Жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын тоо-кең казып алуучу компаниялар менен өз ара аракеттенүүсү суроо-жоооптордо.

Взаимодействие органов местного самоуправления с горнодобывающими компаниями в вопросах – ответах.

Бишкек 2013

ОБСЕ
Центр ОБСЕ в г.Бишкек

Rural Development Fund

Рурал девелопмент фанд (РДФ)

2003-жылы уюштурулган коммерциялык эмес, өкмөттүк эмес илимий-изилдөө уюму. Биздин уюмдун аталышын сөзмө-сөз которгондо "Айылды өнүктүрүү фонду" болот, бул анын ишмердүүлүк багыттарына: социалдык изилдөөлөрдү жүргүзүүгө, айылды өнүктүрүү тармагында коомдук саясатты түзүүгө жана долбоорлорду жүзөгө ашырууга көмөктөшүүгө толук дал келет.

Европадагы Коопсуздук жана Кызматташтык Уюмунун (ЕККУ)
Бишкектеги борбору

ЕККУ – Европадагы коопсуздук жана кызматташтык уюму, коопсуздук маселелери боюнча иш жүргүзгөн дүйнөдөгү абдан ири региондук уюм.
ЕККУ чыр-чатактын алдын алуу, болтурбай коюу, кризистерди жөнгө салуу жана чыр-чатактан кийин калыбына келтирүү боюнча иш жүргүзөт.
ЕККУ 56 мамлекетте туруктуулуктун, гүлдөп-өсүүнүн жана демократиянын атынан иштейт. Ал жалпы баалуулуктар маселелери боюнча саясий диалогду жөнгө салат жана биздиндүйнөнү жакшыртууга багытталган практикалык иш алып барат.

Мазмуну

Эгерде муниципалдык же жеке менчик жерлер же ЖӨБОго таандык же башкарууга берилген жерлер (жайыттар, КБФнын жерлери ж.б.) мамлекет тарабынан пайдалануу укуктарын тоо-кен казып алуучу компанияга берүү үчүн алынып коюлса, анда алардын компенсациясы же орду толтурулуусу кандайча жүргүзүлөт? 4

Буга чейин кен ишканасына алып баруучу трассадан алыс эмес жайгашкан үйлөрдүн жашоочулары тарабынан оор техника өткөндөн улам үйлөрдүн бузулгандыгы үчүн тоо-кен казып алуучу компания тарабынан компенсация төлөө маселеси көтөрүлгөн. Бирок эми 5-6 жылдан бери мындай маселе көтөрүлгөн жок. Мындай компенсацияларды төлөп берүүнүн, мезгилдүүлүгүнүн, мындай компенсация берүүнү ким талап кыла ала тургандыгынын жоболору барбы? 5

Биздин айылда тоо-кен казып алуучу компаниялардын ишмердүүлүгү мөңгүлөрдүн абалына таасир эте тургандыгын айтышат. Акыркы эки, үч жылда өзөндөрдөгү суулардын деңгээли төмөн болгондуктан, аны тоо-кен компаниясынын ишмердүүлүгү менен байланыштырышат. Мөңгүлөрдүн абалы, тоо-кен казып алуучу компаниялардын ишмердүүлүгүнүн мөңгүлөрдүн абалына жана жалпысынан курчап турган чөйрөгө таасири жөнүндө маалыматты кайсы жерден жана кантип алууга болот? 6

Айыл аймагынын территориясында кайсы кендер жайгашканын жана ал территорияда иштерди жүргүзүүгө кимдер лицензия алышкандыгын кантип билүүгө болот? 7

Эгерде айыл аймагынын территориясында кендер табылса, бирок алар жеке менчиктеги территорияда болсо, анда мамлекет же ЖӨБО аларды кантип алып жана иштетүү үчүн тоо-кен иштетүүчү компанияга бере алат? 11

Тоо-кен казып алуучу компаниялардын айыл аймагынын территориясындагы ишмердүүлүгүнөн салыктардын жана салыктык эмес төлөмдөрдүн кайсы түрлөрү ЖӨБОнун бюджетине түшүүсү керек? 16

Тоо-кен казып алуучу компания тарабынан мамлекеттин бюджетине жана жергиликтүү бюджетке салыктар жана салыктык эмес төлөмдөр түрүндө кандай төлөмдөр түшүүгө тийиштиги жөнүндө маалыматты кантип алууга болот? 18

Эгерде айыл аймагынын территориясында кендер табылса, бирок алар жеке менчик территорияда турса, анда мамлекет же ЖӨБО кандайча аларды алып жана иштетүү үчүн тоо-кен казып алуу компаниясына бере алат? 29

Тоо-кен казып алуучу компаниянын Продукцияны бөлүштүрүү жөнүндө макулдашуусунун шарттарын (Кыргызстанга кайсы бөлүгү калууга тийиштигин) ким кабыл алат жана кол коет жана бул процесске ким катыша алат? ЖӨБО органдары жана коомчулук бул процесске катыша алабы? 34

Адатта жергиликтүү калк жергиликтүү территория жөнүндө жакшы маалымдар жана алар мал айдап өтүүчү жерлер, жайыткерлер жайлоочу жерлер, дарыялардын жана көлдөрдүн деңгээлинин көтөрүлүшү ж.б. максималдуу эске алынуусу үчүн кампустарды жана башка курулуштарды куруу үчүн оруңдарды туура тандоону айтып бере алат. Тоо-кен компанияларынын корпустарынын жана курулуштарынын даярдалып жаткан долбоорлору жөнүндө кандайча жана кайсы жерден билүүгө болот? 40

Коомчулук жана ЖӨБО ишмердүүлүктүн курчап турган чөйрөгө, өзгөчө ичүүчү сууга таасирин экологиялык экспертиазадан өткөрүүгө катип катыша алат? 41

ЖӨБО потенциалдуу тоо-кен казып алуучу компанияга лицензиялык аянтты берүү жөнүндө чечимди кабыл алууга кантип катыша алат? 47

Жер казынасын пайдаланганга канча убакыт берилет? 51

Жер казынасын иштетип жаткан уюм, мекеме (поиск, разведка) стадиясында айыл окмотко билдирбей иш алып барып жаткан кантип билүүгө болот, жана алар аныкталгандан кийин кандай чараларды көрүүгө болот? 51

Жер казынасын иштеткен (лицензиат) адам жердин салыгын озу тогобу же жердин ээси тарабынан төгулөбу? Салык лицензиант катталган жерде төгүлөбү же иш алып барган жерде төгүлөбү? 52

Жер казынасын ЖӨБ тарабынан беруу процедурасы тушундуруп бергилечи? 53

Биздин айыл өкмөтүнүн территориясында Туз-Көл жайгашкан, ал туристтик объект болуп саналат жана ага өтө көп туристтер жана эс алуучулар келишет. Бул көл жайгашкан территорияны жеке ишкер ижарага алган. Мындай объектилер жер казынасы болуп эсептелеби? Ижарачы ЖӨБОго кандай төлөмдөрдү которууга тийиш? 56

Тоо-кен компанияларынын ишмердүүлүгүнүн кандайдыр-бир маселеси боюнча өзүнүн каршылыгын мыйзамдуу тартипте айтуу үчүн кайсы жакка жана кандай түрдө кайрылуу зарыл? 57

Тоо-кен компаниясынын ишмердүүлүгүндө курчап турган чөйрөдөгү зыяндуу заттардын нормаларынан ашып кеткендик үчүн административдик жана кылмыш жоопкерчилигинин кандай чаралары каралган? 60

Компаниянын мыйзамдуу ишмердигине тоскоолдук кылгандык үчүн административдик жана кылмыш-жаза жоопкерчилигинин кандай чаралары каралган? 61

Айыл аймагынын территориясында кум-таш кендери жайгашкан, бул участокторду рекультивациялоого ким жоопкерчилик тартууга тийиш? 62

Айыл аймагынын территориясында кум-таш алынуучу жерлер жайгашкан, бирок аларга лицензия Транспорт жана коммуникациялар министрлиги тарабынан алынган, ал мыйзам боюнча талап кылынуучу бардык төлөмдөрдү, анын ичинде лицензияны кармап тургандыгы үчүн төлөмдү да төлөйбү? 63

Айыл өкмөтүнүн территориясында минералдык суулуу бир катар скважиналар бар, алардан бир нече ЖЧК минералдык сууну куюштурат, бирок алардан жергиликтүү бюджетке тыйын да түшпөйт. Алар кандай төлөмдөрдү жергиликтүү бюджетке төлөөгө тийиш жана аларды кантип мажбурлоого болот?63

Кайсы уюм административдик-территориялык бирдиктин (айыл аймагынын) чек араларын аныктайт жана жер казынасы айыл аймагынын территориясында тургандыгын далилдөө үчүн кандай документ болууга тийиш? 64

Жер казынасын пайдалануучу салыктарды (роялти, лицензияны кармап туруу үчүн салык) убагында төлөйт. Бирок, бул төлөмдөр райондук борбордун эсептерине түшүүдө, бул салыктардын жер казынасы жайгашкан айыл өкмөтүнүн бюджетине түшүшүнө кандайча жетишүүгө болот? 65

Эгерде муниципалдык же жеке менчик жерлер же ЖӨБОго таандык же башкарууга берилген жерлер (жайыттар, КБФнын жерлери ж.б.) мамлекет тарабынан пайдалануу укуктарын тоо-кен казып алуучу компанияга берүү үчүн алынып коюлса, анда алардын компенсациясы же орду толтурулуусу кандайча жүргүзүлөт?

Жер казынасын жер бетинин бүтүндүгүн бузуу менен геологиялык изилдөө (пайдалуу кендерди чалгындоо жана иштетүү) болгондо жер участогун жатыркатуу жүргүзүлбөйт, а жер казынасын пайдалануучуга жер бетинин бүтүндүгүн бузуу үчүн милдеттүү төлөп берүү жана кийин жер участогун рекультивациялоо жана "Салыктык эмес төлөмдөр жөнүндө" Кыргыз Республикасынын мыйзамына ылайык (19.3-бер.) **инфраструктураны өнүктүрүүгө жана кармап турууга которуулар** менен жергиликтүү мамлекеттик администрациянын же жергиликтүү өз алдынча башкаруу органынын жазуу түрүндөгү макулдугу берилет. Бул которууларды пайдалуу кендерди иштетүүнү (казып алууну) жүргүзүп жаткан жер казынасын пайдалануучулар төлөшөт. Жергиликтүү маанидеги инфраструктураны өнүктүрүүгө жана кармап турууга которуулар отчеттук айдан кийинкисинин 20сына чейин которулат жана суммасы кыйыр салыктарды эсепке албастан пайдалуу кендерди сатып өткөрүүдөн **алынган каражаттын 2 пайызы** өлчөмүндө эсептелет.

Жер казынасын пайдалануучуга жер участогун убактылуу пайдалануудан баш тартыла албайт. Белгиленген мөөнөттөрдө жер участогун убактылуу пайдаланууга жазуу жүзүндөгү макулдук алынбаган учурда бул макулдук алынды деп эсептелет.

Жер казынасын пайдалануучу сураган жер участогу жер казынасын пайдаланууга укукка лицензияны мурда алган экинчи жер казынасын пайдалануучуга берилген учурда, жаңы жер казынасын пайдалануучу жер укуктарынын ээлери менен жер участогун техникалык долбоорго ылайык пайдалануу тартибин макулдашууга милдеттүү.

Жер казынасын жана жерлердин бүтүндүгүн бузбастан геологиялык изилдөөдө, жер казынасын пайдаланууга укукка лицензиялардын жана лицензиялык тиркемелердин көчүрмөлөрү тиркелген лицензиаттын арызы боюнча жер укуктарынын ээси арыз берилгенден 30 күн аралыгында лицензиялык аянтта иштерди жүргүзүүнү каттайт. Каттоодон баш тартууга жол берилбейт.

Жеке менчикте турган жана перспективалуу лицензиялык аянтка кирген же Пайдалуу кен байлыктар жерлеринин мамлекеттик резервине киргизилүүгө жаткан жер участогу соттун чечими боюнча жердин наркын төлөп берүү же теңдеш жер участогун берүү менен алынышы же жер казынасын пайдалануучу тарабынан сатып алынышы мүмкүн.

Жер казынасын пайдалануу укугун үчүнчү тарапка берүүдө (чегинүүдө) ага берилген датага карата жер участокторун убактылуу пайдалануу укугу да өтөт.

Пайдалуу кен байлыктар жерлеринин мамлекеттик резервине кирбеген жана жеке менчик болуп саналбаган, бирок жер казынасын пайдалануу үчүн (жолдорду, өнөр жай аянттарын, ЭБЛ ж.б. куруу үчүн) зарыл болгон жер участокторун бөлүп берүү жана убактылуу пайдалануу укугу жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары тарабынан жер казынасын пайдалануу укугуна лицензияны колдонуу мөөнөтүнө берилет ("Жер казынасы жөнүндө" КРнын мыйзамынын 39-бер. 2-п.).

Жеке менчикте же убактылуу пайдаланууда турган жер участогун убактылуу пайдаланууга укук жер участогунун менчик ээси же лицензиат менен келишим боюнча жерге укукту пайдалануучу тарабынан берилет (“Жер казынасы жөнүндө” КРнын мыйзамынын 39-бер. 3-п.).

Мында жер укугун пайдалануучусу Айыл чарба жерлеринин мамлекеттик фондунун ижарачысы болгон учурда жогоруда белгиленген норма кандайча колдонула тургандыгы маселеси ачык боюнча калат (“Жер казынасы жөнүндө” КРнын мыйзамынын 39-бер. 2-п.). Себеби КРнын Жер кодексинин 8-бер. 3-п. нормалары менен бул фонддон ижаралануучу жер субижарага бериле албайт. Ошондой эле геологиялык чалгындоодо жер казынасын пайдаланууга берилүүчү жер участокторунун максаттуу арналышы/максаттуу пайдалануу маселеси да кошумча түшүндүрүүнү талап кылат.

Рекультивация деген эмне? КРнын Жер кодексинин 47-бер. жер участогун жана жер казынасын пайдалануучунун объектисине рекультивация жүргүзүүнүн негизги принциптери белгиленген.

Жер участогун жана жер казынасын пайдалануучунун объектисин рекультивациялоо техникалык долбоорго ылайык жүргүзүлөт жана жер казынасын пайдалануучу тарабынан пайдалуу кенди иштетүүнүн, же пайдалуу кендерди иштетүүгө байланышпаган жер астындагы сууларды алуунун башталышында ага ай сайын которулуучу жана топтолуучу рекультивация фондунун каражаттарынын эсебинен жүзөгө ашырылат.

Рекультивация фондунун каражаттары жер казынасын пайдалануучунун КРнын банктарындагы эсептеринде жайгаштырылат жана башка максаттарга, анын ичинде кредиторлордун талаптарын канааттандыруу жана салык жана бажы төлөмдөрү боюнча карыздарды жабуу үчүн да чыгымдала албайт.

Ишкана банкрот болгон, жоюлган же жер казынасын пайдалануучу өлгөн учурда рекультивация фондунун каражаттары Мамгеологагенттиктин тапшыруусу боюнча жер участогунун ээсинин эсебине рекультивация иштерин жүргүзүү үчүн которулат. Рекультивация фондунун каражаттарын башка максаттарга пайдаланууга тыюу салынат.

Пайдалуу кендерди издөө же чалгындоо учурунда бузулган жерлерди рекуьтивациялоо техникалык долбоорго ылайык жүргүзүлөт.

Пайдалуу кендерди издөө же чалгындоо учурунда бузулган жерлерди рекуьтивациялоо рекультивациянын атайын долбооруна ылайык жүргүзүлөт.

Буга чейин кен ишканасына алып баруучу трассадан алыс эмес жайгашкан үйлөрдүн жашоочулары тарабынан оор техника өткөндөн улам үйлөрдүн бузулгандыгы үчүн тоо-кен казып алуучу компания тарабынан компенсация төлөө маселеси көтөрүлгөн. Бирок эми 5-6 жылдан бери мындай маселе көтөрүлгөн жок. Мындай компенсацияларды төлөп берүүнүн, мезгилдүүлүгүнүн, мындай компенсация берүүнү ким талап кыла ала тургандыгынын жоболору барбы?

Мыйзамда оор техниканын өтүшүнүн натыйжасында үйлөрдүн бузулгандыгы үчүн тоо-кен казып алуучу компания тарабынан компенсация төлөп берүү жөнүндө каралган эмес.

Бирок, чынында эле оор техниканын өтүшүнүн натыйжасында тоо-кен казып алуучу компания тарабынан зыян келтирилсе, мындай учурда КРнын өкмөтүнө караштуу Экологиялык жана техникалык коопсуздук боюнча мамлекеттик инспекцияга кайрылуу керек. Мамэкотехинспекция аткаруу бийлигинин экологиялык жана техникалык коопсуздук маселелери боюнча мамлекеттик көзөмөлдү жана контролду жүзөгө ашыруучу ыйгарымдуу мамлекеттик органы болуп саналат. Мамэкотехниспекция текшерүүлөрдү оптималдаштыруу программасына жана райондордун жана шаарлардын географиялык жайгашуусуна ылайык, контролдонулуучу ишкердик объектилерин жана субъектилерин камтууну эске алуу менен 17 регионалдык башкармалыкка ээ.

Мамэкотехинспекция өз ишмердүүлүгүн КРнын Өкмөтүнүн жетекчилиги астында жүзөгө ашырат, башка мамлекеттик органдар жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары менен өз ара аракеттенет.

Мамэкотехинспекциянын максаты болуп адамдардын жашоосунун жана саламаттыгынын, жаныбарлар жана өсүмдүктөр дүйнөсүнүн, курчап турган чөйрөнүн коопсуздугунун нормаларынын жана талаптарынын сакталуусун камсыз кылууга мамлекеттик көзөмөлдү жана контролду камсыз кылуу жана терс кесепеттерди алдын-алуу саналат.

Ошондой эле оор техниканын өтүүсүнүн натыйжасында үйлөрдүн бузулуусу үчүн материалдык зыяндын ордун толтуруу жөнүндө талаптар менен сот органдарына да кайрылууга болот. КРнын Жарандык кодексинин 993-бер. ылайык, “адамга же жарандын мүлкүнө келтирилген зыян, ошондой эле юридикалык жакка келтирилген зыян толук көлөмдө жана зыян келтирген жак тарабынан жабырлануучуга зыяндын ордун толтуруунун үстүнө компенсация төлөнүү менен орду толтурулууга жатат”.

Биздин айылда тоо-кен казып алуучу компаниялардын ишмердүүлүгү мөңгүлөрдүн абалына таасир эте тургандыгын айтышат. Акыркы эки, үч жылда өзөндөрдөгү суулардын деңгээли төмөн болгондуктан, аны тоо-кен компаниясынын ишмердүүлүгү менен байланыштырышат. Мөңгүлөрдүн абалы, тоо-кен казып алуучу компаниялардын ишмердүүлүгүнүн мөңгүлөрдүн абалына жана жалпысынан курчап турган чөйрөгө таасири жөнүндө маалыматты кайсы жерден жана кантип алууга болот?

Тоо-кен казып алуучу компаниялардын ишмердүүлүгүнүн мөңгүлөрдүн абалына таасири жөнүндө маалыматты биринчиден, КРнын Өкмөтүнө караштуу Курчап турган чөйрөнү коргоо жана токой чарбасы мамлекеттик агенттигинен (КЧКжТЧМА) – курчап турган чөйрөнү коргоо жана жаратылыш ресурстарын пайдалануу, экологиялык коопсуздукту камсыздоо жана жаратылышты пайдалануу чөйрөсүндөгү саясатты жүзөгө ашыруу жана мамилелерди жөнгө салуу боюнча ыйгарымдуу органдан билүүгө болот.

Курчап турган чөйрөнү коргоо жана токой чарбасы мамлекеттик агенттигинин максаты КРнын уникалдуу экологиялык системасынын сакталуусун камсыз кылуу жана учурдагы жана болочок муундар үчүн курчап турган чөйрөнү коргоо болуп саналат.

КЧКжТЧМАнын милдеттери болуп төмөнкүлөр саналат:

- курчап турган чөйрөнү коргоо жана жаратылыш ресурстарын пайдалануу, ошондой эле жаратылыш компоненттерин жана ресурстарын, анын ичинде токой-аңчылык түзүлүштөрүн эсепке алуу, абалын баалоо чөйрөсүндө саясатты жана жөнгө салууну жүзөгө ашыруу;
- пландаштырылган башкаруу, чарбалык жана башка ишмердүүлүктү жүзөгө ашыруунун мүмкүн болуучу терс таасирин мамлекеттик экологиялык экспертиза жүргүзүү менен курчап турган чөйрөгө болтурбоо;
- КРнын курчап турган чөйрөнү коргоо, экологиялык коопсуздук жана жаратылышты пайдалануу чөйрөсүндөгү эл аралык кызматташуусун орнотуу жана өнүктүрүү.

КЧКжТЧМА үчүн жер казынасын пайдалануудагы долбоорлор милдеттүү мамлекеттик экологиялык экспертизага жатат (мамлекеттик токой фондусунунжерлерине таандулугун аныктоо, өзгөчө корголуучу жаратылыш территориялары жана биоартүрдүүлүктү сактоо боюнча сунуш кылынган иш чаралардын жетиштүүлүгү жана, анын ичинде кызыл китептеги түрлөрдүн болушу жана алардын коргоо бөлүгүндө).

Экинчи орган – Техникалык жана экологиялык коопсуздук боюнча мамлекеттик инспекция, ал адамдардын жашоосунун жана саламаттыгынын, жаныбарлар жана өсүмдүктөр дүйнөсүнүн, курчап турган чөйрөнүн коопсуздугунун нормаларынын жана талаптарынын сакталуусун камсыз кылууга мамлекеттик көзөмөлдү жана контролду камсыз кылууну жана терс кесепеттерди алдын-алууну жүзөгө ашырат.

Айыл аймагынын территориясында кайсы кендер жайгашканын жана ал территорияда иштерди жүргүзүүгө кимдер лицензия алышкандыгын кантип билүүгө болот?

КРнын территориясында пайдалуу кен байлыктардын ар кандай түрлөрү аныкталган жана чалгындалган. Өлкө көп пайдалуу кен байлыктар боюнча олуттуу потенциалга ээ, мисалы ал үчүн негизги болуп алтын, сымап, сурьма, сейрек жерлер, калай, вольфрам, көмүр, рудалык эмес сырье, жер астындагы суулар саналат. Темир, титан, ванадий, алюминий, жез, молибден, бериллий казып алууну уюштуруунун перспективалары бар. Тантал-ниобаттарды, кобальтты, цирконийди, литийди, түстүү таштарды казып алууну уюштуруунун өнөр жайлык олуттуулугу жокко чыгарылбайт.

Ушуга байланыштуу биз Кыргызстанда жер казынасын пайдаланууну жөнгө салуучу мамлекеттик органдардын, ошондой эле жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын жер казынасын пайдалануу тармагындагы ыйгарымдарын кароону жана сиздердин маселе боюнча кайда, кайсы органга кайрылууга боло тургандыгын аныктоону чечтик.

1. Кыргыз Республикасынын Экономика жана монополияга каршы саясат министрлиги

Кыргыз Республикасынын Экономика жана монополияга каршы саясат министрлиги (мындан ары – КРЭМ) аткаруу бийлигинин фискалдык, монополияга каршы, тарифтик, лицензиялык, инвестициялык, тышкы экономикалык саясат тармагындагы, мамлекеттик мүлктү жана минералдык ресурстарды башкаруу (жер казынасын пайдалануу), техникалык жөнгө салуу жана метрология, соода, ишкердикти өнүктүрүү жана ишкердик ишмердүүлүктү

жөнгө салуунун нормативдик укуктук базасын оптималдаштыруу чөйрөсүндөгү саясатты жүзөгө ашыруучу борбордук мамлекеттик орган болуп саналат. (КРнын Өкмөтүнүн 2012-ж. 20-февралындагы №117 токтому менен бекитилген КРнын Экономика министрлиги жөнүндө жобонун 1-пунктуна ылайык).

КРЭМдин максаты болуп социалдык-экономикалык прогрессти жана КРны туруктуу өнүктүрүүнү, анын ичинде өлкөнүн инвестициялык жагымдуулугун жогорулатуу жана жер казынасын пайдалануу чөйрөсүндө ишкердик ишмердүүлүктү жүргүзүү үчүн жагымдуу шарттарды түзүү аркылуу камсыз кылуу болуп саналат.

Ошентип, “Жер казынасы жөнүндө” КРнын мыйзамынын 6-бер. ылайык, КРЭМ жер казынасын пайдалануу боюнча мамлекеттик саясатты, анын ичинде жер казынасын пайдалануу чөйрөсүндө нормативдик укуктук актыларды, жер казынасын пайдаланууда инвестициялык саясатты иштеп чыгуу боюнча ыйгармыдуу орган болуп саналат. КРЭМдин алдында Жаратылыш ресурстары саясаты башкармалыгы бар, ал эки бөлүмдөн: Жер казынасын пайдалануу боюнча саясат бөлүмүнөн жана Минералдык ресурстардын анализи жана мониторинг бөлүмүнөн турат турат (кар. төмөнкү Схема 1).

Схема 1. *Мамэкотехнинспекциянын жер казынасын пайдалануу маселелери боюнча башкармалыгынын структурасы*

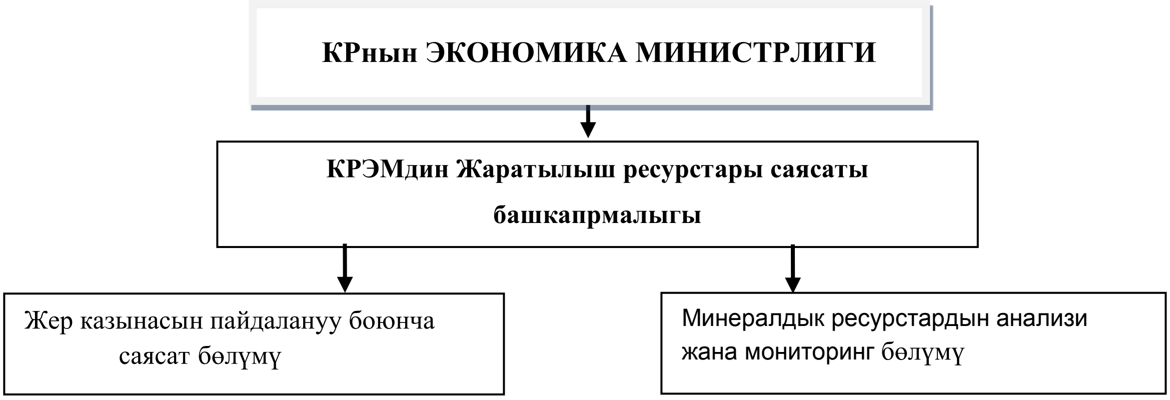

КРЭМ жер казынасын пайдалануу чөйрөсүндөгү өзүнүн ыйгарымдарынын алкактарында:

1) жер казынасын пайдалануу тармагындагы мамлекеттик саясатты иштеп чыгат, Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн бекитүүсүнө киргизет;

2) жер казынасын пайдалануу чөйрөсүндөгү нормативдик укуктук актыларды иштеп чыгат;

3) жер казынасын пайдалануу тармагындагы салык мыйзамдарын өркүндөтүү боюнча сунуштарды иштеп чыгат жана Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн кароосуна киргизет;

4) жер казыналарын геологиялык изилдөө жана пайдалуу кендерди казып алуу үчүн инвестицияларды тартуу максатында ыйгарымдуу мамлекеттик органдар менен бирге жер казынасын пайдаланууда инвестициялык саясатты иштеп чыгат;

5) анын компетенциясына тиешелүү маселелер боюнча талаштарды соттон тышкары чечүүнү жүзөгө ашырат;

6) конкурстук жана аукциондук комиссияларга катышат;

7) жер казынасын пайдалануу боюнча мамлекеттик органдан жер казынасын пайдалануу боюнча мамлекеттик саясатты иштеп чыгуу максатында жер казынасын пайдаланууну жүзөгө ашыруу боюнча маалыматты алат;

8) "Жер казынасы жөнүндө" мыйзамга жана КРнын жер казынасы боюнча мыйзамдарына ылайык каралган башка ыйгарымдарды жүзөгө ашырат.

2. Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнө караштуу Геология жана минералдык ресурстар боюнча мамлекеттик агенттик

Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнө караштуу Геология жана минералдык ресурстар боюнча мамлекеттик агенттик (мындан ары Мамгеологагенттик) КРнын Жаратылыш ресурстары министрлигинин укук мураскери жана аткаруу бийлигинин жер казынасын пайдалануу жана тоо-кен казып алуу тармагында мамлекеттик саясатты жүзөгө ашыруучу ыйгарымдуу мамлекеттик органы болуп саналат.

Мамгеологагенттик жана ага ведомстволук баш ийүүдөгү уюмдар пайдалуу кен байлыктардын запастарын кеңейтүүдөн жана ордун толтуруудан аларды казып алуу жана иштетүүгө чейинки жер казынасын натыйжалуу пайдалануунун бирдиктүү системасын камсыз кылышат. Мамгеологагенттик өз ишмердүүлүгүн аткаруу бийлигинин башка органдары, жергиликтүү мамлекеттик администрация, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары, коомдук бирикмелер жана башка уюмдар менен өз ара аракетте жүзөгө ашырат.

Мамгеологагенттиктин ишмердүүлүгүнүн максаты болуп жер казынасын рационалдуу пайдалануунун камсыз кылуу саналат.

Мамгеологагенттиктин милдеттери болуп төмөнкүлөр саналат:

а) жер казынасын системдүү комплекстүү геологиялык изилдөө;

б) жер казынасын пайдалануу маселелерин мамлекеттик жөнгө салуу жана жер казынасынын мамлекеттик фондун башкаруу системасын өркүндөтүү;

в) геологиялык чалгындоо иштерин жүргүзүүдө жана пайдалуу кендерди иштетүүдө жер казынасын жана курчап турган чөйрөнү коргоо;

г) тоо-кен казып алуу өнөр жайын өнүктүрүү үчүн жагымдуу шарттарды түзүү;

д) топографиялык-геодезиялык жана картографиялык иштерди өнүктүрүүдө бирдиктүү техникалык саясатты жүргүзүү, картографиялык, топографиялык-геодезиялык иштерди жүргүзүүдө илим менен техниканын эң жаңы жетишкендиктерин жана алдынкы тажырыйбаны киргизүү.

Мамгеологагенттиктин функциясына төмөнкүлөр кирет:

- жер казынасын өнүктүрүүнүн жана рационалдуу пайдалануунун мамлекеттик саясатын жүзөгө ашыруу, анын ичинде жөнгө салуу, координациялоо, мониторингдөө жана контролдоо, жер казынасын пайдаланууга укукка лицензия берүү, токтото туруу жана жокко чыгаруу;
- жер казынасын коргоо;
- инвестицияларды тартуу;
- Пайдалуу кендердин запастарынын мамлекеттик балансын жана Пайдалуу кендердин жана кени бар жерлердин мамлекеттик кадастрын жүргүзүү, тоо-кен жана геологиялык долбоорлорду экспертизалоону жүргүзүү;
- жер казынасын геологиялык изилдөөдө жана өнөр жайлык өздөштүрүүдө жер казынасын пайдаланууга жана коргоого контролду жүзөгө ашыруу;
- жер казынасын пайдалануу чөйрөсүндөгү башка функциялар.

Схема 2. *Мамгеологагенттиктин жер казынасы маселелери боюнча башкармалыгынын структурасы*

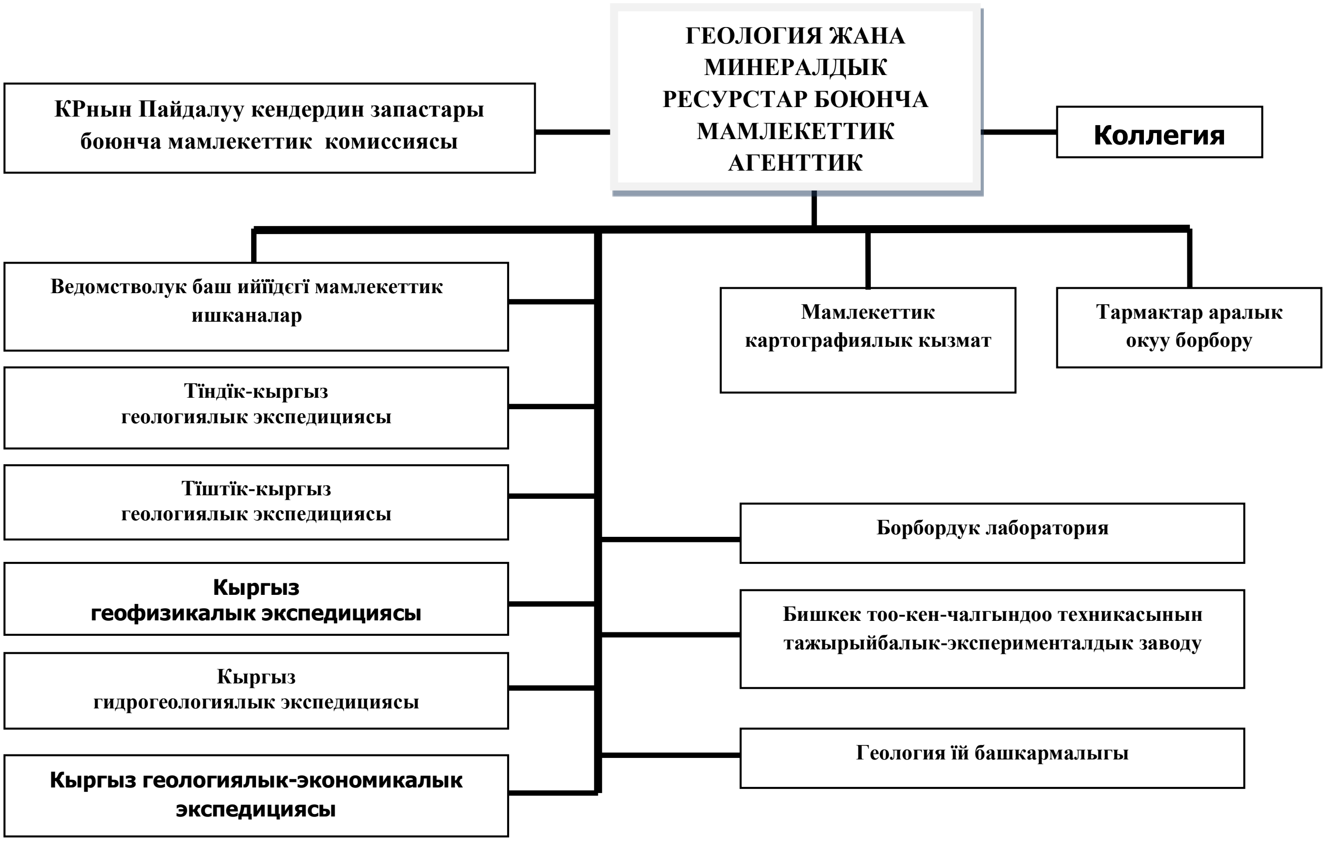

"Жер казынасы жөнүндө" КРнын мыйзамынын 9-бер. ылайык ЖМА жана ЖӨБ жер казынасын пайдалануу чөйрөсүндө төмөнкүлөргө укуктуу:

1) ушул Мыйзамда жана Кыргыз Республикасынын Жер кодексинде белгиленген учурларда, лицензияда аныкталган мөөнөттөргө жер бөлүндүсүн жана жер бөлүгүн убактылуу пайдалануу укугун беришет;
2) лицензиялык аянтка лицензиаттарды тоскоолдуксуз киргизүүнү камсыз кылат;
3) пайдалуу кендерди өз алдынча казып алууну токтотот;
4) жер казынасын геологиялык изилдөөдө же кендерди иштетүүдө пайдаланылган тоо-кен жана башка мүлктү жоюуну жана консервациялоону, ошондой эле жер бөлүктөрүн жана лицензиялык объекттерди рекультивациялоону контролдойт;
5) административдик-аймактык бирдиктин чегинде жайгашкан лицензиялык объекттерге конкурстарды жана аукциондорду өткөрүү боюнча комиссиялардын ишине катышат;
6) жер казынасын пайдалануу долбоорлорунун коомдук экологиялык экспертизасын уюштурат;
7) жер казынасын пайдалануучулардын ишкердигине мыйзамсыз кийлигишүүсүн токтотуу максатында жергиликтүү калк арасында иш жүргүзөт;
8) жер казынасын пайдалануу чөйрөсүндө ушул Мыйзамга жана Кыргыз Республикасынын мыйзамдарына ылайык башка ыйгарым укуктарды ишке ашырат.
9) Жергиликтүү мамлекеттик администрациялар жекече чайкоочуларды каттайт жана жөнгө салат.

Демек, сиздер жогоруда көрсөтүлгөн органдарга, тактап айтканда КРнын Өкмөтүнө караштуу Геология жана минералдык ресурстар боюнча мамлекеттик агенттикке же КРнын Экономика жана монополияга каршы саясат министрлигине жазуу жүзүндө кайрылып жана айыл аймагыңыздардын территориясында кайсы компания иштерди жүргүзүүгө лицензия алгандыгын биле аласыздар.

Эгерде айыл аймагынын территориясында кендер табылса, бирок алар жеке менчиктеги территорияда болсо, анда мамлекет же ЖӨБО аларды кантип алып жана иштетүү үчүн тоо-кен иштетүүчү компанияга бере алат?

КРнын Жер кодексинин 28-бер. жана “Жер казынасы жөнүндө” КРнын мыйзамынын 39-бер. жер участокторуна укукту жер казынасын пайдаланууга берүү боюнча негизги принциптер каралган:

- жер казынасын пайдалануу үчүн жер участоктору жер казынасын пайдаланууга укуктун аракети мөөнөтүнө убактылуу пайдаланууга гана бериле алат (КРнын ЖКнын 28-бер. 2-п.). Бул жер казынасын пайдаланууга жер участоктору мөөнөттүү пайдаланууга гана, башкача айтканда, жер казынасын пайдаланууга укуктагы мөөнөттөргө, лицензияда/лицензиялык макулдашууда, же концессиялык келишимде же продукцияны бөлүшүү жөнүндө макулдашууда көрсөтүлгөн мөөнөттөргө гана бериле ала турганын билдирет.

- Жер казынасын пайдаланууга берилген жер участогун пайдаланууга укук төмөнкү учурларда берилет:

- айыл чарбалык пайдалануудан ажыратпай, жер казынасын геологиялык изилдөөдө жер бүтүндүгүн бузуу менен, бузулган участоктордогу жоготуулардын ордун толтуруп төлөө менен;

- айыл чарбалык пайдалануудан жерлерди алуу менен, жер салыгын төлөө жана жоготууларды кайтарып берүү аркылуу пайдалуу кен чыккан жерлерди иштетүүдө. (“Жер казынасы жөнүндө” КРнын мыйзамынын 39-бер.).

- Жер казынасын геологиялык изилдөөдө жер участогун жатыркатуу жана укукту аныктоочу документтерди тариздөө жүргүзүлбөйт, а жер казынасын пайдалануучуга жергиликтүү мамлекеттик администрациянын же жаргиликтүү өз алдынча башкаруу органынын геологиялык иштерди жүргүзүүгө жазуу түрүндөгү макулдугу берилет. Мында жер участогун берүүгө макулдук жер участогунун ижарасы боюнча бүтүм болуп саналбайт, аны бергендик үчүн жер казынасын пайдалануучудан акы алынбайт. Алар боюнча жер казынасын геологиялык изилдөөгө макулдук берилген жерлер жер уктарынын менчик ээси тарабынан айыл чарба жана башка муктаждыктар үчүн пайдаланыла алышы мүмкүн.
- Жер казынасын пайдалануу үчүн жер участокторун берүү боюнча ыйгарымдуу органдар болуп төмөнкүлөр саналат (КРнын ЖКсынын 28-бер. 1-п. жана “Жер казынасы жөнүндө” мыйзамдын 39-бер. 1-, 2-, 3-п.п.):

  1) Мамгеологагенттик – Пайдалуу кен байлык жерлеринин мамлекеттик резервинин жерлери боюнча;
  2) мамлекеттик бийлик же жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары - Пайдалуу кен байлык жерлеринин мамлекеттик резервине кирбеген жана жеке менчик болуп саналбаган, жана жер казынасын пайдалануу үчүн зарыл болгон (жолдорду, өнөр жай аянтчаларын, ЭБЛ жана инфраструктуранын башка объектилерин куруу үчүн) жер участоктору боюнча;
  3) жер участогунун менчик ээлери – аларга жеке менчик укугунда таандык болгон жерлер боюнча;
  4) жер укуктарын пайдалануучулар – мөөнөттүү (убактылуу) пайдаланууда турган жерлер боюнча.

- Жер казынасын пайдаланууга жер участогунун чек аралары жана өлчөмдөрү жер казынасын пайдалануунун техникалык долбоору же жер астындагы сууларды алуунун технологиялык схемасы менен аныкталат.
- Жер участогунда пайдалуу кендердин запастары табылган учурда КРнын Өкмөтү Мамгеологагенттиктин сунушу боюнча, бул жерлерди Пайдалуу кен байлык жерлеринин мамлекеттик резервинин жерлери категориясына которуу жөнүндө чечим кабыл алат (КРнын ЖКсынын 28-бер. 4-п.).

КРнын Жер кодексинин 28-бер. бул пунктунун мазмунунан улам, Пайдалуу кен байлык жерлеринин мамлекеттик резервинин жерлеринен тышкары, КРнын жер фондусунун бардык категорияларынын жер участогунда пайдалуу кендердин запастары табылган учурда Геология жана минералдык ресурстар боюнча

мамагенттик КРнын өкмөтүнүн алдында бул жерлерди Пайдалуу кен байлык жерлеринин мамлекеттик резервинин жерлери категориясына которуу жөнүндө демилгелөөгө тийиш.

Бул норманын жоболору, ал жер пайдалануучуга кандай укукта (менчик укугунда же мөөнөттүү (убактылуу) пайдалануу укугунда) таандык экенине карабастан, ошондой эле ал жер казынасын пайдаланууга берилгенине же берилбегенине карабастан, бардык жерлерге жайылтылат.

- Андан пайдалуу кендер табылган жер участогу менчикте же үчүнчү жактын пайдалануусунда болсо, мамлекет тарабынан аларды иштетүү же алып коюу жөнүндө чечим кабыл алынган учурда, менчик ээси же жерди пайдалануучу тарткан чыгымдардын ордун толтурууга же ага башка теңдеш жер участогун берүүгө милдеттүү.

  КРнын мыйзамынын бул нормаларын болочокто колдонуу боюнча кошумча түшүндүрүүлөр талап кылынат, себеби, геологиялык изилдөө жүргүзүлүүчү жер участогу жеке менчикте турган жана аракеттеги мыйзамга ылайык, трансформацияга жатпай турган сугат айдоо жер болуп саналган учурда эмне кылуу керектиги сыяктуу ачык суроолор бар.

Жер казынасын иштетүү үчүн зарыл болгон жер участогун алып коюу боюнча мамилелерди жөнгө салуу үчүн КРнын Жер кодексинин 11-главасында каралган нормаларды сактоо аз эмес мааниге ээ:

1) жер участогун алып коюу өзгөчө чара болуп саналат, жана эч ким өзүнүн менчигинен өзүм билемдик менен ажыратыла албайт, жана аны менчик ээсинин эркинен тышкары алып коюуга соттун чечими менен гана жол берилет (КРнын Жер кодексинин 65-бер.);
2) иштетүү үчүн жер участогун алып коюу “жер участогун мамлекеттик жана коомдук муктаждыктар үчүн алып коюу” (КРнын ЖКсынын 66-бер. 4-п.) сыяктуу негизге туура келет; Демек, жер участогун мамлекеттик жана коомдук муктаждыктар үчүн алып коюу жер участогуна укуктун наркын төлөп бергенден жана жоготуулардын ордун толтургандан кийин гана жүргүзүлөт.

   Мындан тышкары, КРнын Жер кодекси менен (68-бер.) жер участогун алып коюунун төмөнкү жоболору да белгиленген:

- Жер участогун мамлекеттик жана коомдук муктаждыктар үчүн алып коюу (сатып алуу) “ыктыярдуу” же “мажбурлоо” негизинде жүргүзүлүшү мүмкүн.

  Биринчи учурда, алып коюу ыйгарымдуу орган менен жер участогунун менчик ээсинин же жер пайдалануучунун ортосундагы келишимдин негизинде жүргүзүлөт. Мында жер участогунун менчик ээсине же жер пайдалануучуга ага наркын сатып алуу баасын эсепке алуу менен башка жер участогу берилиши мүмкүн.

Экинчи учурда, жер участогунун менчик ээси алып коюу (сатып алуу) же анын шарттары менен макул болбогондо, ыйгарымдуу орган баш тартуу алынган убактан эки айлык мөөнөттө жер участогун орду толтурулуу менен алып коюу (сатып алуу) жөнүндө доо менен сотко кайрылууга укуктуу.

- Сот тараптан жер участогун алып коюу (сатып алуу) жөнүндө чечим кабыл алынганга чейин жер участогунун менчик ээси же жер пайдалануучу жер участогуна карата ага таандык укуктарды жүзөгө ашырууга жана жер участогун анын максаттуу арналышына ылайык пайдаланууну камсыз кылуучу зарыл жумшоолорду жүргүзүүгө укуктуу. Жер участогунун менчик ээси же жер пайдалануучу көрсөтүлгөн мезгилдеги жаңы курулуш, имараттар менен курулуштарды кеңейтүү же реконструкциялоо менен байланышкан жумшоолорду жана чыгымдарды ага жүктөө тобокелдигин тартат.
- Жер участогун сатып алуу баасын аныктоодо ага жер участогуна укуктун жана анда турган имараттар менен курулуштардын рыноктук наркы, ошондой эле менчик ээсине жана жер пайдалануучуга үчүнчү жактар алдындагы милдеттенмелерди мөөнөтүнөн мурда токтотуу менен байланышкан чыгымдарды кошо алганда, жер участогуна укуктун токтотулушуна байланыштуу чыгымдар да кошулат.

Таблица 1. ЖМА жана ЖӨБ органдары тарабынан жер казынасын пайдалануучуларга жер участокторун лицензия менен аныкталган мөөнөттөргө убактылуу пайдаланууга укукту берүүнүн кадам артынан кадамдык аракеттери

Кадамдын №	Кадамдын аталышы	Кадамдын мазмуну	Натыйжасы
Кадам 1	Жер казынасын пайдалануучунун жер участогун жер казынасын пайдаланууга берүү жана бөлүп берүү жөнүндө арыздын түшүүсү. Лицензиаттын айыл өкмөтүнүн башчысына кайрылуусу	Жергиликтүү өз алдынча башкаруу органы жер казынасын пайдалануучунун арызын жана документтеринин көчүрмөлөрүн КРнын мыйзамдарына ылайык кабыл алат жана каттайт. Арызды жана документтердин пакетинин көчүрмөсүн айыл өкмөтүнө тапшырат	Арыз, кайрылууларды каттоо журналында каттоо
Кадам 2	Жер участогун жер казынасын пайдалануу үчүн укукту алууга жер казынасын пайдалануучу берген арызды жана документтерди кароо	Жергиликтүү өз алдынча башкаруу органы жер казынасын пайдалануучунун арызын ал келип түшкөндөн 30 күндөн кеч эмес карайт. Жер казынасын пайдаланууга укукка лицензиянын аракети мөөнөтүнө жер участогун бөлүп берүү	Жер казынасын пайдалануучуга жер участогун убактылуу пайдаланууга берүү жөнүндө токтом, Жер участогун жер казынасын пайдалануу үчүн убактылуу пайдалануу жөнүндө келишим же ЖМАнын, ЖӨБ органынын жазуу түрүндөгү макулдугу же

Кадам 3	Лицензиат тарабынан ЖУОдон жер участогуна укукту күбөлөндүрүүчү документти алуу (кар. Блок-схема 1.)	Лицензиат ЖУОдон жер казынасын пайдаланууга Жер участогун убактылуу пайдалануу укугуна күбөлүк алат	Жер участогун убактылуу пайдалануу укугуна күбөлүк же ижара келишими
Кадам 4	Камсыз кылуу: 1. лицензиаттардын лицензиялык аянтка тоскоолдуксуз жетишүүсүн 2. жер казынасын пайдалануу долбоорлорун коомдук экологиялык экспертизалоону	ЖМА жана ЖӨБ жер казынасын пайдалануучулардын ишмердүүлүгүнө мыйзамсыз кийлигишүүнү токтотуу максатында жергиликтүү калк арасында иш жүргүзөт. Жер казынасын пайдалануу долбоорлорун коомдук экологиялык экспертиза жүргүзүү жөнүндө чечим	1. Айылдык жыйындын, курултайдын жер казынасын пайдалануучу менен кызматташуу жөнүндө чечиминин тиешелүү протоколу. 2. Коомдук экологиялык экспертизанын жыйынтыктары боюнча корутунду

Жер участогун убактылуу пайдаланууга укук берүү үчүн жергиликтүү өз алдынча башкуаруу органы жер казынасын пайдалануучудан документтердин төмөнкү пакетин алат:

- арыз;
- жер казынасын пайдаланууга укукка лицензиянын жана жер казынасын пайдаланууга укуктун ажырагыс бөлүгү катарында лицензиялык тиркеменин көчүрмөлөрү;
- пайдалуу кен байлыктарынын кендерин иштетүү үчүн тоо-кен жана жерди бөлүп берүүлөрдүн чектери жана бурчтук чекиттеринин координаттары менен топографиялык картанын (пландын) көчүрмөсү же пайдалуу кен байлыктардын кендерин издөө жана чалгындоо үчүн лицензиялык аянттардын чектери жана бурчтук чекиттеринин координаттары менен топографиялык картанын (пландын) көчүрмөсү.

Жер казынасын пайдалануучунун жер участогун берүү жөнүндө арызын, жер участогун жер казынасын пайдаланууга укукту алууга берилген документтерди алар берилгенден 30 күндүн кеч эмес мөөнөттө карoo.

Жер казынасын пайдалануучулар менен жер укуктарынын ээлеринин мамилелери жерди пайдалануу укугун алууга негиздер, башка жер казынасын пайдалануучунун тоо-кен же геологиялык бөлүнүп берилүүсүнө карата сервитуту жана ага убактылуу пайдалануу укугу башка жер казынасын пайдалануучуга берилген жер участогуна карата сервитут

маселелерине тиешелүү.

Сервитут маселелери боюнча укуктук мамилелер Кыргыз Республикасынын жарандык жана жер мыйзамдары менен жөнгө салынат.

Тоо-кен казып алуучу компаниялардын айыл аймагынын территориясындагы ишмердүүлүгүнөн салыктардын жана салыктык эмес төлөмдөрдүн кайсы түрлөрү ЖӨБОнун бюджетине түшүүсү керек?

Кыргыз Республикасында салыктардын системасы аныкталган, ал жалпы мамлекеттик жана жергиликтүү салыктардан турат (КРнын СКсынын 31-бер.).

Жалпы мамлекеттик салыктар	Жергиликтүү салыктар
Пайдага салык	Жер салыгы
Кошумча наркка салык	Мүлккө салык
Акциз салыгы	
Жер казынасын пайдалануу үчүн салыктар (бонус, роялти)	
Сатуулардан салык	

Жалпы мамлекеттик салыктар болуп Салык кодекси менен белгиленген жана КРнын бардык территориясында төлөөгө милдеттүү салыктар саналат.

Жергиликтүү салыктар катарында Салык кодекси менен белгиленген жана жергиликтүү кеңештердин нормативдик укуктук актылары менен аракетке киргизилүүчү, тиешелүү административдик-территориялык бирдиктердин территорияларында төлөөгө милдеттүү салыктар таанылат.

Жергиликтүү бюджеттердин кирешелери жергиликтүү салыктардан жана жыйымдардан, салыктык эмес төлөмдөрдөн; республикалык деңгээлде бөлүнүүчү салыктардан жана кирешелерден; трансферттерден, ыктыярдуу взностордон турат.

Жергиликтүү бюджеттерге республикалык деңгээлде бөлүштүрүлүүчү **жалпы мамлекеттик салыктардан** жана **кирешелерден** которуулар жүргүзүлөт. Аларга төмөнкүлөр кирет:

1) киреше салыгы;

2) сатуулардан салык;

3) ыктыярдуу патенттин негизиндеги салык;

4) милдеттүү патенттин негизиндеги салык;

5) бирдиктүү салык негизинде салык салуунун жөнөкөйлөтүлгөн системасы;

6) жер казынасын пайдаланууга салыктар;

7) мыйзамдык тартипте белгиленүүчү башка жалпы мамлекеттик салыктар жана кирешелер.

Саналган салыктар жана кирешелер жергиликтүү өз алдынча башкаруу органына которуулардын белгиленген норматививине ылайык бөлүштүрүлөт, ал “Республикалык бюджет жөнүндө” КРнын мыйзамы менен белгиленет.

Мисалы, “2013-жылга Кыргыз Республикасынын республикалык бюджети жана 2014 – 2015-жылдарга прогнозу жөнүндө” КРнын мыйзамында 11-беренеде төмөнкү нормативдер белгиленген:

«1.2013-жылга которуулардын нормативдери төмөнкүлөрдөн белгиленсин:

жалпы мамлекеттик салыктык түшүүлөр: салык агенти тарабынан төлөнүүчү киреше салыгынан жана сатуулардан салыктардан шаарлардынжана айылдардын жергиликтүү бюджеттери үчүн 50 пайыз өлчөмүндө;

жер салыгынан, мүлккө салыктан, ыктыярдуу патенттин негизиндеги салыктан, милдеттүү патенттөөнүн негизиндеги салыктан, бирдиктүү салыктын негизиндеги түшүүлөрдөн 100 пайыз өлчөмүндө шаарлардын жана айылдардын бюджетинин карамагына;

жер казынасын пайдалануу үчүн салыкты (стратегиялык пайдалуу кен байлыктарды: алтынды, нефтини, газды кошпогондо, роялти) аларды иштетүү орду (турган жери) боюнча тиешелүү жергиликтүү бюджеттерге, республикалык маанидеги шаарлардын, областтык маанидеги шаарлардын, райондук маанидеги шаарлардын, айылдардын жергиликтүү бюджеттерине 50 пайыз өлчөмүндө.

2. Салык төлөөчүлөр тарабынан салыктык жана салыктык эмес милдеттенмелер боюнча төлөмдөрдү алардын өндүрүштөрүнүн (казып алуу/иштетүү) жана кызматтарды көрсөтүү орду боюнча эсептерди ачуу менен жүргүзүү».

Жер казынасын пайдаланууда жергиликтүү бюджеттерге **салыктык эмес төлөмдөрдөн** төмөнкүлөр түшөт:

- лицензияны кармап тургандыгы үчүн төлөмдөрдүн суммасы (түз жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын бюджеттерине түшөт),
- инфраструктураны өнүктүрүүгө жана кармап турууга которуулар.

Жергиликтүү бюджеттердин жергиликтүү салыктардан жана жыйымдардан жана салыктык эмес түшүүлөрдөн кирешелери башка деңгээлдеги бюджетке алып коюуга жатпайт. Насыялар жергиликтүү бюджеттердин кирешелерине киргизилбейт.

Жергиликтүү салыктар менен жыйымдарды чогултуу Салык кызматынын органдары жана алар тарабынан ыйгарым берилген жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын салык инспекторлору тарабынан жүзөгө ашырылат.

Тоо-кен казып алуучу компания тарабынан мамлекеттин бюджетине жана жергиликтүү бюджетке салыктар жана салыктык эмес төлөмдөр түрүндө кандай төлөмдөр түшүүгө тийиштиги жөнүндө маалыматты кантип алууга болот?

Салык – бул КРнын салык мыйзамдарына ылайык салык төлөөчүдөн алынуучу милдеттүү, жеке орду толтурулгус акча төлөмү (КРнын СКсынын 19-бер.).

Салык төлөөчүлөр болуп Кыргызстанда киреше алышкан же салык салынуучу мүлккө ээлик кылышкан субъектилер саналышат (КРнын СКсынын 41-бер.). Мына ошентип, салыктарды бардыгы төлөөгө тийиш: уюмдар да (юридикалык жактар – ата мекендик жана чет элдик), жеке ишкерлер да (анын ичинде патент менен иштегендер да), жана жөн гана жеке адам да.

Бардык салык төлөөчүлөр, анын ичинде жер казынасын пайдалануучулар да, КРнын салык мыйзамдарына ылайык (КРнын СКсынын 95-бер.), *салык каттоосунан* жана эсепке алуу каттоосунан өтүүгө тийиш. Салык төлөөчүнүн эсепке алуу каттоосу эгерде салык каттоосу орду боюнча эмес, а башка райондордо турган салык салуу объектилери болгон учурда, субъект тарабынан салык каттоосунан өткөндөн кийин жүзөгө ашырылат.

КРда жер казынасын пайдалануу чөйрөсүндөгү ишмердүүлүк салыктардын төмөнкү негизги түрлөрү боюнча төлөөнү жана отчет берүүнү карайт:

1. **Пайдага салык (ставка 10%)** – экономикалык ишмердүүлүк менен алектенгендердин жана анын натыйжасында киреше алгандардын бардыгы төлөшөт. Бул туруктуу мекеме аркылуу ишмердүүлүк жүргүзүшкөн ата мекендик да, чет элдик да уюмдар жана жеке ишкерлер жана чет элдик уюмдун кирешесин КРдагы булактардан төлөгөндөр.

Пайдага салык боюнча салык базасы болуп КРнын Салык кодексинин VIII бөлүгүндө каралган өзгөчөлүктөрдү эске алуу менен КРнын бухгалтердик эсеп жөнүндө мыйзамдары менен белгиленген жоболор боюнча эсептелген пайда саналат.

Көңүл буруңуздар! Пайдага салыкты эсептөөдө тоо-кен казып алуучу ишкананын салык салынуучу базасы кендин алынган запастарынын ордун кайра толтуруу үчүн ишкананын атайын фондунда резервделүү менен бул сумма 15 пайызга азайтылат.

Алтыны бар руданы, алтыны бар концентратты, алтын куйманы жана аффинаждалган алтынды казып алуу жана сатып өткөрүү боюнча ишмердүүлүк жүргүзгөн салык төлөөчүнүн пайдага салыгынын ставкасы **0% өлчөмүндө белгиленет.** Мындай учурда салык төлөөчүлөрдүн бул категориясы КРнын СКсынын 221-1-бер. ылайык, кирешеге салыктарды төлөйт.

2. **КНС (жалпы ставкасы 12%, айрым экспорттук жана импорттук операциялар боюнча 0%)** – кошумча наркка салык - бул КРнын территориясындагы бардык салык салынуучу берүүлөрдүн, ошондой эле салык салынуучу импорттун наркынын бир бөлүгү, ал мамлекеттик бюджеттин кирешесине төлөнөт. КНСти алардын уюштуруу-укуктук

формасына, ишмердүүлүгүнүн түрүнө, баш ийүүчүлүгүнө жана менчик формасына карабастан экономикалык ишмердүүлүк жүргүзүшкөн юридикалык, жеке жактар жана жеке ишкерлер төлөшөт. Алар КНС төлөөчү салык төлөөчү катарында катталууга тийиш, же эгерде алар алардын наркы КНС боюнча 4.000.000 сомго барабар катталуучу босогодон ашып кеткен сумманы түзгөн товарларды, иштерди жана кызматтарды берүүнү жүзөгө ашырышса. КНС жөнүндө кененирээк КРнын СКсынын IX бөлүгүндө баяндалган.

3. Сатуулардан салык (ишкердин ишмердүүлүгүнүн түрүнө жараша - 1%дан 3%га чейин) – аны бир нерсе саткан же акы төлөнгөн кандайдыр-бир ишти аткарган (эмгек акыдан тышкары), же акы төлөгөн кандайдыр-бир кызмат көрсөткөн бардык ишкерлер төлөөгө тийиш. Ал сатуудан киреше алган же албаганына карабастан төлөнөт. Ал товарды, ишти же кызматты саткандык үчүн эле төлөнөт. Патент боюнча иштеген жеке жак патент (ыктыярдуу же милдеттүү) сатып алуу менен патентке салык түрүндө бул салыкты төлөйт. Бул жөнүндө кененирээк КРнын СКсынын XII бөлүгүнөн окуп алууга болот.

4. Акциздик салык (акциздик товардын түрүнө, анын баасына же физикалык көлөмүнө жараша белгиленет) – аны КРнын территориясында *акциздик товарды,* анын ичинде сырье берүүчүлүк негизде өндүрүп жаткан жана/же акциздик товарларды КРнын территориясына импорттогон жер казынасын пайдалануучу төлөйт. Жер казынасын пайдалануу чөйрөсүндө акциздик товарларга чийки нефть жана чийкиден тышкары, битуминоздуу тектерден алынган чийки нефть продуктылары; массасында 70% же андан көп нефтини же нефть продуктыларын камтыган продуктылар, иштетилген нефть продуктыларын камтыган продуктылар киргизилет. Бул жөнүндө кененирээк КРнын СКсынын XII бөлүгүнөн таанышууга болот.

5. Жер салыгы – КРнын Жер кодексине ылайык, жер участогу пайдаланылып жатканына же пайдаланылбаганына карабастан, ал жер участогуна жеке менчик укугу жөнүндө мамлекеттик акт, жер участогун убактылуу пайдаланууга укук күбөлүгү, жер үлүшүнө жеке менчик укугу жөнүндө күбөлүк менен күбөлөндүрүлгөн жер укуктарынын менчик ээси тарабынан төлөнөт.

Жер казынасын пайдалануучу, эгерде анда төмөнкүлөр болгон учурда жер участогун жер казынасын пайдаланууга убактылуу пайдалануу укугуна күбөлүк ала тургандыгын эске салабыз[1]

1. Жер казынасын пайдалануу (жердин бетин бузбастан пайдалуу кен байлыктардын кендерин издөөгө, чалгындоого жана башка долбоорлоо-изилдөө иштерине) укугуна лицензиясы,
2. жергиликтүү мамлекеттик администрациядан же жергиликтүү өз алдынча башкаруу органынан жер участогун убактылуу пайдаланууга берүүгө макулдук (Кар. бул Нускаманын 3- бөлүгүн).

Жер казынасын пайдалануучу жер салыгын жалпы негиздерде төлөйт. Салыктын өлчөмү участоктун өлчөмүнөн жана ал кайсы жерде турганынан жана эмне үчүн

[1] Жер участокторун жер казынасын пайдаланууга берїї жєнїндє жобо. КРнын Єкмєтїнїн 12.04.2008-ж. №261 токтому.

пайдаланганынан көз каранды. Бул жөнүндө кененирээк КРнын СКсынын XIV бөлүгүнөн окуп алууга болот.

Жер участогун берүүгө макулдук жер участогунун ижарасы боюнча бүтүм болуп саналбай тургандыгын эске салабыз, аны бергендик үчүн жер казынасын пайдалануучудан акы алынбайт. Жер казынасын геологиялык изилдөө жүргүзүүгө макулдук берилген жерлер жер укуктарынын менчик ээси тарабынан айыл чарба жана башка муктаждыктар үчүн пайдаланыла алат. Мындай учурда жер салыгы жер укуктарынын менчик ээси (ижарачы) тарабынан төлөнөт.

Жерлердин бүтүндүгүн бузган учурда токой фондусунун айыл чарба өндүрүшүнүн жоготууларынын ордун толтуруунун эсептөөсү жасалат, ал кийин КРнын Өкмөтүнүн 1998-ж. 14-февралындагы “Айыл чарба жерлерин айыл чарбасы эмес муктаждыктарга берилүүсү менен байланышкан айыл чарба өндүрүшүнүн жоготууларынын ордун толтуруу наркынын нормативдерин бекитүү жөнүндө” №66 токтомуна ылайык, аларга жер участогуна укукту күбөлөөчү документтер берилгенге чейин жер участоктору берилип жаткан жеке жана юридикалык жактар тарабынан КРнын Өкмөтүнө караштуу Экологиялык жана техникалык коопсуздук боюнча маминспекциянын атайын эсебине которулат.

6. Мүлккө салык – юридикалык жана жеке жактар менчигинде 1-, 2-, 3-топторго таандык кылынган, алардын аянты салык салынбоочу өлчөмдөн ашып кеткен турак-жайга (квартирага же үйгө) ээ болгондо төлөнөт. Же турак-жай эмес жайга же имаратка ээ болгондо, же бир нече үйгө же квартирага ээ болгондо. Бул салыктын өлчөмү имарат, квартира, өндүрүштүк жана өндүрүштүк эмес жай кандайча пайдаланылгандыгынан жана алар кайсы жерде жана алардын өлчөмү кандай экендигинен көз каранды. Алар убактылуу пайдаланылбай турса да бул салык төлөнөт.

4-топтогу мүлккө (өзү жүрүүчү машиналарды жана механизмдерди кошо алганда) салык транпорт каражаттарынын бардык ээлери тарабынан төлөнөт. Бул салык транспорттун түрүнөн, чыгарылган жылынан жана кыймылдаткычынын тибинен көз каранды.

Бардык топтогу мүлккө ээ жана аны өзүнүн экономикалык ишмердүүлүгүндө пайдаланып жаткан жер казынасын пайдалануучу мүлккө салыкты мыйзамдарга ылайык төлөйт. Бул жөнүндө кененирээк КРнын СКсынын XIII бөлүгүндө жазылган.

Жогоруда көрсөтүлгөн салыктардан тышкары, жер казынасын пайдалануучулар тарабынан жалпы негиздерде төмөнкү негизги төлөмдөр жүргүзүлөт:

- КРнын Социалдык фондуна *камсыздандыруу* төлөмдөрү төлөнөт, алар иштөөчүлөргө эсептелген эмгек акыдан 24.01.2004-ж. №8 “Мамлекеттик социалдык камсыздандыруу боюнча камсындандыруу төлөмдөрүнүн тарифтери жөнүндө” КРнын мыйзамына ылайык эсептелет.
- тышкы экономикалык ишмердүүлүк жүргүзүлгөн учурда КРнын бажы кодексине ылайык, *бажы жыйымдарын, алымдарын жана КНСти* төлөө жүргүзүлөт.
- 14.04. 1994-ж. №1480-XII “Салыктык эмес төлөмдөр жөнүндө” КРнын мыйзамына ылайык жыйымдар, төлөмдөр, кирешелер жана санкциялар түрүндө мамлекеттик бюджетке түшүүчү *салыктык эмес төлөмдөр* жүргүзүлөт.

Глава 4.2. Жер казынасын пайдалануу үчүн салыктар

Жер казынасын пайдалануу үчүн салыктарга **бонустар жана роялти** (КРнын СКысынын XI бөлүгүнүн 43-45-главалары), ошондой эле **кирешеге салыктар** (КРнын СКсынын 221-1-бер.) кирет.

Төмөндө ар бир салыкка **аныктама** берүүчү жана **аларды ким төлөй тургандыгын** көрсөтүүчү келтирилген таблица 2 ни карайлы:

Таблица 2. Жер казынасын пайдалануу үчүн салыктар. Салыктардын жана аларды төлөөчүлөрдүн аныктамасы

Жер казынасын пайдалануу үчүн салыктын аталышы	Салыктын КРнын СКсындагы аныктамасы	Ким салыкты төлөөгө тийиш (салык төлөөчү)?
Бонус	Пайдалуу кендерди издөө, чалгындоо жана иштетүү максатында жер казыналарын пайдалануу укугу үчүн **бир жолку төлөм**; Бонус фондулук биржаларда листингден өткөн компаниялардын менчик үлүштөрүнүн өзгөрүүлөрүн эсепке албаганда, катышуучулар алмашканда менчиктин ал үлүшүнүн өзгөрүүсүнө пропорционалдуу 10 жана андан көп пайыз суммада **кайталанып төлөнөт.**[2]	КРда **төмөнкү максаттарда** туруктуу мекемеси аркылуу **жер казынасын пайдаланууга укугу бар** ата мекендик жана чет элдик юридикалык жактар, жеке ишкерлер**:** 1) пайдалуу кен байлыктардын кендерин иштетүү; 2) бааланган запастары менен пайдалуу кен байлыктарынын кендерин чалгындоо; 3) алдын-ала бааланган запастары жана прогноздук ресурстары менен аянттарда пайдалуу кен байлыктардын кендерин издөө; 4) жер астындагы сууларды алуу (жер казынасынан алып чыгуу); 5) гидрогеологиялык скважиналарды бургулоо.
Роялти	Пайдалуу кен байлыктардын кендерин иштетүү жана/же жер астындагы сууларды алуу (жер казынасынан алып чыгуу) максатында жер казынасын пайдалануу	КРда катталышкан, туруктуу мекемеси бар жана төмөнкүлөрдү **жүргүзүүчү** юридикалык жактар, ата мекендик жана чет элдик, жеке ишкерлер: 1) пайдалуу кен байлыктардын кендерин иштетүүнү; 2) жер астындагы сууларды алууну (жер казынасынан алып чыгууну);

[2] Фондулук биржада листингден єтїї компанияларга жана алардын акционерлерине салык тєлємдєрїн тємєндєтїїгє жетишiїгє мїмкїндїк берет. КРнын СКсынын 167-бер. 33-п. жана 189-бер. 9-п. ылайык, Фондулук биржада листингден єткєн акцияларды сатып єткєрїїнїн натыйжасында алынган жеке жактардын киреше салыгынан жана юридикалык жактардын пайдага салыктан бошотуу жєнїндє жоболор каралган.

	үчүн **утурумдук төлөмдөр**	3) көмүрсуутектерди издөөдө жана чалгындоодо тажррыйбалык сыноолор процессинде нефтини жана газды кошо алууну; 4) тажырыйбалык-өнөр жайлык сыноо жана/же өзгөчө кырдаалдарды болтурбоо же жоюу максаттарында, жер казынасынан пайдалуу кендерди алып чыгуу **максатында** пайдалуу кен байлыктарды бир жолу казып алууну.
Кирешелерге салык	Тоо-кен казып алуучу жана/же тоо-кен кайра иштетүүчү ишканаларга салык салуунун өзгөчөлүктөрү	Алтыны бар руданы, алтыны бар концентратты, алтын куймасын жана аффинаждалган алтынды казып алуу жана сатып өткөрүү боюнча ишмердүүлүктү жүргүзүүчү салык төлөөчүлөр.

Бонустарды эсептөө үчүн эмне *салык базасы* болуп саналат, б.а. кандай нарктын, укуктун жана/же башка аракеттин физикалык же башка мүнөздөмөсүнүн негизинде салык төлөөчүдө бонустарды эсептөө үчүн салык милдеттенмеси келип чыгат?

Бонусту эсептөө үчүн *салык базасы* болуп КРнын Кендердин жана пайдалуу кен байлыктардын көрүнүштөрүнүн мамлекеттик кадастрында эске алынган **геологиялык запастардын жана прогноздук ресурстардын саны** жана **гидрогеологиялык скважиналарды бургулоонун тереңдиги** саналат.

Бонустун ставкасы КРнын Өкмөтү тарабынан кендердин жана/же пайдалуу кен байлыктардын көрүнүштөрүнүн изилденгендик даражасына, **баалуулугуна жана масштабына,** ошондой эле пайдалуу кен байлыктарды издөө үчүн **аянттын өлчөмүнө** жана гадрогеологиялык скважиналарды **бургулоонун тереңдигине** жараша белгиленет (кар. Тиркеме 1ден Кендердин жана пайдалуу кен байлыктардын көрүнүштөрүнүн бонустарынын ставкаларынын квалификациялык таблицасын жана Тиркеме 2ден Лицензиялык аянттын бонустарынын ставкаларынын квалификациялык таблицасын).

Көңүл буруңуздар! Эгерде пайдалуу кен байлыктардын кени конкурска коюлса (б.а. КРнын Өкмөтү тарабынан бекитилүүчү Жалпы мамлекеттик масштабдагы пайдалуу кен байлыктардын тизмесине кирсе), анда *бонустун ставкасы* КРнын Өкмөтү тарабынан ар бир кенге өзүнчө белгиленет (кар. Тиркеме 3 Конкурс боюнча бөлүштүрүлүүчү пайдалуу кен байлыктардын кендеринин тизмеси жана бонустардын өлчөмү).

Роялтинин *салык базасы* болуп төмөнкүлөр саналат:

1) пайдалуу кен байлыктарды же пайдалуу кен байлыктарды кайра иштетүүнүн натыйжасында алынган продукцияны сатуудан алынган, КНСти жана сатуудан салыкты эсепке алынуусуз **түшкөн каражат;**

2) **сатып өткөрүлгөн продукциянын натуралдык түрүндөгү көлөмү;**

3) **жер казынасынан алынуучу суунун суу өлчөгүч боюнча көлөмү** – роялти салыгын төлөөчүлөр үчүн (суу менен жабдуунун адистештирилген уюмдарын кошпогондо).

Роялтинин ставкалары төмөнкүдөй белгиленген (кар. таблица 3):

Таблица 3. Роялтинин ставкалары

№	Пайдалуу кен байлык	Салык базасы	Өлчөө бирдиги	Ставкасы % же сом менен
1	Ичүүчү суу катарында куюлуштуруу үчүн минералдык жана тузсуз суулар	көлөм	куб.м	200 сом
2	Бальнеодарылоо үчүн минералдык жана термалдык суулар	көлөм	куб.м	0,05 сом
3	Жылытуу үчүн термалдык суулар	көлөм	куб.м	0,12 сом
4	Ичүүчү тузсуз суулар	көлөм	куб.м	0,15 сом
5	Техникалык тузсуз суулар	көлөм	куб.м	0,10 сом
6	Айыл чарба өндүрүшү үчүн тузсуз суулар	көлөм	куб.м	0,01 сом
7	10 тоннадан ашуун запастары бар кендер үчүн алтынга, күмүшкө жана платинага запастардын өсүшүн эске алуу менен	Сатып өткөрүүдөн түшкөн каражат	%	5
8	3тон 10 тоннага чейинки запастары бар кендер үчүн алтынга, күмүшкө жана платинага запастардын өсүшүн эске алуу менен	Сатып өткөрүүдөн түшкөн каражат	%	3
9	3 тоннадан аз запастары бар кендер үчүн алтынга, күмүшкө жана платинага запастардын өсүшүн эске алуу менен	Сатып өткөрүүдөн түшкөн каражат	%	1
10	Суу менен жабдуучу адистештирилген уюмдар үчүн	Сатып өткөрүүдөн түшкөн каражат	%	5
11	Гипске	Сатып өткөрүүдөн түшкөн каражат	%	6
12	Каптоочу материалдарды өндүрүү үчүн жаратылыш таштарына	Сатып өткөрүүдөн түшкөн каражат	%	12
13	Таш көмүргө, күрөң көмүргө	Сатып өткөрүүдөн түшкөн каражат	%	1

14	№ 1-13 көрсөтүлбөгөн пайдалуу кен байлыктар же аларды кайра иштетүү продуктылары	Сатып өткөрүүдөн түшкөн каражат	%	3

Эгерде кирешелер КРдагы туруктуу мекемеси менен байланышпаган чет элдик уюм тарабынан КРдагы булактардан алынса, алар салык агенти тарабынан КРнын СКсынын 223-бер. менен аныкталган кемитүүлөр жүзөгө ашырылбастан ставкалар боюнча кирешелерди төлөп берүү булагынан салык салынууга жатат. Мисалы, жер казынасын пайдаланууга салыктарга карата **роялтинин ставкасы 10 пайыз.**

01.01.2013-ж. аракетке кирген 09.08.2012-ж. №158 “Кыргыз Республикасынын Салык кодексине өзгөртүүлөрдү жана толуктоолорду киргизүү жөнүндө” КРнын мыйзамына ылайык жана 09.08.2012-ж. №160 “Жер казынасы жөнүндө” КРнын мыйзамынын жаңы редакциясынын негизинде айрым жер казынасын пайдалануучуларда мамлекеттик бюджетке *кирешелерге салыкты* төлөө боюнча милдеттенмелер келип чыкты.

Кирешелерге салык – жер казынасын пайдалануу тармагындагы жаңы салык.

Аны алтыны бар руданы, алтыны бар концентратты, алтын уютмасын жана аффинаждалган алтынды казып алуу жана сатып өткөрүү менен алектенген ишкерлер төлөөгө тийиш (кар. КРнын СКсынын 221-бер.).

Кирешелерге салыктын салык базасы болуп КНСти эсепке албаганда, алтын уютмасын жана аффинаждалган алтынды сатып өткөрүүдөн алынган каражат жана алтыны бар рудадагы жана алтыны бар концентраттагы алтындын КРнын Өкмөтү белгилеген тартипте дүйнөлүк баалардан улам эсептелген наркы саналат.

Кирешелерге салыктын ставкасы таблица боюнча төмөнкү өлчөмдөрдө белгиленет (кар. таблица 4):

Алтындын 1 троялык унцияга баасы АКШ доллары менен	**1201 ден 1300 чейин**	**1301 ден 1400 чейин**	**1401 ден 1500 чейин**	**1501 ден 1600 чейин**	**1601 ден 1700 чейин**	**1701 ден 1800 чейин**	**1801 ден 1900 чейин**	**1901 ден 2000 чейин**	**2001 ден 2100 чейин**	**2101 ден 2200 чейин**	**2201 ден 2300 чейин**	**2301 ден 2400 чейин**	**2401 ден 2500 чейин**	**2500 дөн жогору**
Кирешеге салыктын ставкасы, % менен	**1**	**3**	**5**	**7**	**9**	**11**	**13**	**14**	**15**	**16**	**17**	**18**	**19**	**20**

КРнын СКсынын 222-бер. ылайык, чет элдик уюм тарабынан КРдагы туруктуу мекеме менен байланышпаган КРдагы булактан алынган кирешелерге салык, салык агенти киреше алуучу тараптан төлөнүүчү киреше алуучунун КРдагы туруктуу мекемесине тиешелүү экендиги жөнүндө маалымдалган жана киреше алуучу салык агентине салык органынын аны салыктык каттоо жөнүндө каттоо картасынын жана маалымдамасынын көчүрмөсүн берген учурду эске албаганда, чет элдик уюмга киреше төлөөчү уюмдан жана жеке ишкерден кирешелерди ар бир жолу төлөгөндө КРнын СКсынын 223-бер. белгиленген ставкалар боюнча жана тартипте эсептелет жана кармалып калат. Мындай учурда салык агенттери тарабынан бюджетке кармалган салыктардын суммасын которуу КРнын СКсынын 168-бер. шарттары боюнча киреше келип чыккан айдын 20сынан кийинки күнгө чейин жүргүзүлөт.

Эми таблица 4тү карайлы, ал жер казынасын пайдаланууга салыктарды жана кирешелерге жаңы салыкты төлөөчүлөр үчүн зарыл маалыматты камтыйт. Мында жер казынасын пайдалануучулар бонустарды, роялтини жана кирешелерге салыкты төлөө үчүн салыктык мезгил, бул салыктарды эсептөө тартиби, бир жерде эсептөөлөрдү макулдашуу керекпи, отчеттуулукту кайда берүү жана кайсы убакка чейин төлөөнү жүргүзүү керектиги көрсөтүлгөн.

Таблица 5. Жер казынасын пайдалануу үчүн салыктарды эсептөө жана төлөө тартиби

Салык салуунун элементтери	Бонус	Роялти	Кирешелерге салык
Салыктык мезгил	Лицензия алууда 1 жолу жана менчик үлүшүн өзгөртүүдө 1 жолу	Календардык ай	Календардык ай
Салыкты эсептөө тартиби	КРнын Өкмөтү тарабынан белгиленет	Өз алдынча, салык жеңилдиктеринен жана бошотуулардан улам, салык базасын салык ставкасына көбөйтүү жолу менен	Өз алдынча, салык жеңилдиктеринен жана бошотуулардан улам, салык базасын салык ставкасына көбөйтүү жолу менен
Эсептелген салыкты макулдашуу	Жер казынасын пайдалануу боюнча мамлекеттик орган менен (Мамгеологагенттик менен)	жок	жок
Отчеттуулук кайда берилет	Салык органына тиешелүү эсептөө	Салык органына тиешелүү эсептөө	Салык органына тиешелүү эсептөө
Салыкты төлөө мөөнөтү	Жер казынасын пайдаланууга укукка лицензия алган күндөн 30 күндөн кеч эмес	Отчеттон кийинки айдын 20сына чейин	Отчеттон кийинки айдын 20сына чейин

Кайсы жерде төлөнөт	Эсепке алуу катталган жери боюнча	Эсепке алуу катталган жери боюнча	Эсепке алуу катталган жери боюнча же салыктык катталган жери боюнча

Көңүл буруңуздар! КРнын СКсынын 300-бер. ылайык, жер казынасын пайдалануу үчүн салыктарды төлөөдөн төмөнкү субъектилер бошотулушат:

1) өзүнө таандык же анын пайдалануусундагы жер участогунда ишкердик ишмердүүлүк менен байланышпаган кум, чопо, кум-таш аралашмасын жана жер астындагы сууларды алууну жүргүзгөн жер участогунун менчик ээси же жерди пайдалануучу;
2) өзгөчө экологиялык, жаратылышты коргоочу, илимий жана тарыхый-маданий мааниге ээ өзгөчө корголуучу жаратылыш территорияларын түзүү үчүн жер казынасынын участокторун алган субъект;
3) тоо-кен, байытуу, кокс-химиялык жана металлургиялык өндүрүштүн калдыктарын кайра иштетүүчү субъект;
4) республикалык бюджеттин каражаттарынын эсебинен жүргүзүлүүчү жер казынасын изилдөө боюнча геологиялык, геофизикалык жана башка иштерди, илимий-изилдөө иштерин, анын ичинде жер титирөөнү прогноздоо боюнча иштерди, инженердик-геологиялык чалгындоолорду жана геоэкологиялык изилдөөлөрдү, ошондой эле жер казынасынын бүтүндүгүн бузуусуз башка иштерди да аткарып жаткан субъект.

Андан тышкары, КРнын СКсынын "Салык салуу режимин турукташтыруу" 298-бер. ылайык, аракеттеги Салык кодексине жер казынасын пайдалануу үчүн салык ставкаларынын көбөйүүсүн жана/же алардын салык салынуучу базасынын өзгөртүлүүсүн караган өзгөртүүлөр жана/же толуктоолор киргизилген учурда, мындай лицензиянын аракет мөөнөтү аралыгында, бирок ал берилгенден 20 жылдан көп эмес жер казынасын пайдалануу үчүн салык төлөөчүлөр пайдалуу кен байлыктардын кендерин иштетүүгө лицензия алынган күнгө карата аракеттеги көрсөтүлгөн салыктарды алуу тартибинин сакталышына укуктуу экенин эстеп коюу зарыл.

Глава 4.3. Салыктык эмес төлөмдөр

Ушул нускаманын 1- жана 2-главаларында көрсөтүлгөн салыктардан тышкары, жер казынасын пайдалануучу *салыктык эмес төлөмдөрдү* да төлөөгө тийиш. Аларга ар кандай жыйымдар, төлөмдөр, которуулар, кирешелер жана санкциялар кирет. Алар мамлекеттик бюджетке түшөт жана 14.04.1994-ж. №1480-XII "Салыктык эмес төлөмдөр жөнүндө" КРнын мыйзамы менен жөнгө салынат.

Аталган мыйзамдын 1-бер. ылайык, «*Салыктык эмес төлөмдөрдү белгилөө жана алып салуу, өлчөмдөрү жана мөөнөттөрү, бюджетке которуу тартиби, ошондой эле аларды төлөөчүлөргө жеңилдиктерди берүү Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңеши жана мамлекеттик бийликтин башка органдары тарабынан жүзөгө ашырылат*».

Жер казынасын пайдалануу чөйрөсүндө, **жер казынасын пайдалануу укугуна лицензия алышкан субъектилер** төмөнкү негизги төлөмдөрдү жүргүзүшөт:

1. **Жер казынасын пайдаланууга укукка лицензияны кармап тургандыгы үчүн төлөм,** "Салыктык эмес төлөмдөр жөнүндө" КРнын мыйзамына (19.2-бер.) жана Жер казынасын пайдаланууга укукка лицензияны кармап тургандыгы үчүн төлөмдү төлөө жана эсептөө тартиби жөнүндө жобого (КРнын Өкмөтүнүн 14.12.2012-ж. №834 токтому менен бекитилген) ылайык.

Жер казынасын пайдаланууга укукка лицензияны кармап тургандыгы үчүн төлөмдүн суммасы жер казынасын пайдалануучу кандай укук алганына: КРда пайдалуу кен байлыктардын кендерин издөөгөбү жана/же чалгындоогобу жана/же иштетүүгөбү, ошондон көз каранды болот.

Төмөндөгү таблицада бул учурларда белгиленген акы кандай жана жер казынасын пайдалануучу төлөөгө тийиш болгон ставкалардын өлчөмү эмнеге барабар экенин карайбыз (кар. таблица 6):

Таблица 6. Жер казынасын пайдалануунун түрүнө жараша лицензияны кармап тургандыгы үчүн белгиленген акы

Жер казынасын төмөнкү *максатта* пайдаланууга укукка лицензиянын болушу:	Белгиленген акы	Ставкалардын өлчөмдөрү	Төлөө мөөнөтү
Пайдалуу кен байлыктардын кенин издөө	*Лицензиялык аянттын чарчы километри* үчүн жылына бир эсептөө көрсөткүчүнө эселеп	Кар. Ушул бөлүккө Тиркеме 5ти	Башында **1-жыл үчүн толук сумма** лицензия алынган күндөн 30 күн аралыгында, андан кийин **ар кварталда** отчеттук кварталдан кийинки айдын 20сына чейин
Пайдалуу кен байлыктардын кенин чалгындоо	*Лицензиялык аянттын гектары* үчүн жылына бир эсептөө көрсөткүчүнө эселеп	Кар. Ушул бөлүккө Тиркеме 6ны	
Пайдалуу кен байлыктардын кенин иштетүү	*Лицензиялык аянттын гектары* үчүн жылына бир эсептөө көрсөткүчүнө эселеп	Кар. Ушул бөлүккө Тиркеме 7ни	

Пайдалуу кен байлыктарды издөө максатында жер казынасын пайдаланууга укукка лицензияны кармап тургандык үчүн акы лицензиялык аянттын жылына чарчы километри үчүн эсептөө көрсөткүчүнө эселеп белгиленет. Пайдалуу кен байлыктарды пайдалануу максатында жер казынасын пайдаланууга укукка лицензиялык аянттарды эсептөө үчүн ставкалардын өлчөмдөрү ушул бөлүккө Тиркеме 5те келтирилген.

Пайдалуу кен байлыктарды чалгындоо максатында жер казынасын пайдаланууга укукка лицензияны кармап тургандык үчүн акы лицензиялык аянттын жылына гектары үчүн бир эсептөө көрсөткүчүнө эселеп белгиленет. Пайдалуу кен байлыктарды чалгындоо максатында жер казынасын пайдаланууга укукка лицензиялык аянттарды эсептөө үчүн ставкалардын өлчөмдөрү ушул бөлүккө Тиркеме 6да келтирилген.

Пайдалуу кен байлыктарды иштетүү максатында жер казынасын пайдаланууга укукка лицензияны кармап тургандык үчүн акы лицензиялык аянттын жылына гектары үчүн бир

эсептөө көрсөткүчүнө эселеп белгиленет. Пайдалуу кен байлыктарды иштетүү максатында жер казынасын пайдаланууга укукка лицензиялык аянттарды эсептөө үчүн ставкалардын өлчөмдөрү ушул бөлүккө Тиркеме 7де келтирилген.

Төлөө мөөнөттөрү: лицензия алынгандан *30 календарлык көн аралыгында,* лицензия алган лицензиат **жер казынасын пайдалануу укугуна <u>лицензиянын аракетинин биринчи жылы үчүн</u> төлөмдү төлөөгө тийиш.** Андан кийин, төлөмдү төлөө **ар кварталдык негизде** жүргүзүлөт. Жыл үчүн төлөмдүн жалпы өлчөмү айлар боюнча пропорционалдуу бөлүнөт жана лицензиат төлөмдү отчеттук кварталдан кийинки айдын 20сынан кечиктирбестен жүргүзөт. Төлөгөндөн кийин лицензиат төлөөнү тастыктаган документтердин көчүрмөлөрүн тиркөө менен ар кварталда Мамгеологагенттикке маалымат берип турууга тийиш.

Көңүл буруңуздар!

1. Эгерде лицензиялар 09.08.2012-ж. №160 "Жер казынасы жөнүндө" КРнын мыйзамынын негизинде лицензияларды кармап тургандык үчүн акы киргизилгенге чейин берилсе, анда лицензияны кармап тургандык үчүн акы 2012-жылдын аягына чейинки калган мезгилге пропорционалдуу эсептелет. Андан ары акы төлөө жалпы тартипте жүргүзүлөт. Лицензиат ага төлөө эсеби аталаптагыдай тапшырылган учурдан *15 календарлык күн аралыгында төлөөгө милдеттүү*. Талаптагыдай тапшыруу катары эсеп лицензиаттын жеке өзүнө же анын өкүлүнө кол коюлуу менен тапшырылуусу, эсепти почта аркылуу заказ кат менен акыркы белгилүү дарек боюнча жөнөтүлүшү түшүнүлөт. Өзүнүн дарегин өзгөрткөн жана бул жөнүндө лицензиарга маалымдап койбогон лицензиат төлөмдү өз убганыда төлөбөгөндүктүн кесепеттери үчүн тобокелчиликти өз алдынча тартат.
2. Мамгеологагенттикке төлөм жөнүндө маалыматты бербөө төлөмдү төлөбөгөндүк катары бааланат.

Лицензияны кармап тургандык үчүн төлөмдөрдөн суммалар жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын бюджеттерине түшөт. Төлөмдү төлөө ЖӨБОлордун бюджеттерине түз жүргүзүлөт. Мында, эгерде лицензиялык аянт бир нече административдик-территориялык бирдиктердин территориясында болсо, төлөмдү төлөө тигил же бул административдик-территориялык бирдиктин территориясында турган аянтка пропорционалдуу ар бир өз алдынча башкаруу органынын эсебине жүргүзүлөт.

Төлөмдү эсептөө Мамгеологагенттик тарабынан жүргүзүлөт жана лицензиялык аянт турган орду боюнча салык органына берүү үчүн жер казынасын пайдалануучуга лицензия берүү менен бир убакта берилет. Эгерде лицензиялык аянт бир нече административдик-территориялык бирдиктердин территорияларын камтыса, анда ар бир административдик-территориялык бирдик боюнча тиешелүү бир нече эсептер түзүлөт.

Көңүл буруңуздар! Төлөмдү 30 календарлык күндөн ашык төлөбөө "Жер казынасы жөнүндө" КРнын мыйзамына ылайык, **жер казынасын пайдалануучунун лицензиясын жокко чыгаруу үчүн негиз** болуп саналат.

Лицензияны кармап тургандык үчүн төлөмдү төлөө төмөнкү учурларда токтотулат:

- жер казынасын пайдаланууга укук токтогондо (лицензия жокко чыгарылганда), лицензия жокко чыгарылган айдан кийинки айдан баштап;

- пайдалуу кенди казып алуу башталган учурдан, макулдашылган Тоо-кен иштеринин планы менен бекитилген пайдалуу кенди казуунун жылдык көлөмүн 100 пайыз аткарган шартта;

- лицензиат тарабынан лицензиялоонун шарттары менен каралган милдеттенмелерди аткарууга тоскоолдук кылган форс-мажордук шарттардын мезгилине, төлөм эсептелбейт жана төлөнбөйт. Ушул пунктта көрсөтүлгөн форс-мажордун шарттары жана анын аракети мезгили КРнын Соода-өнөр жай палатасы же сот тарабынан белгиленет.

Пайдалуу кен байлыкты казып алуунун жылдык көлөмүн жарым-жартылай аткарган учурда лицензиат тиешелүү жыл үчүн казып алуу иштеринин аткарылбаган көлөмүнө пропорционалдуу суммада төлөм төлөөгө милдеттүү.

Лицензиянын аракетин токтото туруу төлөмдөрдү эсептөөлөрдү жана төлөөнү токтото туруу үчүн негиз болуп саналбайт.

Лицензиянын аракетин токтото туруу соттун чечими менен мыйзамсыз деп табылган учурда лицензия токтотулуп турган мезгил үчүн төлөнгөн төлөмдүн суммасы лицензиатка кайтарылууга жатат же болочок төлөмдөрдүн эсебине алынууга тийиш.

Инфраструктураны өнүктүрүүгө жана кармап турууга которуулар, “Салыктык эмес төлөмдөр жөнүндө” КРнын мыйзамына ылайык (19.3-бер.) жүргүзүлөт.

Бул которууларды пайдалуу кен байлыктарды иштетүүнү (казып алууну) жүргүзүп жаткан жер казынасын пайдалануучулар төлөшөт.

Жергиликтүү маанидеги инфраструктураны өнүктүрүүгө жана кармап турууга сумма отчеттук айдан кийинки айдын 20сына чейин төлөнөт жана пайдалуу кендерди сатып өткөрүүдөн алынган кыйыр салыктарды эске албагандагы **каражаттан 2 пайыз** өлчөмүндө эсептелет.

Бюджетке төлөмдүн төлөнүшүнүн тууралыгына жа өз убагында болушуна контролду КРнын мыйзамдарына ылайык салык органдары жүргүзөт.

Эгерде айыл аймагынын территориясында кендер табылса, бирок алар жеке менчик территорияда турса, анда мамлекет же ЖӨБО кандайча аларды алып жана иштетүү үчүн тоо-кен казып алуу компаниясына бере алат?

КРнын Жер кодексинин 28-беренесинде жана “Жер казынасы жөнүндө” КРнын мыйзамынын 39-беренесинде жер участокторуна укуктарды жер казынасын пайдаланууга берүү боюнча негиз болуучу принциптер каралган:

- жер казынасын пайдалануу үчүн жер участоктору жер казынасын пайдаланууга укуктун аракети мөөнөтүнө убактылуу пайдаланууга гана бериле алат (КРнын ЖКсынын 28-бер. 2-п.). Бул жер казынасын пайдаланууга жер участоктору жер казынасын пайдаланууга укуктун аракети мөөнөтүнө мөөнөттүү (убактылуу) пайдалануу укугуна бериле ала тургандыгын билдирет, башкача айтканда жер

участокторду жер казынасын пайдаланууга укукка лицензияда/лицензиялык тиркемеде, же концессиялык келишимде же продукцияны бөлүштүрүү жөнүндө макулдашууда көрсөтүлгөн мөөнөткө берилет.

- Жер казынасын пайдаланууга жер участогун убактылуу пайдаланууга укук төмөнкү учурларда берилет:

  - бузуулар участогунда жоготуулардын ордун толтурууну төлөп берүү менен айыл чарба жүгүртүүсүнөн албастан туруп жердин бүтүндүгүн бузуу менен жер казынасын геологиялык изилдөөдө;

  - бузуулар участогунда жоготуулардын ордун толтурууну төлөп берүү менен айыл чарба жүгүртүүсүнөн алуу менен пайдалуу кен байлыктарын иштетүүгө ("Жер казынасы жөнүндө" КРнын мыйзамынын 30-бер.).

- Жер казынасын геологиялык изилдөөдө жер участогун жатыркатуу жана укукту аныктоочу документтерди тариздөө жүргүзүлбөйт, а жер казынасын пайдалануучуга жергиликтүү мамлекеттик администрациянын же жергиликтүү өз алдынча башкаруу органынын геологиялык иштерди жүргүзүүгө жазуу түрүндөгү макулдугу берилет. Мында жер участогун берүүгө макулдук жер участогун ижаралоо боюнча бүтүм болуп саналбайт, аны берүү үчүн акы жер казынасын пайдалануучудан алынбайт. Жер казынасын геологиялык изилдөө жүргүзүүгө макулдук берилген жерлер жер укуктарынын ээси тарабынан айыл чарба жана башка муктаждыктар үчүн пайдалана алышы мүмкүн.

- Жер казынасын пайдалануу үчүн жер участокторун берүү боюнча ыйгарымдуу органдар болуп (КРнын ЖКсынын 28-бер.1-п. жана "Жер казынасы жөнүндө" КРнын мыйзамынын 39-бер. 1-,2-,3-пп.) төмөнкүлөр саналат:

  5) Мамгеологагенттик – Пайдалуу кен байлыктардын кендеринин жерлеринин мамлекеттик резервинин жерлери боюнча;

  6) мамлекеттик бийлик же жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары - Пайдалуу кен байлыктардын кендеринин жерлеринин мамлекеттик резервине кирбеген жана жеке менчик болуп саналбаган, жана жер казынасын пайдалануу үчүн зарыл болгон (жолдорду, өнөр жай аянттарын, ЭБЛ жана башка инфраструктура объектилерин куруу үчүн) жер участоктору боюнча;

  7) жер участогунун менчик ээси – ага жеке менчик укугунда таандык болгон жерлер боюнча;

  8) жер укуктарын пайдалануучулар – мөөнөттүү (убактылуу) пайдаланууда турган жерлер боюнча.

- Жер казынасын пайдаланууга жер участогунун чек аралары жана өлчөмдөрү жер казынасын пайдалануунун техникалык долбоору же жер астындагы сууларды алуунун технологиялык схемасы менен аныкталат.

- Жер участогунда пайдалуу кен байлыктардын запастары табылган учурда, Мамгеологагенттиктин сунушу боюнча КРнын Өкмөтү бул жерлерди Пайдалуу кен

байлыктардын кендеринин жерлеринин мамлекеттик резервинин жерлерине которуу жөнүндө чечим кабыл алат (КРнын ЖКсынын 28-бер. 4-п.).

КРнын Жер кодексинин 28-бер. бул пунктунун мазмунунан улам, Пайдалуу кен байлыктардын кендеринин жерлеринин мамлекеттик резервинин жерлерин кошпогондо, КРнын жер фондусунун бардык категориясынын жер участогунда пайдалуу кен байлыктардын кендери табылган учурда, Мамгеологагенттик КРнын Өкмөтүнө бул жерлерди Пайдалуу кен байлыктардын кендеринин жерлеринин мамлекеттик резервинин жерлери категориясына которууну демилгелөөгө тийиш деп түшүнүү керек.

Бул норманын жоболору ал жер пайдалануучуга кандай укукта (менчик укугунда же мөөнөттүү (убактылуу) пайдалануу укугунда) таандык экенине карабастан, ошондой эле ал жер казынасын пайдаланууга берилгенине же берилбегенине карабастан, бардык жерлерге жайылтылат.

- Эгерде анда пайдалуу кен байлыктардын кени табылган жер участогу менчикте же үчүнчү тараптардын пайдалануусунда турса, анда аларды иштетүү жана жер участогун алып коюу жөнүндө чечим кабыл алган учурда мамлекет менчик ээси же жер пайдалануучу тарткан чыгымдардын ордун толтурууга же ага тең баалуу башка жер участогун берүүгө милдеттүү.

Келечекте КРнын мыйзамынын бул нормаларын колдонууда кошумча түшүндүрүүлөр талап кылынат, себеби анда геологиялык изилдөө жүргүзүлө турган жер участогу жеке менчикте жана сугат айдоо жер болгондо - а ал аракеттеги мыйзамдарга ылайык трансформацияланууга жатпайт - эмне кылуу керектиги сыяктуу ачык суроолор бар.

Жер казынасын иштетүү үчүн зарыл болгон жер участогун алып коюу боюнча мамилелерди жөнгө салуу үчүн КРнын ЖКсынын 11-главасында каралган нормаларды сактоо аз эмес мааниге ээ:

3) жер участогун алып коюу өзгөчө чара болуп саналат, жана эч ким өзүм билемдик менен өз менчигинен ажыратыла албайт, жана анын менчик ээсинин эркинен тышкары алып коюлушуна соттун чечими менен гана жол берилет (КРнын ЖКсынын 65-бер.);
4) жер участогун иштетүү үчүн алып коюу “жер участогун мамлекеттик жана коомдук муктаждыктар үчүн алып коюу” (КРнын ЖКсынын 66-бер.4-п.) негизине жатат; Демек, жер участогун мамлекеттик жана коомдук муктаждыктар үчүн алып коюу жер участогуна укуктун наркын төлөп бергенден жана чыгымдардын ордун толтургандан кийин жүргүзүлөт.

Андан тышкары, КРнын Жер кодекси (68-бер.) менен жер участогун алып коюунун төмөнкү жоболору да белгиленген:

- Жер участогун мамлекеттик жана коомдук муктаждыктар үчүн алып коюу (сатып алуу) “ыктыярдуу” же “мажбурлоо” негизинде да жүргүзүлүшү мүмкүн.

Биринчи учурда алып коюу ыйгарымдуу орган менен жер участогунун менчик ээсинин же жер пайдалануучунун ортосундагы келишимдин негизинде жүргүзүлөт.

Мында жер участогунун менчик ээсине же жер пайдалануучуга ага укуктун наркын сатып алуу баасынан кемитүү менен башка жер участогу берилиши мүмкүн.

Экинчи учурда, жер участогунун ээсинин же жер пайдалануучунун алып коюу (сатып алуу) менен же анын шарттары менен макул болбогондо, ыйгарымдуу орган баш тартууну алган учурдан эки айлык мөөнөттө сотко жер участогун ордун толтуруу менен алып коюу (сатып алуу) жөнүндө доо менен кайрылууга укуктуу.

- Жер участогун алып коюу (сатып алуу) жөнүндө сот тарабынан чечим кабыл алынганга чейин жер участогунун менчик ээси же жер пайдалануучуну жер участогуна ага таандык укуктарды жүзөгө ашырууга жана жер участогун анын максаттуу арналышына ылайык пайдалануунун камсыз кылуучу зарыл жумшоолорду жүргүзүүгө укуктуу. Жер участогунун менчик ээси же жер пайдалануучу көрсөтүлгөн мезгилде жаңы курулуш, имараттарды жана курулуштарды кеңейтүү же реконструкция менен байланышкан жумшоолорду жана чыгымдарды ага жүктөп коюу тобокелчилигин тартат.
- Жер участогунун сатып алуу баасын аныктоодо ага жер участогуна укуктун жана анда турган имараттардын жана курулуштардын рыноктук баасы, ошондой эле үчүнчү жактар алдындагы милдеттенмелерди мөөнөтүнөн мурда токтотуу менен байланышкан чыгымдарды кошо алганда, жер участогуна укуктун токтотулушуна байланыштуу менчик ээсине жана жер пайдалануучуга келтирилген чыгымдар да кошулат

Таблица 7. ЖМА жана ЖӨБ органдары тарабынан жер казынасын пайдалануучуларга жер участокторун лицензия менен аныкталган мөөнөттөргө убактылуу пайдаланууга укук берүүнүн кадам артынан кадамдык аракеттери

Кадамдын№	Кадамдын аталышы	Кадамдын мазмуну	Натыйжасы
Кадам 1	Жер казынасын пайдалануучунун жер участогун жер казынасын пайдаланууга берүү жөнүндө арызынын түшүшү. Лицензиаттын айыл өкмөтүнүн башчысына кайрылуусу	Жергиликтүү өз алдынча башкаруу органы КРнын мыйзамдары менен белгилеген тартипте жер казынасын пайдалануучунун арызын жана документтеринин көчүрмөсүн алат жана каттайт.	Арызды кайрылууларды каттоо журналында каттоо

Кадам 2	Жер казынасын пайдалануучунун жер участогун жер казынасын пайдаланууга укукту алууга арызын жана берилген документтерин кароо	Жергиликтүү өз алдынча башкаруу органы жер казынасын пайдалануучунун арызын ал келип түшкөндөн 30 күндөн кеч эмес мөөнөттө карайт. Жер участогун жер казынасын пайдаланууга укукка лицензиянын аракет мөөнөтүнө бөлүп берүү	Жер казынасын пайдалануучуга жер участогун убактылуу пайдаланууга берүү жөнүндө токтом, Жер участогун жер казынасын пайдаланууга убактылуу пайдаланууга берүү жөнүндө келишим же ЖМАнын же ЖӨБ органынын жазуу түрүндөгү макулдугу
Кадам 3	Лицензиаттын ЖУОдон жер участогуна укукту аныктоочу документти алышы (кар. Блок-схема 1.)	Лицензиат ЖУОдон жер казынасын пайдаланууга жер участогуна укукка күбөлүктү алат	Жер участогун убактылуу пайдалануу укугуна күбөлүк же ижара келишими
Кадам4	Камсыз кылуу: 3. лизензиаттардын лицензиялык аянтка тоскоолдуксуз жеткиликтүүлүгүн 4. жер казынасын пайдалануу долбоорлорунун коомдук экологиялык экспертизасын	ЖМА жана ЖӨБ органы жер казынасын пайдалануучулардын ишмердүүлүгүнө мыйзамсыз кийлигишүүнү болтурбоо максатында жергиликтүү калк арасында иш жүргүзөт Жер казынасын пайдалануу долбоорлорунун коомдук экологиялык экспертизасын жүргүзүү жөнүндө чечим	3. Айылдык жыйындын, курултайдын жер казынасын пайдалануучу менен кызматташуу жөнүндө чечиминин тиешелүү протоколу 4. Коомдук экологиялык экспертизанын жыйынтыктары боюнча корутунду

Жер участогун убактылуу пайдаланууга укукту берүү үчүн жергиликтүү өз алдынча башкаруу органы жер казынасын пайдалануучудан төмөнкү документтердин пакетин алат:

- арыз;
- жер казынасын пайдаланууга укукка лицензиянын жана жер казынасын пайданууга укуктун ажырагыс бөлүгү катарында лицензиялык тиркеменин көчүрмөлөрү;
- пайдалуу кен байлыктарынын кендерин иштетүү үчүн тоо-кен жана жерди бөлүп берүүлөрдүн чектери жана бурчтук чекиттеринин оординаттары менен топографиялык картанын (пландын) көчүрмөсү же пайдалуу кен байлыктардын кендерин издөө жана чалгындоо үчүн лицензиялык аянттардын чектери жана бурчтук чекиттеринин координаттары менен топографиялык картанын (пландын) көчүрмөсү.

Жер казынасын пайдалануучунун жер участогун берүү жөнүндө арызын, жер участогун жер казынасын пайдаланууга укукту алууга берилген документтерди алар берилгенден 30 кїндєн кеч эмес мєєнєттє кароо.

Жер казынасын пайдалануучулар менен жер укуктарынын ээлеринин мамилелери жерди пайдалануу укугун алууга негиздер, башка жер казынасын пайдалануучунун тоо-кен же геологиялык бөлүнүп берилүүсүнө карата сервитуту жана ага убактылуу пайдалануу укугу башка жер казынасын пайдалануучуга берилген жер участогуна карата сервитут маселелерине тиешелүү.

Сервитут маселелери боюнча укуктук мамилелер Кыргыз Республикасынын жарандык жана жер мыйзамдары менен жөнгө салынат.

Тоо-кен казып алуучу компаниянын Продукцияны бөлүштүрүү жөнүндө макулдашуусунун шарттарын (Кыргызстанга кайсы бөлүгү калууга тийиштигин) ким кабыл алат жана кол коет жана бул процесске ким катыша алат? ЖӨБО органдары жана коомчулук бул процесске катыша алабы?

Продукцияны бөлүштүрүү жөнүндө түшүнүк “Жер казынасы жөнүндө” КРнын мыйзамынын 4-бер. жана “Жер казынасын пайдаланууда продукцияны бөлүштүрүү жөнүндө макулдашуулар жөнүндө” КРнын мыйзамынын 2-бер. берилген, ага ылайык, продукцияны бөлүштүрүү жөнүндө макулдашуу – КРнын Өкмөтү ага ылайык жер казынасын пайдалануучуга белгилүү мөөнөткө пайдалуу кен байлыктар кенин иштетүүгө өзгөчө укуктарды берген, а жер казынасын пайдалануучу көрсөтүлгөн иштерди өзүнүн эсебинен жана өзү үчүн тобокелчиликтер менен жүзөгө ашырууга милдеттенген келишим.

Продукцияны бөлүштүрүү жөнүндөгү макулдашуу (мындан ары - макулдашуу) келишим болуп эсептелет, ага ылайык Кыргыз Республикасы ишкердиктин субъектине (мындан ары - инвестор) акысын төлөтүү менен жана белгилүү бир мөөнөткө макулдашууда көрсөтүлгөн жер казынасынын участогунда пайдалуу кендерди издөөгө, чалгындоого, иштетүүгө жана буга байланыштуу иштерди жүргүзүүгө карата өзгөчө укуктарды берет, ал эми инвестор аталган иштерди өзүнүн каражаттарынын эсебинен жана өзүнүн тобокелчилиги менен аткарууга милдеттенет.

Жер казынасын пайдаланууда продукцияны бөлүштүрүү жөнүндө макулдашунун предмети, формасы жана тараптары

Жер казынасын пайдаланууда продукцияны бөлүштүрүү жөнүндө макулдашуунун предмети жер, анын казынасы, жер казынасын пайдаланууда өндүрүлүүчү продукция жана макулдашууда көрсөтүлгөн жер казынасы участогундагы пайдалуу кен байлыктарды издөө, чалгындоо, иштетүү боюнча ишмердүүлүктү жүргүзүү боло алат.

Макулдашуунун тараптары төмөнкүлөр боло алышат (“Жер казынасын пайдаланууда продукцияны бөлүштүрүү жөнүндө макулдашуулар жөнүндө” КРнын мыйзамынын 3-бер.):

- Кыргыз Республикасы (мындан ары - мамлекет), анын атынан макулдашууда Кыргыз Республикасынын Өкмөтү же ал тарабынан ыйгарым укук берилген мамлекеттик башкаруу органдары чыгат;
- инвесторлор - өз каражаттарын, заемдук же тартылган каражаттарды минералдык чийки заттарды чалгындоо жана казып алуу үчүн жумшап жаткан жана макулдашуунун шарттарында жер казынасын пайдалануучу болуп эсептелген Кыргыз Республикасынын жеке жана юридикалык жактары, чет өлкөлүк жеке жана юридикалык жактар.

Жер казынасын пайдаланууда продукцияны бөлүштүрүү жөнүндө макулдашунун мазмуну

Продукцияны бөлүштүрүү жөнүндө макулдашууда жер казынасын пайлалануунун бардык шарттары, өндүрүлгөн продукцияны макулдашуунун тараптары ортосунда бөлүштүрүүнүн шарттары жана тартиби, ошондой эле продукцияны бөлүштүрүү жөнүндө Кыргыз Речпубликасынын мыйзамдары менен каралган башка шарттар да аныкталууга тийиш.

“Жер казынасын пайдаланууда продукцияны бөлүштүрүү жөнүндө макулдашуулар жөнүндө” КРнын мыйзамынын нормаларына ылайык, жер казынасын пайдаланууда Продукцияны бөлүштүрүү жөнүндө макулдашууда (мындан ары текст боюнча – “Макулдашуу”) төмөнкү жоболор каралууга тийиш: :

1. **Макулдашуу жөнүндө келишимдин тараптары.** Бул бөлүктө Макулдашуунун тараптары көрсөтүлөт: Кыргыз Республикасы (КРнын Өкмөтү жана/же ал ыйгарым берген мамлекеттик башкаруу органдары) жана инвесторлор (КРнын жеке жана юридикалык жактары, чет элдик жеке жана юридикалык жактар).
2. **Инвесторго берилүүчү жер казынасынын объектиси.** Бул бөлүк жер казынасын пайдалануунун инвесторго берилип жаткан объектисин, ошондой эле бул объектини жана/же кайрадан түзүлгөн объектини КРнын Өкмөтүнө же ыйгарымдуу мамлекеттик органга кийинки өткөрүп берүүнүн шарттарын камтууга тийиш.
3. **Мамлекет менен инвестордун ортосундагы продукцияны бөлүштүрүү шарттары жана тартиби**:

- товардык продукциянын жалпы көлөмүн аныктоо;
- товардык продукциянын макулдашуу боюнча ишти аткарууга кеткен инвестордун чыгымдарынын ордун толтуруу (мындан ары - компенсациялык продукция) үчүн анын менчигине бериле турган бөлүгүн аныктоону. Инвесторго компенсациялык продукциянын эсебинен орду толтурула турган капиталдык жана эксплуатациялык чыгымдар Кыргыз Республикасынын мыйзамдарына ылайык келүүчү стандарттар жана нормалар боюнча техникалык-экономикалык эсептөөлөрдүн негизинде макулдашуу менен аныкталат;
- жер казынасын пайдаланганы үчүн төлөмдөрдү жана компенсациялык

продукцияларды төлөгөнгө пайдаланылуучу бул продукциянын бир бөлүгүн чыгарып салгандан кийин калган товардык продукция деп түшүнө турган кирешелүү продукцияны мамлекет менен инвестордун ортосунда бөлүштүрүүнү;

- макулдашуунун шартына ылайык товардык продукциянын мамлекетке таандык бөлүгүн ага берүү;
- макулдашуунун шартына ылайык товардык продукциянын инвесторго таандык бөлүгүн алуу.

4. **Макулдашуунун объектилерин жоюу жана консервациялоо тартиби.**
5. **Иштерди коопсуз жүргүзүү, жер казынасын, курчап турган жаратылыш чөйрөсүн жана калктын ден соолугун коргоо боюнча Кыргыз Республикасынын мыйзамдарынын нормаларын, жоболорун, стандарттарын сактоо боюнча шарттар.**
6. **Макулдашуунун аракет мөөнөтү**. Макулдашуунун аракет мөөнөтү тараптар тараптан өз алдынча коюлат, бирок 10 жылдан ашуун эмес (“Жер казынасын пайдаланууда продукцияны бөлүштүрүү жөнүндө макулдашуулар жөнүндө” КРнын мыйзамынын 5-бер.).
7. **Макулдашуунун тараптарынын жоопкерчилиги.**
8. **Башкаруу комитетинин укуктары, милдеттери жана анын иштөө тартиби.** “Жер казынасын пайдаланууда продукцияны бөлүштүрүү жөнүндө макулдашуулар жөнүндө” КРнын мыйзамынын 7-бер. 7-п. ылайык, Макулдашуу боюнча иштерди аткаруу жагындагы ишти координациялоо максатында тараптар тарабынан башкаруу комитетин түзүү каралууга тийиш, анын курамына ар бир тараптан бирдей сандагы өкүлдөр кирет. Башкаруу комитетинин сандык курамы, укуктары менен милдеттери, ошондой эле анын иштөө тартиби макулдашуу менен аныкталат.
9. **Макулдашуунун аткарылуусуна контролдун тартиби.** Бул бөлүктө Кыргыз Республикасынын Өкмөтү же ыйгарымдуу мамлекеттик орган же жергиликтүү өз алдынча башкаруу органы тарабынан Продукцияны бөлүштүрүү жөнүндө макулдашууну аткарууга контроль жүгүзүү тартиби көрсөтүлөт.
10. **Чыгымдардын ордун толтуруу тартиби.** Макулдашуу жөнүндө келишим мөөнөтүнөн мурда токтотулган учурда. Бул бөлүктө макулдашуу мөөнөтүнөн мурда токтотулган учурда төлөп берүүнүн өлчөмү аныкталат.
11. **Макулдашууга өзгөртүүлөрдү жана толуктоолорду киргизүү тартиби.**
12. **Башка зарыл шарттар**.

Мында макулдашуу менен инвестордун милдеттенмелери каралууга тийиш (“Жер казынасын пайдаланууда продукцияны бөлүштүрүү жөнүндө макулдашуулар жөнүндө” КРнын мыйзамынын 6- жана 7-бер.)

- инвесторлор менен түзүлгөн келишимдердин (контракттардын) негизинде Кыргыз Республикасынын юридикалык жактарына макулдашуу боюнча иштерге подрядчик, берүүчү, ташуучу катары же дагы башкача катышууга артыкчылыктуу укук берүү боюнча;

- Кыргыз Республикасынын жарандарын - кызматкерлерди тартуу боюнча, алардын саны ишке тартылган бардык адамдардын кеминде 80 пайызынан аз болбоого тийиш;
- чет өлкөлүк жумушчуларды жана адистерди макулдашуу боюнча иштердин алгачкы баскычында же Кыргыз Республикасынын тийиштүү квалификациядагы адистери - жарандары болбогон учурда гана тартуу боюнча;
- геологиялык иликтөө, пайдалуу кен чыккан жерлерди иштетүү жана казып алынган минералдык чийки заттарды кайра иштетүү үчүн жабдууларды, техникалык каражаттарды жана материалдарды жасоо үчүн заказдарды мындай заказдардын жалпы наркынын 50 пайызынан кем эмес көлөмүндө Кыргыз Республикасынын юридикалык жактарынын жана Кыргыз Республикасынын аймагында салык төлөөчү катары катталып, иштеп жаткан чет өлкөлүк юридикалык жактардын ортосунда жайгаштыруу боюнча;
- конкурстук негизде жаңы техниканы сатып алуу жана макулдашуу боюнча иштерди аткарууга прогрессивдүү технологияларды киргизүү боюнча. Мындай учурда Кыргыз Республикасында чыгарылган товарлар (жабдуулар, техникалык каражаттар жана материалдар) ишенимдүүлүгү, коопсуздугу жана сапаты жагынан чет өлкөлүк ушундай эле товарлар менен атаандашууга жарамдуу болууга тийиш;
- аталган иштердин курчап турган табигый чөйрөгө зыяндуу таасир тийгизишин алдын алууга, ошондой эле мындай таасирдин кесепеттерин жоюуга багытталган чараларды ишке ашыруу боюнча;
- курчап турган табигый чөйрөгө зыяндуу таасир тийгизүүгө алып келген кырсыктардан келтирилген зыяндын ордун толтуруу боюнча жоопкерчиликти камсыздандыруу боюнча;
- макулдашуу боюнча иштер аяктагандан, ошондой эле макулдашуу боюнча иштер жүргүзүлгөн аймакты булганычтан тазалагандан кийин бардык курулуш жайларын, жабдууларды жана башка мүлктү жок кылуу боюнча.
- Кыргыз Республикасынын чарба жүргүзүүчү субъектилеринин макулдашууну жүзөгө ашырууга Кыргыз Республикасынын өкмөтү тарабынан аныкталган үлүштөрдө катышуусу боюнча.
- Макулдашуу токтотулгандан кийин Макулдашуунун объектисин Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнө же ыйгарымдуу мамлекеттик органга өткөрүп берүү боюнча;
- салттуу жаратылыш пайдалануу территорияларында жайгашкан жер казынасынын участоктору үчүн салттуу жаратылыш пайдалануу режимин бузгандык үчүн тийиштүү компенсацияларды төлөп берүү боюнча.
- территориянын пайдалуу кен байлыктар кендерин издөөнүн жана чалгындоонун белгилүү бир этаптары аяктагандан кийин ага пайдаланууга берилген участокторун кайтаруу боюнча.

Жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын жер казынасын пайдаланууда продукцияны бөлүштүрүү жөнүндө макулдашууну түзүүдөгү кадам артынан кадам аракеттери

Таблица 8. Жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын жер казынасын пайдаланууда продукцияны бөлүштүрүү жөнүндө макулдашууну түзүүдөгү кадам артынан кадам аракеттери

Кадамдын №	Кадамдын аталышы	Кадамдын мазмуну	Натыйжасы/Иш документи
Жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын жер казынасын пайдаланууда продукцияны бөлүштүрүү жөнүндө макулдашууну түзүү боюнча аракеттери			
Кадам 1	Продукцияны бөлүштүрүү жөнүндө макулдашуу боюнча берилип жаткан жер казынасын пайдалануу объектиси анын территориясында турган айылдык/шаардык кеңештин сессиясында “социалдык пакетти” (жергиликтүү жамаатты социалдык-экономикалык өнүктүрүү) бекитүү.	Продукцияны бөлүштүрүү жөнүндө макулдашуу боюнча берилип жаткан жер казынасын пайдалануу объектиси анын территориясында турган жергиликтүү жамааттын курч проблемаларын чечүүнү эске алуу менен айылдык/шаардык кеңеш сессияда “социалдык пакетти” да – жергиликтүү жамааттын социалдык-тиричиликтик шарттарына инвестициялоо (кадрларды даярдоо, жергиликтүү калкты ишке орноштуруу, инфраструктураны куруу жана башка шарттар) программасын да бекитет.	Продукцияны бөлүштүрүү жөнүндө макулдашуу боюнча берилип жаткан жер казынасын пайдалануу объектиси анын территориясында турган жергиликтүү жамааттын социалдык-тиричиликтик шарттарына инвестициялоонун бекитилген программасы.
Кадам 2	Жер казынасын пайдалануу долбоорун коомдук экологиялык экспертизалоону (зарылдык болсо) уюштуруу.	Жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары жер казынасын пайдалануу долбоорун коомдук экологиялык экспертизалоону (зарылдык болсо) уюштурушат.	Жер казынасын пайдалануу долбоорунун коомдук экологиялык экспертизалоонун отчету.
Кадам 3 (конкурс)	Продукцияны бөлүштүрүү жөнүндө макулдашуу боюнча берилип жаткан жана тиешелүү административдик-	Жергиликтүү өз алдынча башкаруунун өкүлдөрү продукцияны бөлүштүрүү жөнүндө макулдашуу боюнча берилип жаткан жана тиешелүү айылдык/шаардык	Конкурстук комиссиянын конкурстун натыйжалары

	территориялык бирдиктин чектеринде жайгашкан объектилерге пайдалануу укугун берүү боюнча конкурстук комиссиянын курамында иштөө.	кеңештин чектеринде жайгашкан жер казынасын пайдалануунун объектилерине пайдалануу укугун берүү боюнча конкурстун натыйжаларын бекитет.	жөнүндө протоколу.
Кадам 3 (аукцион)	Тиешелүү административдик-территориялык бирдиктин чектеринде жайгашкан лицензиялык объектилерге пайдалануу укугун берүү боюнча аукциондук комиссиянын курамында иштөө.	Жергиликтүү өз алдынча башкаруунун өкүлдөрү аукциондук комиссиянын ишине катышат, ал Продукцияны бөлүштүрүү боюнча берилип жаткан объектилерге аукциондун жеңүүчүсүн аныктайт.	Аукциондук комиссиянын аукциондун жеңүүчүсүн аныктоо жөнүндө протоколу.
Жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын Продукцияны бөлүштүрүү жөнүндө макулдашуу түзүлгөндөн кийинки аракеттери			
Кадам 1	Жер участокторун убактылуу пайдаланууга укукту берүү жана жерди натуралай бөлүп берүү.	Жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары Пайдалуу кен байлыктардын кендери жерлеринин мамлекеттик резервине кирбеген жана жеке менчик болуп эсептелбеген жер участокторун убактылуу пайдалануу укугунда берет жана жерди натуралай бөлүп берүүнү жүргүзөт.	Айыл/шаар өкмөтүнүн жер участогун убактылуу пайдаланууга берүү жөнүндө токтому жана Жер участогун жер казынасын пайдаланууга убактылуу пайдалануу укугуна күбөлүк.
Кадам 2	Инвесторлордун жер казынасын пайдалануу объектилерине жеткиликтүүлүгү.	Жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары инвесторлордун Продукцияны бөлүштүрүү жөнүндө макулдашуунун объектисине тоскоолдуксуз жеткиликтүүлүгүн камсыз кылуу боюнча чараларды көрөт.	Айылдык жыйындардын, жергиликтүү калк арасындагы чогулуштардын протоколдору, чечимдери.
Кадам 3	Жер казынасын пайдалануучулардын ишмердүүлүгүнө мыйзамсыз кийлигишүүнү болтурбоо максатында жергиликтүү калк	Жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары жер казынасын пайдалануу долбooруна коомдук экологиялык экспертиза жүргүзүүнү уюштурушат	Айылдык жыйындардын, жергиликтүү калк арасындагы чогулуштардын

	арасындагы иш.	(зарылчылыгына жараша).	протоколдору, чечимдери.
Кадам 4	Жер казынасын пайдаланууда Продукцияны бөлүштүрүү жөнүндө макулдашуунун шарттарынын аткарылышына мониторинг жана контроль.	Жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары тараптар тарабынан Продукцияны бөлүштүрүү жөнүндө макулдашуунун шарттарында аныкталган инвестор алган милдеттенмелердин, анын ичинде социалдык пакеттин аткарылышын, кендерди иштетүүдө же жер казынасын геологиялык изилдөөдө пайдаланылган тоо-кен жана башка мүлктү жок кылуусуна жана консервациялоосуна, ошондой эле Продукцияны бөлүштүрүү жөнүндө макулдашуунун негизинде берилген жер участокторун жана жер казынасын пайдалануу объектилерин рекультивациялоого мониторинг жана контроль жүргүзүшөт.	Тиешелүү отчеттор, Аткарылган иштерди кабыл алуу актылары.

Адатта жергиликтүү калк жергиликтүү территория жөнүндө жакшы маалымдар жана алар мал айдап өтүүчү жерлер, жайыткерлер жайлоочу жерлер, дарыялардын жана көлдөрдүн деңгээлинин көтөрүлүшү ж.б. максималдуу эске алынуусу үчүн кампустарды жана башка курулуштарды куруу үчүн орундарды туура тандоону айтып бере алат. Тоо-кен компанияларынын корпустарынын жана курулуштарынын даярдалып жаткан долбоорлору жөнүндө кандайча жана кайсы жерден билүүгө болот?

Жайыттардын территориясында же суу булактарына жакын жер казынасын пайдалануу менен байланышкан учурдагы проблемаларды чечүү үчүн бардык кызыкдар тараптарды, баарыдан мурда жайыт пайдалануучуларды жана суу пайдалануучуларды тартуу зарыл. ЖПБ, СПА жана ИСКАКБ жетекчилери тарабынан кандай гана аракеттер көрүлбөсүн, алар жайыттарды жана сууларды рационалдуу пайдалануу проблемаларынын бүт кеңири спектрин камтый алышпайт. Мына ошондуктан кен казып алуучу компаниялардын өкүлдөрүнүн азыркы татаал шарттарда жайыт пайдалануучулардын, суу пайдалануучулардын жана бийликтин жергиликтүү органдарынын кызыкчылыктарын эске алуу үчүн жергиликтүү жамааттардын жалпы чогулуштарында тиешелүү маселелерди талкуулоого атышуусу чоң мааниге ээ болуп жатат.

КРнын Өкмөтүнө караштуу Геология жана минералдык ресурстар боюнча мамлекеттик агенттик (Мамгеологагенттик) жер казынасын пайдаланууда мамилелерди жөнгө салуучу

орган болуп саналат. Ал жер казынасын пайдаланууга лицензияларды берүү боюнча даярдоо иштерин жүзөгө ашырат.

Ошол эле учурда Мамгеологагенттик пайдалуу кен байлыктарды казып алуу жана кайра иштетүү боюнча ишканалардын иш аянтчаларынын жайгашуу ордун, территорияларга куруу долбоорлорун, жер казынасын пайдалануу объектилерин долбоорлоого тапшырмаларды, техникалык-экономикалык негиздемелерди жана пайдалуу кен байлыктардын кендерин геологиялык изилдөөгө жана иштетүүгө техникалык долбоорлорду, пайдалуу кен байлыктарды казып алуу боюнча ишканаларды консервациялоону жана жоюуну, геологиялык чалгындоо жана тоо-кен иштерин өнүктүрүүнүн жылдык программаларын (пландарын), минералдык сырьену кайра иштетүүдө жер казынасынан пайдалуу кен байлыктарды жана пайдалуу компоненттерди бөлүп алуунун нормативдерин, пайдалуу кендердин алынган жана тастыкталбаган запастарын ишканалардын эсебинен чыгарып салууларды макулдашат. Азыркы учурда сиздер Мамгеологагенттикке кайрылып жана тоо-кен компанияларынын корпустарынын жана курулуштарынын даярдалып жаткан куруу долбоорлору жөнүндө биле аласыздарбы?

Коомчулук жана ЖӨБО ишмердүүлүктүн курчап турган чөйрөгө, өзгөчө ичүүчү сууга таасирин экологиялык экспертиазадан өткөрүүгө катип катыша алат?

КРнын Өкмөтүнө караштуу Экологиялык жана техникалык коопсуздук боюнча мамлекеттик инспекция (мындан ары – Мамэкотехинспекция) аткаруу бийлигинин экологиялык жана техникалык коопсуздук маселелери боюнча мамлекеттик көзөмөлдү жана контролду жүзөгө ашыруучу ыйгарымдуу мамлекеттик органы болуп саналат. Мамэкотехинспекция ишкердиктин контролдонулуучу объектилерин жана субъектилерин камтууну, текшерүүлөрдү оптималдаштыруу программасын жана райондор менен шаарлардын географиялык жайгашуусун эске алуу менен 17 регионалдык башкармалыкка ээ.

Мамэкотехинспекция өзүнүн ишмердүүлүгүн КРнын Өкмөтүнүн жетекчилиги астында жүзөгө ашырат, башка мамлекеттик органдар жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары менен өз ара аракеттенет. Мамэкотехинспекция көзөмөлдү **“Экологиялык экспертиза жөнүндө” Кыргыз Республикасынын мыйзамына** ылайык жүзөгө ашырат.

“Экологиялык экспертиза жөнүндө” КРнын мыйзамы экологиялык экспертиза жаатындагы укуктук мамилелерди жөнгө салып, чарбалык жана башка ишмердүүлүктү жүзөгө ашыруунун натыйжасында келип чыгуучу экологиялык терс кесепеттердин алдын алуу менен жагымдуу курчап турган чөйрөгө болгон жарандардын конституциялык укугун жүзөгө ашырууга багытталган. Жарандардын жана алардын бирикмелеринин курчап турган чөйрөнү коргоо жана рационалдуу жаратылыш пайдалануу тармагындагы чечимдерди кабыл алуу процессине катышуусунун негизги мүмкүнчүлүктөрүнүн бири болуп коомдук экологиялык экспертиза саналат. **Кыргыз Республикасында экологиялык экспертизанын 2 түрү жүзөгө ашырылат: мамлекеттик экологиялык экспертиза жана коомдук экологиялык экспертиза.**

Мамлекеттик экологиялык экспертиза экологиялык экспертиза боюнча ыйгарымдуу мамлекеттик орган тарабынан атайын бекитилген тартипте жүргүзүлөт.

Мамлекеттик экологиялык экспертизаны жүргүзүү үчүн долбоордун демилгечиси төмөнкү документтерди берүүгө милдеттүү:

- чарбалык жана башка иш-аракеттин жаратылыш айлана-чөйрөсүнө тийгизген таасирине баа берүүнүн материалдарын;

- тиешелүү атайын ыйгарым укук берилген мамлекеттик контролдоо органдарынын жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын корутундуларын жана/же макулдашуу документтерин;

- эгерде ал жүргүзүлсө, коомдук экологиялык экспертизанын корутундусун. Мамлекеттик экологиялык экспертиза ага алдын ала акы төлөнгөн шартта долбоордун демилгечиси тарабынан белгиленген тартипте толук көлөмдө жүргүзүлөт.

Курчап турган чөйрөгө таасир көрсөтүүгө баа берүүнүн процедурасын колдонуудагы ченемдик укук актыларга ылайык долбоордун демилгечиси камсыз кылат. Курчап турган чөйрөгө таасир көрсөтүүгө баа берүү иштин төмөнкү түрлөрү үчүн негиздемелерди даярдоодо уюштурулат жана жүргүзүлөт:

- социалдык-экономикалык өнүгүүнүн тармактык жана аймактык концепцияларын, программаларын жана пландарын;

- жаратылыш ресурстарын комплекстүү пайдалануунун жана коргоонун схемаларын;

- шаарлардын, калк жашаган жерлердин башкы пландарын жана башка шаар куруу документациясын;

- курчап турган чөйрөгө таасир тийгизген, болбосо таасир тийгизиши мүмкүн болгон иштеп жаткан чарбалык жана башка объектилерди жаңыдан куруунун, реконструкциялоонун, кеңейтүүнүн жана техникалык жактан кайра жабдуунун.

Долбоорлоо документациясын иштеп чыгуунун бардык түрлөрүнүн жана стадияларынын курамында курчап турган чөйрөгө таасир тийгизүүгө баа берүүнүн болушу милдеттүү болуп саналат жана экологиялык экспертиза боюнча атайын ыйгарым укук берилген мамлекеттик орган тарабынан чечим кабыл алуу үчүн негиз катары кызмат кылат.

Конкреттүү объектинин мамлекеттик экологиялык экспертизасын экологиялык экспертиза боюнча атайын ыйгарым укук берилген орган түзгөн эксперттик комиссия жүргүзөт.

Эксперттик комиссиянын курамына экологиялык экспертиза боюнча атайын ыйгарым укук берилген мамлекеттик органдын штаттык кызматкерлери жана штаттан тышкаркы эксперттер, анын ичинде компетенциясына курчап турган чөйрөнү коргоонун маселелери кирген уюмдардын адистери киргизилет.

Долбоордун демилгечисинин өкүлү же анын иштеп чыгуучусу мамлекеттик экологиялык экспертизанын эксперти боло албайт.

Мамлекеттик экологиялык экспертизаны жүргүзүүнүн мөөнөтү экспертизанын объектинин татаалдыгы менен аныкталат, бирок ал зарыл материалдарды толук көлөмдө алган жана аны жүргүзүү үчүн акы төлөнгөн учурдан тартып үч айдан ашпоого тийиш.

Мамлекеттик экологиялык экспертизанын корутундусу болуп эксперттелүүчү ишмердүүлүк, экспертизанын объектин курчап турган чөйрөгө таасир тийгизүүсүнө жол

берилүүчүлүгү, ишке ашыруунун мүмкүнчүлүгү жөнүндө негизделген тыянактарды камтыган, эксперттик комиссия тарабынан даярдалган документ саналат.

Мамлекеттик экологиялык экспертизанын корутундусу оң же терс болушу мүмкүн.

Мамлекеттик экологиялык экспертизанын оң корутундусу - экспертизанын объектисин каржылоонун, кредит берүүнүн, инвестициялоонун, ишке ашыруунун милдеттүү шарттарынын бири болуп саналат.

Мамлекеттик экологиялык экспертизанын оң корутундусу экологиялык экспертиза боюнча атайын ыйгарым укук берилген мамлекеттик орган тарабынан аныкталган мөөнөттүн ичинде юридикалык күчкө ээ.

Экспертизанын объектин ишке ашырууга тыюу салуу мамлекеттик экологиялык экспертизанын терс корутундусунун юридикалык натыйжасы болуп саналат.

Мамлекеттик экологиялык экспертизанын терс корутундусу болгон учурда долбоордун демилгечиси корутундуда баяндалган сын-пикирлерди эске алуу менен аларды кайра иштеп чыккан шартта материалдарды мамлекеттик экологиялык экспертизага кайрадан берүүгө укуктуу.

Коомдук экологиялык экспертиза Кыргыз Республикасынын мыйзамдары тарабынан белгиленген тартипте каттоодон өткөн жарандардын, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын жана коомдук бирикмелердин демилгеси боюнча уюштурулат жана жүргүзүлөт.

Коомдук экологиялык экспертиза мамлекеттик экологиялык экспертизага көз карандысыз жүргүзүлүшү мүмкүн.

Коомдук экологиялык экспертизаны жүргүзүүнүн демилгечилери коомдук экологиялык экспертизаны жүргүзүү жөнүндө жергиликтүү мамлекеттик администрацияларга жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарына алдын ала кат түрүндө кабарлоого милдеттүү.

Ушул Мыйзам тарабынан белгиленген тартипте коомдук экологиялык экспертиза өткөрүүнү жүзөгө ашыруучу коомдук бирикмелер жана жарандар:

- экологиялык экспертизага тиешелүү болгон документациянын долбоорун демилгечиден толук көлөмдө алууга;

- мамлекеттик экологиялык экспертизаны өткөрүүгө карата талаптарды белгилеген нормативдик-техникалык документация менен таанышууга;

- коомдук экологиялык экспертизанын натыйжаларын массалык маалымат каражаттарында жарыялоого укуктуу.

Эгерде коомдук экологиялык экспертиза ал жөнүндө маалыматтар мамлекеттик жашыруун сыр жөнүндө мыйзамдарда белгиленүүчү маалыматтардын тизмесине ылайык мамлекеттик жашыруун сырды түзгөн объектке карата белгиленсе, коомдук экологиялык экспертиза жүргүзүү жөнүндө арызды каттоодон баш тартылышы мүмкүн.

Коомдук экологиялык экспертизанын корутундусу мамлекеттик экологиялык экспертизаны жүзөгө ашыруучу органга, ошондой эле экспертизанын объекттерин ишке ашыруу жөнүндө чечим кабыл алуучу органга жиберилет.

Коомдук экологиялык экспертизанын корутундусу сунуш берүүчү болуп саналат. Ал массалык маалымат каражаттарында жарыяланышы, жергиликтүү мамлекеттик администрацияларга жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарына, долбоордун демилгечилерине, иштеп чыгуучуларына жана башка кызыккан жактарга берилиши мүмкүн.

8-бер. Жергиликтүү мамлекеттик администрациялар жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары тиешелүү аймакта төмөнкүлөрдү жүзөгө ашыра тургандыгы көрсөтүлгөн::

- аларды жүзөгө ашыруу өз аймагында белгиленген, ошондой эле кошуна административдик-территориялык бирдикте болжолдонуучу чарбалык иштин натыйжасында курчап турган чөйрөгө таасир тийгизүүсү мүмкүн болгон учурларда объекттерди экологиялык экспертизадан өткөрүүгө катышуу үчүн эксперттик комиссиялардын курамына эксперттерди жиберүүнү;

- коомдук талкуулоолордун, референдумдардын, сурамжылоолордун, коомдук экологиялык уюмдардын жана кыймылдардын билдирүүлөрүнүн натыйжаларынын негизинде экологиялык экспертизанын маселелери боюнча чечимдерди өз ыйгарым укуктарынын алкагында кабыл алууну жана ишке ашырууну;

- жергиликтүү калктын талаптары боюнча коомдук экологиялык экспертиза уюштурууну;

- экологиялык экспертиза боюнча атайын ыйгарым укук берилген органга ведомстволук баш ийүүдөгү административдик территорияда болжолдонуучу чарбалык жана башка иш-аракеттер жөнүндө маалымдоону.

Жергиликтүү мамлекеттик администрациялар жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары төмөнкүлөргө укуктуу:

- экологиялык экспертиза боюнча атайын ыйгарымдуу мамлекеттик органдан экологиялык экспертизанын объекттери, алардын курчап турган чөйрөгө таасирине баа берүү жөнүндө зарыл болгон маалыматты алууга;

- экологиялык экспертиза боюнча атайын ыйгарымдуу мамлекеттик органга белгиленүүчү ишиердүүлүктү жүзөгө ашыруунун экологиялык аспекттерине тиешелүү далилдүү сунуштарды жазуу түрүндө жиберүүгө.

III Бөлүм
Мамлекеттик экологиялык экспертиза

9-берене. Мамлекеттик экологиялык экспертизаны жүргүзүү

Мамлекеттик экологиялык экспертиза экологиялык экспертиза боюнча атайын ыйгарымдуу мамлекеттик орган тарабынан бекитилген тартипке ылайык жүргүзүлөт.

Мамлекеттик экологиялык экспертизаны жүргүзүү үчүн долбоордун демилгечиси төмөнкү документацияны берүүгө милдеттүү:

- чарбалык жана башка ишмердүүлүктүн курчап турган чөйрөгө тийгизген таасирине баа берүүнүн материалдарын;

- тиешелүү атайын ыйгарымдуу мамлекеттик контролдоо органдарынын жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын корутундуларын жана/же макулдашуу документтерин;

- эгерде ал жүргүзүлсө, коомдук экологиялык экспертизанын корутундусун. Мамлекеттик экологиялык экспертиза ага алдын ала акы төлөнгөн шартта долбоордун демилгечиси тарабынан белгиленген тартипте толук көлөмдө жүргүзүлөт.

10-берене. Курчап турган чөйрөгө таасир көрсөтүүгө баа берүү

Курчап турган чөйрөгө таасир көрсөтүүгө баа берүүнүн процедурасын колдонуудагы нормативдик-укуктук актыларга ылайык долбоордун демилгечиси камсыз кылат. Курчап турган чөйрөгө таасир көрсөтүүгө баа берүүгө ишмердүүлүктүн төмөнкү түрлөрү үчүн негиздемелерди даярдоодо уюштурулат жана жүргүзүлөт:

- социалдык-экономикалык өнүктүрүүнүн тармактык жана аймактык концепциялары, программалары жана пландары;

- жаратылыш ресурстарын комплекстүү пайдалануунун жана коргоонун схемалары;

- шаарлардын, калк жашаган жерлердин башкы пландарын жана башка шаар куруу документациясы;

- курчап турган чөйрөгө таасир тийгизген, болбосо таасир тийгизиши мүмкүн болгон иштеп жаткан чарбалык жана башка объекттерди жаңыдан куруу, реконструкциялоо, кеңейтүү жана техникалык жактан кайра жабдуу.

Долбоорлоо документациясын иштеп чыгуунун бардык түрлөрүнүн жана стадияларынын курамында курчап турган чөйрөгө таасир тийгизүүгө баа берүүнүн болушу милдеттүү болуп саналат жана экологиялык экспертиза боюнча атайын ыйгарымду мамлекеттик орган тарабынан чечим кабыл алуу үчүн негиз катары кызмат кылат.

11-берене. Мамлекеттик экологиялык экспертизанын эксперттик комиссиясы

Конкреттүү объекттин мамлекеттик экологиялык экспертизасын экологиялык экспертиза боюнча атайын ыйгарымдуу орган түзгөн эксперттик комиссия жүргүзөт.

Эксперттик комиссиянын курамына экологиялык экспертиза боюнча атайын ыйгарымдуу мамлекеттик органдын штаттык кызматкерлери жана штаттан тышкаркы эксперттер, анын ичинде компетенциясына курчап турган чөйрөнү коргоо маселелери кирген уюмдардын адистери киргизилет.

Долбоордун демилгечисинин өкүлү же анын иштеп чыгуучусу мамлекеттик экологиялык экспертизанын эксперти боло албайт.

12-берене. Мамлекеттик экологиялык экспертизаны жүргүзүүнүн мөөнөттөрү

Мамлекеттик экологиялык экспертизаны жүргүзүүнүн мөөнөтү экспертизанын объектинин татаалдыгы менен аныкталат, бирок ал зарыл материалдарды толук көлөмдө алган жана аны жүргүзүү үчүн акы төлөнгөн учурдан тартып үч айдан ашпоого тийиш.

13-берене. Мамлекеттик экологиялык экспертизанын корутундусу

Эксперттелүүчү иш, экспертизанын объектин ишке ашыруунун мүмкүнчүлүгү курчап турган чөйрөгө таасир тийгизүүсүнө жол берилерлиги жөнүндө негизделген тыянактарды

камтыган, эксперттик комиссия тарабынан даярдалган документ мамлекеттик экологиялык экспертизанын корутундусу болуп саналат.

Мамлекеттик экологиялык экспертизанын корутундусу оң же терс болушу мүмкүн.

Мамлекеттик экологиялык экспертизанын оң корутундусу - экспертизанын объектин каржылоонун, кредит берүүнүн, инвестициялоонун, ишке ашыруунун милдеттүү шарттарынын бири болуп саналат.

Мамлекеттик экологиялык экспертизанын оң корутундусу экологиялык экспертиза боюнча атайын ыйгарымдуу мамлекеттик орган тарабынан аныкталган мөөнөттүн ичинде юридикалык күчкө ээ.

Экспертизанын объектин ишке ашырууга тыюу салуу мамлекеттик экологиялык экспертизанын терс корутундусунун юридикалык натыйжасы болуп саналат.

Мамлекеттик экологиялык экспертизанын терс корутундусу болгон учурда долбоордун демилгечиси корутундуда баяндалган сын-пикирлерди эске алуу менен аларды кайра иштеп чыккан шартта материалдарды мамлекеттик экологиялык экспертизага кайрадан берүүгө укуктуу.

IV Бөлүм
Коомдук экологиялык экспертиза

14-берене. Коомдук экологиялык экспертизаны жүзөгө ашыруу

Коомдук экологиялык экспертиза Кыргыз Республикасынын мыйзамдары тарабынан белгиленген тартипте каттоодон өткөн жарандардын, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын жана коомдук бирикмелердин демилгеси боюнча уюштурулат жана жүргүзүлөт.

Коомдук экологиялык экспертиза мамлекеттик экологиялык экспертизага көз карандысыз жүргүзүлүшү мүмкүн.

Коомдук экологиялык экспертизаны жүргүзүүнүн демилгечилери коомдук экологиялык экспертизаны жүргүзүү жөнүндө жергиликтүү мамлекеттик администрацияларга жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарына алдын ала жазуу түрүндө кабарлоого милдеттүү.

15-берене. Коомдук бирикмелердин жана жарандардын экологиялык экспертиза тармагындагы укуктары

Ушул Мыйзам тарабынан белгиленген тартипте коомдук экологиялык экспертиза өткөрүүнү жүзөгө ашыруучу коомдук бирикмелер жана жарандар:

- экологиялык экспертизага тиешелүү болгон документациянын долбоорун демилгечиден толук көлөмдө алууга;

- мамлекеттик экологиялык экспертизаны өткөрүүгө карата талаптарды белгилеген чнормативдик-техникалык документация менен таанышууга;

- коомдук экологиялык экспертизанын натыйжаларын массалык маалымат каражаттарында жарыялоого укуктуу.

16-берене. Коомдук экологиялык экспертиза жүргүзүү жөнүндө арызды каттоодон баш тартуу

Эгерде коомдук экологиялык экспертиза ал жөнүндө маалыматтар мамлекеттик жашыруун сыр жөнүндө мыйзамдарда белгиленүүчү маалыматтардын тизмесине ылайык мамлекеттик жашыруун сырды түзгөн объектке карата белгиленсе, коомдук экологиялык экспертиза жүргүзүү жөнүндө арызды каттоодон баш тартылышы мүмкүн.

17-берене. Коомдук экологиялык экспертизанын корутундусу

Коомдук экологиялык экспертизанын корутундусу мамлекеттик экологиялык экспертизаны жүзөгө ашыруучу органга, ошондой эле экспертизанын объекттерин ишке ашыруу жөнүндө чечим кабыл алуучу органга жиберилет.

Коомдук экологиялык экспертизанын корутундусу сунуш берүүчү болуп саналат. Ал массалык маалымат каражаттарында жарыяланышы, жергиликтүү мамлекеттик администрацияларга жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарына, долбоордун демилгечилерине, иштеп чыгуучуларына жана башка кызыккан жактарга берилиши мүмкүн.

ЖӨБО потенциалдуу тоо-кен казып алуучу компанияга лицензиялык аянтты берүү жөнүндө чечимди кабыл алууга кантип катыша алат?

Жер казынасын пайдаланууга укук конкурстарды, аукциондорду өткөрүүнүн негизинде, түз сүйлөшүүлөрдү жүргүзүү жолу менен бериле алат. Конкурс же аукцион өткөрүү үчүн комиссия түзүлөт, анын курамына конкурстук объект территориясында жайгашкан жергиликтүү мамлекеттик администрациянын же жергиликтүү өз алдынча башкаруу органынын добушка ээ кызматкери катышууга тийиш. ЖӨБО мына ушундай түрдө лицензиялык аянтты берүү жөнүндө чечимге катыша алат.

Таблица 9. Жер казынасын пайдалануу укугун берүүнүн методдору жана алардын мазмуну

Конкурс	Аукцион	Түз сүйлөшүүлөр
1.Конкурстар КРнын Өкмөтүнүн чечими менен жалпы мамлекеттик маанидеги объектилер боюнча өткөрүлөт, алардын тизмеси массалык маалымат каражаттарында жарыяланат.	1.Аукциондор кендер, кен көрүнгөн жерлер, перспективалуу аянттар боюнча, Мамгеологагенттик бекиткен тизме боюнча жүргүзүлөт. Аукционго коюлуучу жер казынасынын объектилери: - аукциондук объектилердин тизмесине киргизилген жер казынасынын объектилери; - эки конкурсту өткөрүүнүн жыйынтыктары боюнча женүүчү аныкталбаганда алар боюнча комиссиянын объектилерди пайдалануу укугун	Жер казынасын пайдаланууга укукту түз сүйлөшүүлөр менен берүү кызыкдар тараптардын билдирмелери боюнча Мамгеологагенттик тарабынан жүзөгө ашырылат.

	аукционго коюу жөнүндө комиссиянын чечими кабыл алынган объектилер; - аукционго коюу үчүн арналбаган, бирок алар боюнча жер казынасын пайдалануу укугуна эки же андан көп билдирмелер түшкөн жер казынасынын объектилери; - алар боюнча 24 ай аралыгында түз сүйлөшүүлөр жолу менен жер казынасын пайдалануучуларга лицензиялар берилбеген жер казынасын пайдалануу укугунун объектилери;	
2.Жер казынасын пайдалануу укугунун конкурстук шарттары аныкталат.	2.Аукционго коюлган лоттун (жер казынасын пайдалануу объектисинин) старттык баасы Мамгеологагенттик тарабынан жер казынасын пайдалануу боюнча мамлекеттик саясатты жүзөгө ашырууга ылайык аныкталат жана бонустун суммасын камтыйт.	Жер казынасын пайдалануу укугу түз сүйлөшүүлөрдүн протоколунун негизинде берилет.
3.Конкурс келип түшкөн билдирмелердин негизинде конкурстук комиссия тарабынан жүргүзүлөт жана жер казынасын пайдалануунун эң жакшы шарттарын сунуш кылган талапкер онкурстун жеңүүчүсү болуп калат.	3.Аукцион келип түшкөн билдирмелердин негизинде аукциондук комиссия тарабынан жүргүзүлөт. Аукциондун жеңүүчүсү болуп жер казынасын пайдалануу укугун алуу үчүн эң чоң акчалай сумманы сунуш кылган талапкер аукциондун жеңүүчүсү болуп эсептелет.	Жер казынасын пайдаланууга укук жер казынасын пайдалануунун объектиси, жер казынасын пайдалануунун түрү жана пайдалуу кен байлыктардын тизмеси көрсөтүлүү менен келип түшкөн арыздарды кароонун натыйжасы боюнча берилет.
4.Конкурсту өткөрүү үчүн КРнын Өкмөтү тарабынан курамында 7 адамдан кем болбогон ведомстволор аралык конкурстук комиссия түзүлөт. Бул комиссиянын төрагасы КРнын Өкмөтү тарабынан, а комиссиянын	4.Аукционду өткөрүү тартиби жана ишмердүүлүгү комиссиянын төрагасы тарабынан бекитилген аукциондук комиссиянын регламенти менен жөнгө салынат. Комиссия Мамгеологагенттиктин,	

добуш укугуна ээ эмес катчысы – жер казынасын пайдалануу боюнча мамлекеттик саясатты жүзөгө ашыруу боюнча ыйгарымдуу мамлекеттик органдан дайындалат. Комиссиянын курамына КРнын Жогорку Кеңешинин парламенттик фракцияларынын, кызыкдар министрликтер менен ведомстволордун, конкурстук объект анын территориясында жайгашкан жергиликтүү мамлекеттик администрациянын же жергиликтүү өз алдынча башкаруу органынын өкүлдөрү киришет.	кызыкдар министрликтер менен ведомстволордун, жер казынасын пайдалануу укугунун объекти жайгашкан жергиликтүү мамлекеттик администрациянын же жергиликтүү өз алдынча башкаруу органынын өкүлдөрүнөн турууга тийиш. 5 адамдан кем эмес комиссиянын курамы буйрук менен, Мамгеологагенттик тарабынан бекитилет. Комиссиянын төрагасы жана катчысы болуп жер казынасын пайдалануу боюнча мамлекеттик саясатты жүзөгө ашыруу боюнча ыйгарымдуу мамлекеттик органдын өкүлдөрү дайындалышат. Комиссиянын катчысы комиссия тарабынан чечим кабыл алууда добуш укугуна ээ эмес, комиссиянын отурумдарын даярдоо жана өткөрүү боюнча ишти жүзөгө ашырат, комиссиянын отурумунун протоколун жана добуш берүүдө комиссиянын мүчөлөрүнүн добуштарын саноону жүргүзөт.	
5.Конкурсту өткөрүү жөнүндө кулактандыруу массалык маалымат каражаттарында жана Мамгеологагенттиктин Интернет-сайтында жарыяланат.	5. Аукционду өткөрүү жөнүндө кулактандыруу массалык маалымат каражаттарында жарыяланат жана Мамгеологагенттиктин Интернет-сайтында аукционду өткөрүү датасына чейин **45 күндөн** кеч эмес жайгаштырылат.	
6.Конкурстар ачык болуп саналат.	6.Аукциондор ачык болуп саналат.	

7.Жер казынасын пайдалануу укугу конкурстун жеңүүчүсүнө конкурстук комиссиянын протоколунун негизинде берилет.	7. Жер казынасын пайдалануу укугу аукциондун жеңүүчүсүнө аукциондук комиссиянын протоколунун негизинде берилет.	
8.Конкурс төмөнкү учурларда өтпөгөн болуп таанылат: 1) эгерде берилген сунуштардын бири да конкурстук шарттарга жооп бербесе; 2) билдирмелер жок болгон учурда, 3) бир гана билдирме түшкөн учурда.	8.Аукцион төмөнкү учурларда өтпөгөн болуп таанылат: 1) аукционго катышууга билдирмелер жок болгон же бир гана билдирме берилген учурда; 2) аукционго катышууга бир гана катышуучуга жол берилгенде, же эч кимге жол берилбегенде; 3) аукционго катышуу үчүн бир гана катышуучу катталганда же эч ким катталбаганда; 4) аукциондун катышуучулары тарабынан старттык баадан жогору баа сунушталбаганда. Аукцион болбой калды деп таанылган учурда аукциондук комиссия кайталап аукцион өткөрүү чечимин кабыл алат жана кайталанган аукционду өткөрүү датасын аныктайт.	
9.Эгерде кайталанган конкурстун натыйжасында жеңүүчү аныкталбаса, конкурстук комиссия объектини аукционго берүү жөнүндө чечим кабыл алат.	9.Эки жолу аукциондун жеңүүчүсү аныкталбаганда же аукцион эки жолу катары менен болбой калды деп таанылганда, жер казынасын пайдаланууга укук түз сүйлөшүүлөр жолу менен жүзөгө ашырылат.	
10.Конкурстун катышуучуларынын чыгымдарынын орду толтурулууга жатпайт.	10. Аукциондун катышуучуларынын чыгымдарынын орду толтурулууга жатпайт.	

Жер казынасын пайдаланганга канча убакыт берилет?

Кыргыз Республикасынын Жер казынасы жөнүндөгү мыйзамынын 22 беренесинде Жер казынасын пайдалануу укугунун колдонуу мөөнөтү төмөнкүдөй белгиленген:

1) геологиялык издөө иштерине - кийин техникалык долбоорго ылайык узартуу менен 5 жылга чейин;

2) геологиялык чалгындоо иштерине - кийин техникалык долбоорго ылайык узартуу менен 10 жылга чейин;

3) пайдалуу кен чыккан жерлерди иштетүүгө - кийин пайдалуу кендердин запастары түгөнгөнчө узартуу менен 20 жылга чейин;

4) жер казынасын геологиялык изилдөө жана пайдалуу кен чыккан жерлерди иштетүү менен байланышпаганда - техникалык долбоордо каралган мөөнөткө, кийин такталган техникалык долбоордо каралган мөөнөткө узартуу менен.

Мамлекеттик каттоонун негизинде берилген жер казынасын пайдалануу укугун колдонуу мөөнөтү илимий-изилдөө иштеринин программасын аткаруу мөөнөтү менен белгиленет.

Жер казынасын иштетип жаткан уюм, мекеме (поиск, разведка) стадиясында айыл окмотко билдирбей иш алып барып жаткан кантип билүүгө болот, жана алар аныкталгандан кийин кандай чараларды көрүүгө болот?

Жер казынасын жөнгө салуучу жана жер казынасы боюнча маалымат беричүү орган болуп Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнө караштуу **Геология жана минералдык ресурстар боюнча мамлекеттик агенттиги** экенин билдирмекмин. Ошол себептен Сиздин, айыл өкмөтүнүн териториясында жайгашкан жер казыналары туралу ошондой эле издөө, чалгындоо жана иштетүү стадияларын (поиск, разведка, разработка**)** боюнча толугу менен маалыматтарды алганга, жогоруда көргөзүлгөн **Геология жана минералдык ресурстар боюнча мамлекеттик агенттигине** кат түрүндө кайрылсаныз болот, себеби Геология жана минералдык ресурстар боюнча мамлекеттик агенттиги жер казынасын геологиялык изилдөөдө жана өнөр жайлык өздөштүрүүдө жер казынасын пайдаланууга жана коргоого контроль жүргүзүгө ошондой эле жер казынасын колдонууга лицензия берүүчү орган болуп эсептелет.

Бирок Кыргыз Республикасынын **Жер казынасы жөнүндөгү мыйзамынын 9 беренсине ылайык**, жер казынасын иштеткени келген уюм же мекеме, издөө жана чалгындоо иштерин баштарда айыл окмотунун же болбосо жергиликтүү администрация тарабынан жер участокко кирүү үчүн **макулдук** алыш керек экенин көрсөтүлгөн.

Эгерде, Геология жана минералдык ресурстар боюнча мамлекеттик агенттигинин мааллыматына ылайык Сиздердин, айыл өкмөтүнүн териториясында жайгашкан жер казынада уюм же мекеме айыл окмотунон же жергиликтуу администрация тарабынан макулдук албастан издөө, чалгындоо иштерин жургузуп жатса анда Сиз, кайра Геология жана минералдык ресурстар боюнча мамлекеттик агенттигине мекеме же уюм айыл

окмотунон макулдук албастан жер казынасын иштетип жаткандыгы тууралу кагаз турундо кайрылуу жасашыңыз керек. Геология жана минералдык ресурстар боюнча мамлекеттик агенттиги Кыргыз Республикасынын АЖКо 105-ст. же ушул эле кодекстин 97-ст. колдонуп жазалого тийиш.

Жер казынасын иштеткен (лицензиат) адам жердин салыгын озу тогобу же жердин ээси тарабынан төгүлөбу? Салык лицензиант катталган жерде төгүлөбү же иш алып барган жерде төгүлөбү?

Кыргыз Республикасынын Жер кодексине ылайык жер участогуна жеке менчик укугу жөнүндө мамлекеттик акты, жер участокту убактылуу пайдаланууга укук жөнүндө күбөлүк менен, жер үлүшүнө жеке менчик укугу жөнүндө күбөлүк менен ырасталган субъект жер участогу пайдаланылганына же пайдаланылбаганына карабастан жер салыгын төлөөчү деп эсептелет. Ал эми, жер казынасын пайдалануучу жер салыгын жалпы негиздерде төлөйт. Салыктык өлчөмү участоктун өлчөмүнө жана кайсы жерде жайгашканы жана эмне үчүн колдонулаарына жараша болот.

Сиздин, Салык лицензиант катталган жерде төгүлөбү же иш алып барган жерде төгүлөбү, деген экинчи суронузга. Мыйзамга ылайык лицензиант (жер казынасын пайдалануучу) салыкты катталган жери боюнча төгөрүн билдирмекмин.

Жер казынасы жайгашкан жерлер аренда жолу менен берилеби?

“Жер казынасы жөнүндө” Мыйзамдын 20-беренесинин нормаларына ылайык, Кыргыз Республикасында жер казынасын пайдалануу укугу төмөнкүлөрдүн негизинде пайда болот:

- Жер казынасын пайдалануу укугуна лицензиянын;

Концессиялык келишимдин; Концессиялык келишим бул, Кыргыз Республикасынын Өкмөтү жана (же) жер казынасын пайдалануу боюнча мамлекеттик саясатты ишке ашыруу боюнча ыйгарым укуктуу мамлекеттик орган менен жер казынасын пайдалануучунун ортосундагы концессиялык келишимдин негизинде жер казынасын пайдалануу укугунун формасы, мында жер казынасын пайдалануучуга жер казынасын геологиялык изилдөөгө жана (же) пайдалуу кендерди иштетүүгө концессиялык келишимде аныкталган шарттарда өзгөчө укук берилет. Концессионердин төлөмдөрү тике жана кыйыр болуп экиге бөлүнөт.

Тике төлөмдөргө:

- концессия үчүн акы;

- арендалык акы, анын өлчөмү Кыргыз Республикасынын закондору менен белгиленет;

- Кыргыз Республикасынын закондорунда каралган салыктар кирет.

Кыйыр төлөмдөргө:

- Кыргыз Республикасынын эл чарбасына кошумча инвестиция берүү;

- концессионер тарабынан жеңилдик кредиттерди берүү;

-соода-экономикалык кызматташтыкты өнүктүрүү үчүн Кыргыз Республикасынын юридикалык жана физикалык жактарына концессионер тарабынан башка жеңилдиктерди берүү кирет.

Эркин жүгүртүлүүчү же ага теңештирилген валютадагы туруктуу сумма концессия үчүн акы төлөө деп түшүнүлөт, анын өлчөмү конкурстун жүрүшүндө аныкталат жана концессиялык объекттин бааланууучу наркы болуп саналат. Эреже катары, бул төлөм бир жолу жүргүзүлөт жана келишимде башка шарттар каралбаса, концессиялык ишкананы чарбалык иши башталганга чейин ал мамлекеттик каттоодон өткөндөн кийин жүргүзүлөт.

- Продукцияны бөлүштүрүү тууралуу макулдашуунун; Продукцияны бөлүштүрүү жөнүндөгү макулдашуу (мындан ары - макулдашуу) келишим болуп эсептелет, ага ылайык Кыргыз Республикасы ишкердиктин субъектине (мындан ары - инвестор) акысын төлөтүү менен жана белгилүү бир мөөнөткө макулдашууда көрсөтүлгөн жер казынасынын участкасында пайдалуу кендерди издөөгө, чалгындоого, иштетүүгө жана буга байланыштуу иштерди жүргүзүүгө карата өзгөчө укуктарды берет, ал эми инвестор аталган иштерди өзүнүн каражаттарынын эсебинен жана өзүнүн тобокелчилиги менен аткарууга милдеттенет. Макулдашуу жер казынасын пайдаланууга байланыштуу бардык зарыл шарттарды, анын ичинде казып алынган минералдык чийки затты кайра иштетүүнүн, өндүрүлгөн продукцияны тараптардын ортосунда мыйзамдын жоболоруна ылайык бөлүштүрүүнүн шарттары менен тартибин аныктайт.
- Социалдык пакеттин; Социалдык пакет бул. (жергиликтүү коомдоштуктун социалдык-экономикалык өнүгүүсү) -аймагында конкурстук объекттер жайгашкан жергиликтүү коомдоштуктун социалдык-турмуш шарттарына инвестициялоо программасы (кадрларды даярдоо, жергиликтүү калкты жумушка орноштуруу жана инфратүзүмдөрдү куруу жана башка шарттар).

Жер казынасын пайдалануу укугуна лицензияны берүү, токтото туруу жана жокко чыгаруу боюнча лицензиардын функциясын Кыргыз Республикасына караштуу Геология жана минералдык ресурстар боюнча мамлекеттик агенттик аткарат. Ал жер казынасын пайдалануу жана кен казуу өнөр жайын өнүктүрүү жагында мамлекеттик саясатты ишке ашырган аткаруу бийлигинин ыйгарым укуктуу мамлекеттик органы болуп эсептелет.

Лицензия алгандан кийин жана лицензиялык тиркемени түзгөн соң жер казынасын пайдалануучулар лицензиат макамын алат жана өздөштүрүүнүн (пайдалуу кендер чыккан жерди иштетүү, же чалгындоо, же издөө) техникалык долбоорлорун түзөт. Алар болсо жер казынасын коргоо, өнөр жай жана экологиялык коопсуздук боюнча экспертиза өткөрүү боюнча мамлекеттик органдарга (Мамгеолагенттик жана Айлана-чөйрөнү коргоо жана токой чарбачылыгы боюнча мамлекеттик агенттик) жана жер участогун пайдалануу укугун алуу үчүн бөлүп берген жерлердин ээлерине берилет.

Демек жер казынасын пайдалануучуга аренда эмес, жогорудагы жоболордун негизинде берилерин билдирмечимин.

Жер казынасын ЖӨБ тарабынан беруу процедурасы тушундуруп бергилечи?

Негизи, Жер казынасын пайдалануу укугу кезектегилердин негинде пайда болот лицензиянын, концессиялык келишимдин жана продукцияны бөлүштүрүү тууралуу макулдашуунун.

Ошондой эле кен байлыктар жайгашкан жер участокторду берүү, үч стадияда жүрөт алар издөө, чалгындоо жана иштетүү стадиялары (поиск, разведка, разработка**)** мунун бары Кыргыз Республикасынын Жер Кодексинин 28-беренесинде жана «Жер казынасы жөнүндө» КР Мыйзамынын 39-беренесинде так коргозулуп кеткен. Жер казынасын пайдалануу үчүн жер участоктору жер казынасын пайдалануу укугунун мөөнөтүнө убактылуу колдонууга гана берилери айтылган. Бул болсо жер казынасын пайдаланууга жер участокторy жер казынасын пайдалануу укугунун иштеген мөөнөтүндөй эле чукул (убактылуу) пайдалануу мөөнөтүндө дегенди билдирет. Башкача айтканда, жер участоктору жер казынасын пайдаланууга укук берген лицензияда/лицензиялык тиркемеде, же болбосо концессиялык келишимде, же продукцияны бөлүштүрүү тууралуу макулдашууда көрсөтүлгөн мөөнөткө берилерин билдирмекчимин.

Биринчи издөө стадиясына токтоло кетсек. Жер казынасын геологиялык изилдөөдө жер участогун ажыратуу, укук күбөлөндүрүүчү документтерди жол-жоболоштуруу жүргүзүлбөйт, жер казынасын пайдалануучуга жергиликтүү мамлекеттик администрациясынын же өз алдынча башкаруу органдарынын геологиялык иштерди жүргүзүүгө жазуу жүзүндөгү макулдугу берилет. Мында жер участогун берүүгө макулдук жер участогун ижарага берүүчү бүтүм болуп саналбайт, ал үчүн жер казынасын пайдалануучудан акы алынбайт. Жер казынасын геологиялык изилдөөгө макулдук берилген жерлерди жер укугунун ээлери тарабынан айыл чарбалык жана башка муктаждыктар үчүн пайдаланылышы мүмкүн.

Экинчи чалгындоо стадиясында, Жер казынасын геологиялык чалгындодо дагы эле, жер казынасын пайдалануучуга жергиликтүү мамлекеттик администрациясынын же өз алдынча башкаруу органдарынын геологиялык иштерди жүргүзүүгө жазуу жүзүндөгү макулдугу берилет. Бирок жер казынасын пайдалануучу жер участоктун жер кыртышын бузуп баштаса Кыргыз Республикасынын **Жер казынасы жөнүндөгү мыйзамынын 47-** беренесинде көргөзгөндөй Рекультивациялык фондусу ачылат, бул жер кыртышы бузулса жерди кайра калыбына келтиричүү акча каражааттары. Рекультивация фондусунун каражаттары жер казынасын пайдалануучу (лицензиаттын) Кыргыз Республикасынын банктарындагы эсебинде жайгаштырылат жана башка максаттар, анын ичинде кредиторлордун талаптарын канааттандыруу, салык жана бажы төлөмдөрү боюнча карыздарын жоюу үчүн сарпталышы мүмкүн эмес. Эгерде, ишкана банкрот болгон, жоюлган же жер казынасын пайдалануучу каза болгон учурларда рекультивация фондусунун каражаттары Мамгеолагенттиктин тапшыруусу менен жер участогунун ээсинин эсебине рекультивациялык иштерди жүргүзүү үчүн которулат.

Үчүнчү иштетүү стадиясында, Кыргыз Республикасынын жер фондунун ар кандай категорияларындагы жер участогунда пайдалуу кендердин корлору табылган учурда чалгындоо убагында, Геология жана минералдык ресурстар боюнча мамлекеттик агенттик

ошол жерлерди Пайдалуу кен чыккан жерлердин мамлекеттик резервинин жерлеринин категориясына өткөрүү жөнүндө Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнө кайрылуга милдеттуу. Кыргыз Республикасынын өкмөтү Мамгеолагенттиктин сунуштамасы боюнча, ошол жерлерди Пайдалуу кен чыккан жерлердин мамлекеттик резервинин жерлеринин категориясына өткөрүү жөнүндө чечим кабыл алынуга тийиш (КР ЖК 28-бер. 4-п.).. Демек, буга чейин жер пайдалануучу компания издөө, чалгындоо иштерин жүргүзүп келип иштетүдөн баш тартса анда **конкурс, аукцион же түз сүйлөшүлөрдүн** негизинде берилет айта кетчү нерсе жогорудагы конкурс жана аукционго жергиликтуу айылдык кенештин депутаттарынын биросу катышуусу керек, ошондой эле ЖӨБ конкурс жана аукционго чейин жер казынасын пайдалануу долбоорлорунун коомдук экологиялык экспертизасын уюштуруп жана социалдык пакетти бекитүүгө тийиш. Ошентип конкурс, аукцион жана түз сүйлөшүлөрдүн талабына ылайык келген компания (лицензиат) жер участогун убактылуу пайдалануу укугун алуу үчүн лицензиат жергиликтүү мамлекеттик администрациясына жана (же) өз алдынча башкаруу органдарына төмөнкүлөрдү тапшыш керек:

1. арыз;
2. жер казынасын пайдалануу укугуна лицензиянын жана лицензиялык тиркеменин көчүрмөлөрүн;
3. бөлүнүүчү жер участогу көрсөтүлгөн графикалык тиркемени.

ЖӨБ жер казынасын пайдаланууга алып койбостон убактылуу пайдаланууга жер участогун бөлүп берүү тууралуу арызды жер казынасын пайдалануучу-аукциондун (конкурстун, түз сүйлөшүүлөрдүн) жеңүүчүсүнүн документтер пакетин тиркөө менен каттайт. 30 календардык күндүн ичинде ЖӨБ жер казынасын пайдалануучуга жер бөлүндүлөрүн убактылуу колдонууга берүү тууралуу арызды карап жана чечим чыгарышы керек. Жер казынасын пайдалануучуга жер участогун иштетүгө берүүдөн баш тартылышы мүмкүн эмес. Келип түшкөн арыз белгиленген мөөнөттө каралбаган учурда мындай макулдук алынды деп эсептелинет.

Эгерде, жеке менчиктеги жер участок лицензиялык аянтка кирип же пайдалуу кен чыккан жерлердин Мамлекеттик резервине кирген болсо анда жер участогу мамлекеттик муктаждык үчүн соттун чечими менен баасын төлөп берүү же тең баалуу жер участогун берүү аркылуу алынышы же Кыргыз Республикасынын Жер кодексине ылайык жер казынасын пайдалануучу тарабынан сатып алынышы мүмкүн. Ошондой эле, ЖӨБ озунун териториясындагы жер казынасын иштетилип жатканда кезектегилерге милдеттуу лицензиаттардын лицензиялык аянтка жетүүсүн, жер казынасын пайдалануучулардын ишине мыйзамсыз кийлигишүүнү алдын алуу максатында жергиликтүү калк арасында иш алып барууну жана лицензиялык тиркеменин (концессиялык келишим, жер казынасын пайдаланууда продукцияны бөлүштүрүү тууралуу макулдашуу) шарттарынын аткарылышына мониторинг жана көзөмөл жургузуго.

Биздин айыл өкмөтүнүн территориясында Туз-Көл жайгашкан, ал туристтик объект болуп саналат жана ага өтө көп туристтер жана эс алуучулар келишет. Бул көл жайгашкан территорияны жеке ишкер ижарага алган. Мындай объектилер жер казынасы болуп эсептелеби? Ижарачы ЖӨБОго кандай төлөмдөрдү которууга тийиш?

Баарынан мурда туристтер Туз-Көлгө эмне үчүн келип жатышканын аныктоо зарыл. Эгерде туристтер бальнеодарылоо деп аталган нерсе үчүн келип жатышса, анда ал объект жер казынасы болуп эсептеле алат жана мындай учурда КРнын Салык кодексинин 310-бер. ылайык салык төлөнүүгө – бальнеодарылоо үчүн минералдык жана термалдык суулар үчүн куб метрине 0,05 сом өлчөмүндө роялти төлөнүүгө тийиш.

Эгерде “Жер казынасы жөнүндө” КРнын мыйзамынын 4-бер. талаптарынан алсак, жер казынасы - жер кыртышынан төмөн, ал жок болгон учурда - **жер үстүнөн жана көлмөлөрдүн жана агын суулардын түбүнөн** геологиялык изилдөө жана өздөштүрүү үчүн, пайдалуу казындылардын чачылма көрүнүштөрүн кошкондо, мүмкүн болгон тереңдиктерге чейинки жер катмарынын бөлүгү. Ошондой эле “Жер казынасы жөнүндө” КРнын мыйзамынын 2-бер. ылайык, жер казынасын пайдаланууда ушул Мыйзам менен жөнгө салынбаган жер, **суу объекттерин,** өсүмдүктөр жана жаныбарлар дүйнөсүн, атмосфералык абаны пайдалануу жана коргоо менен байланышкан жана ушул Мыйзам менен жөнгө салынбаган мамилелер Кыргыз Республикасынын тиешелүү мыйзамдары менен жөнгө салынат. КРнын Жер кодексинин 89-бер. ылайык, суу фондусунун жерлерине суу көлмөлөрү (дарыялар, **көлдөр**, суу сактагычтар, каналдар), мөңгүлөр, саздар, гидротехникалык жана башка суу чарба курулуштары ээлеген жерлер, ошондой эле бөлүп берүү тилкесине бөлүнгөн жерлер киргизилет.

Эгерде көл ЖӨБО ижарачысы тарабынан жер казынасы катарында пайдаланылбаса, анда ал суу объектисин пайдалануу үчүн ижара акысын төлөсө керек.

Эгерде ЖӨБО же жергиликтүү жамаат элдик демилге жолу менен мыйзамдолбоорун демилгелөөнү чечсе, мындай учурда мыйзамдолбоорун илгерилетүү механизмдери кандай?

КРнын Конституциясынын 79-бер. 1-п. ылайык, мыйзамдык демилге укугу 10 миң шайлоочуга (элдик демилге) таандык. Мыйзамдолбоорлору Жогорку Кеңешке киргизилет. Мыйзамдар Жогорку Кеңеш тарабынан үч окулууда кабыл алынат. Мыйзамдар, Жогорку Кеңештин чечимдери катышкан депутаттардын санынын көпчүлүгү, бирок, эгерде Конституцияда башкасы каралбаса, Жогорку Кеңештин депутаттарынын 50дөн кем эмес добушу менен кабыл алынат.

Жогорку Кеңеш тарабынан кабыл алынган мыйзам 14 күн аралыгында кол коюу үчүн Президентке жөнөтүлөт. Президент мыйзамды алган күндөн тартып бир айдан кеч эмес кол коет же аны өзүнүн каршы пикирлери менен Жогорку Кеңешке кайра кароо үчүн жөнөтөт. Эгерде кайталап кароодо конституциялык мыйзам же мыйзам мурда кабыл алынган редакцияда Жогорку Кеңештин депутаттарынын үчтөн экиден кем эмес көпчүлүк добушу менен жактырылса, мындай мыйзам келген күндөн тартып 14 күн аралыгында Президент тарабынан кол коюлууга жатат. Белгиленген мөөнөттө мурда жактырылган редакцияда

конституциялык мыйзамга же мыйзамга кол койбогон учурда мындай мыйзамга Жогорку Кеңештин Төрагасы 10 күндөн кеч эмес мөөнөттө кол коет жана ал жарыялоого жатат.

Эгерде мыйзамдын өзүндө же анын аракетке киргизилиши жөнүндө мыйзамда башка мөөнөт каралбаса, мыйзам расмий басма органда расмий жарыяланган күндөн 10 күн өткөндөн кийин күчүнө кирет.

Тоо-кен компанияларынын ишмердүүлүгүнүн кандайдыр-бир маселеси боюнча өзүнүн каршылыгын мыйзамдуу тартипте айтуу үчүн кайсы жакка жана кандай түрдө кайрылуу зарыл?

Тоо-кен компанияларынын ишмердүүлүгүнүн кандайдыр-бир маселеси боюнча каршылык келип чыккан учурда, биринчи кезекте кайсы маселе боюнча каршылык келип чыкканын так тактоо зарыл, себеби ар бир ыйгарымдуу орган өзүнүн бир катар ыйгарымдарына ээ. Демек, мыйзам менен мындай маселелерди чечүү ыйгарымы берилген органга кайрылуу зарыл. Төмөндө кайсы орган тигил же бул маселелерди чечүүгө укуктуу экендиги кеңири көрсөтүлгөн.

Ошентип, “Жер казынасы жөнүндө” КРнын мыйзамына ылайык КРнын өкмөтү:

1) Жер казынасынын мамлекеттик фондун тескейт жана башкарат;

2) жер казынасын пайдалануу чөйрөсүндө мамлекеттик саясаттын жана мыйзамдардын жүзөгө ашырылуусун жана өркүндөтүлүүсүн камсыз кылат;

3) минералдык сырьенун стратегиялык түрлөрүнө мамлекеттик муктаждыктарды канааттандыруу үчүн арналган жер казынасынын жана кендердин участокторун аныктайт;

4) улуттук коопсуздукту, калктын жана курчап турган чөйрөнүн коопсуздугун камсыз кылуу максаттарында жер казынасын пайдаланууга чектөөлөрдү жана тыюу салууларды белгилейт;

5) стратегиялык мааниге ээ жер казыналарынын участокторунун, кендердин тизмесин бекитет;

6) конкурска коюлууга жаткан жалпы мамлекеттик маанидеги объектилердин тизмесин бекитет;

7) КРнын Пайдалуу кен байлыктардын запастары боюнча мамлекеттик комиссиясы жөнүндө жобону бекитет;

8) жер казынасын пайдалануу чөйрөсүндө техникалык регламенттерди бекитет;

9) Кыргыз Республикасынын кендерин биринчи ачуучулары жөнүндө жобосун бекитет;

10) Жер казынасын пайдаланууга укукту берүүгө конкурстарды өткөрүү боюнча комиссиянын курамын жана ал жөнүндө жобону бекитет;

11) жер казынасын пайдалануу чөйрөсүндө ушул мыйзамга жана КРнын мыйзамдарына ылайык башка ыйгарымдарды да жүзөгө ашырат.

КРнын Өкмөтүнүн жер казынасын пайдалануу чөйрөсүндөгү ыйгарымдарын жүзөгө ашыруусу ыйгарымдуу мамлекеттик органдар тарабынан жүргүзүлөт.

“Жер казынасы жөнүндө” КРнын мыйзамынын 6-бер. ылайык, жер казынасын пайдалануу боюнча мамлекеттик саясатты иштеп чыгуу боюнча ыйгарымдуу мамлекеттик орган:

1) жер казынасын пайдалануу тармагындагы мамлекеттик саясатты иштеп чыгат жана КРнын Өкмөтүнүн бекитүүсүнө киргизет;

2) жер казынасын пайдалануу чөйрөсүндө нормативдик укуктук актыларды иштеп чыгат;
3) жер казынасын пайдалануу тармагындагы салык мыйзамдарын өркүндөтүү боюнча сунуштарды иштеп чыгат жана КРнын Өкмөтүнүн кароосуна киргизет;
4) жер казыналарын геологиялык изилдөө жана пайдалуу кен байлыктарды казып алуу үчүн инвестицияларды тартуу максатында ыйгарымдуу мамлекеттик органдар менен бирге жер казынасын пайдаланууда инвестициялык саясатты иштеп чыгат;
5) анын компетенциясына тиешелүү маселелер боюнча соттон тышкары чечүүнү жүргүзөт;
6) конкурстук жана аукциондук комиссияга катышат;
7) жер казынасын пайдалануу боюнча мамлекеттик саясатты иштеп чыгуу максатында жер казынасын пайдалануу боюнча мамлекеттик саясатты жүзөгө ашыруу боюнча ыйгарымдуу мамлекеттик органдан маалымат алат;
8) "Жер казынасы жөнүндө" КРнын мыйзамына жана КРнын мыйзамдарына ылайык каралган башка ыйгарымдарды да жүзөгө ашырат.

Ошондой эле "Жер казынасы жөнүндө" КРнын мыйзамынын 7-бер. ылайык жер казынасын пайдалануу боюнча мамлекеттик саясатты иштеп чыгуу боюнча ыйгарымдуу мамлекеттик орган:

1) жер казынасын пайдалануу тармагындагы мамлекеттик саясатты жүзөгө ашырат;
2) жер казыналарын жана Пайдалуу кен байлыктар кендеринин мамлекеттик резервинин жер участокторун пайдаланууга укуктарды берүү системасын уюштурат;
3) жер казынасын геологиялык изилдөө жана пайдалуу кен байлыктар кендерин иштетүү үчүн инвестицияларды тартат;
4) жер казынасын геологиялык изилдөөнү жөнгө салат;
5) КРнын Пайдалуу кен байлыктарынын запастарынын мамлекеттик балансын жүргүзөт;
6) КРнын Кендеринин жана пайдалуу кен байлыктарынын көрүнүштөрүнүн мамлекеттик кадастрын жүргүзөт;
7) мамлекеттик геологиялык маалыматтык фондду башкаруу боюнча ишти уюштурат;
8) КРнын Пайдалуу кен байлыктардын запастары боюнча мамлекеттик комиссиясынын ишин уюштурат;
9) геологиялык, тоо-кен жана жерди бөлүп берүү чек араларында жер казынасын коргоого көзөмөлдү жүзөгө ашырат;
10) Ушул мыйзам менен каралган учурларда жер казынасын пайдалануу укуктарын мамлекеттик каттоону жүзөгө ашырат;
11) жер казыналарын пайдалануу жана Пайдалуу кен байлыктардын жерлеринин мамлекеттик резервинин жерлерин пайдалануу укуктарын берет, токтото турат жана токтотот;
12) тоо-кен жана геологиялык долбоорлордун экспертизасын жүргүзөт;
13) КРнын Өкмөтүнүн жер казынасын пайдалануу маселелери боюнча соттук талаш-тартыштардагы өкүлү болот;
14) жер казынасын пайдалануу чөйрөсүндө техникалык регламенттерди, жоболорду ишеп чыгат;

15) жер казыналарын геологиялык изилдөөдө жана өнөр жайлык өздөштүрүүдө жер казынасын пайдаланууга жана коргоого контролду жүзөгө ашырат;
16) КРнын "Жер казынасы жөнүндө" жана башка мыйзамдарына ылайык, башка ыйгарымдарды да жүзөгө ашырат.

Эгерде каршылык экологиялык жана/же техникалык коопсуздук маселелери боюнча келип чыккан учурда "Жер казынасы жөнүндө" КРнын мыйзамынын 8-бер. ылайык, КРнын Өкмөтүнө караштуу Экологиялык жана техникалык коопсуздук боюнча мамлекеттик инспекцияга кайрылуу зарыл, ал,

1) геологиялык, тоо-кен жана жерди бөлүп берүү чектеринде экологиялык жана өнөр жайлык коопсуздукту камсыз кылууга мамлекеттик көзөмөлдү жүзөгө ашырат;
2) жер казынасын геологиялык изилдөөдө жана өнөр жайлык өздөштүрүүдө жаратылышты коргоо мыйзамдарынын жана өнөр жайлык коопсуздуктун сакталышына мамлекеттик контролду жүзөгө ашырат;
3) ушул мыйзам жана КРнын мыйзамдары менен каралган башка ыйгарымдарды да жүзөгө ашырат.

Ошондой эле жергиликтүү мамлекеттик администрацияларга жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарына да кайрылууга болот, "Жер казынасы жөнүндө" КРнын мыйзамынын 9-бер. ылайык, алардын ыйгарымдарына төмөнкүлөр кирет:

1) ушул Мыйзамда жана Кыргыз Республикасынын Жер кодексинде белгиленген учурларда, лицензияда аныкталган мөөнөттөргө жер бөлүндүсүн жана жер бөлүгүн убактылуу пайдалануу укугун берүү;
2) лицензиялык аянтка лицензиаттарды тоскоолдуксуз киргизүүнү камсыз кылуу;
3) пайдалуу кендерди өз алдынча казып алууну токтотуу;
4) жер казынасын геологиялык изилдөөдө же кендерди иштетүүдө пайдаланылган тоо-кен жана башка мүлктү жоюуну жана консервациялоону, ошондой эле жер бөлүктөрүн жана лицензиялык объекттерди рекультивациялоону контролдоо;
5) административдик-территориялык бирдиктин чек араларында жайгашкан лицензиялык объекттерге конкурстарды жана аукциондорду өткөрүү боюнча комиссиялардын ишине катышуу;
6) жер казынасын пайдалануу долбоорлорунун коомдук экологиялык экспертизасын уюштуруу;
7) жер казынасын пайдалануучулардын ишмердүүлүгүнө мыйзамсыз кийлигишүүнү токтотуу максатында жергиликтүү калк арасында иш жүргүзүү;
8) жер казынасын пайдалануу чөйрөсүндө ушул мыйзамга жана Кыргыз Республикасынын мыйзамдарына ылайык башка ыйгарым укуктарды ишке ашыруу.

Жергиликтүү мамлекеттик администрациялар жекече чайкоочуларды каттайт жана жөнгө салат.

Тигил же бул ыйгарымдуу органдарга кандай түрдө кайрылуу да бир топ маанилүү болуп санлат. "Жарандардын кайрылууларын кароо тартиби жөнүндө" КРнын мыйзамынын 4-бер. ылайык, Кыргыз Республикасында ар бир жаран жеке өзү же өкүлү аркылуу мамлекеттик бийлик органдарына, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарына жана

алардын кызмат адамдарына кайрылууга укуктуу, алар мыйзам менен белгиленген мөөнөттө негизделген жооп берүүгө милдеттүү.

Ошондой эле “Жарандардын кайрылууларын кароо тартиби жөнүндө” КРнын мыйзамынын 6-бер. ылайык, жаран өзүнүн жазуу жүзүндөгү кайрылуусунда милдеттүү түрдө кайрылуусун жөнөткөн мамлекеттик органдын же жергиликтүү өз алдынча башкаруу органынын аталышын, же тиешелүү адамдын фамилиясын, атын, атасынын атын, кызматын, ошондой эле өзүнүн фамилиясын, атын, атасынын атын (ал болгондо), жооп жиберилүүгө тийиш болгон почта дарегин көрсөтөт, сунуштун, арыздын же даттануунун маңызын баяндайт, өз колун жана датаны коет.

Жарандын арызы, даттануусу негиздүү болууга тийиш. Зарыл болгон учурда ага жарандын жүйөөлөрүн тастыктаган документтер тиркелет.

“Жарандардын кайрылууларын кароо тартиби жөнүндө” КРнын мыйзамынын 8-бер. ылайык, жазуу түрүндөгү кайрылуу мамлекеттик органга, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органына же анын компетенциясына кайрылууда коюлган маселелерди чечүү кирген кызмат адамына келип түшкөндөн бир күн аралыгында милдеттүү катталууга жатат.

Алардын компетенциясына ылайык, мамлекеттик органга, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органына же анын кызмат адамына келип түшкөн жазуу түрүндөгү кайрылуу жазуу түрүндөгү кайрылуунун каттагандан 30 күн аралыгында каралат.

Жарандын кайрылуусун чечүү үчүн атайын текшерүү (экспертиза) жүргүзүү, кошумча документтерди талап кылып алуу же башка чараларды көрүү зарыл болгон учурларда, арыздарды кароо мөөнөттөрү адаттан тышкары тартибинде узартылышы мүмкүн, бирок 30 күндөн ашык эмес узартыла алат. Бул жөнүндө чечим мамлекеттик органдын же жергиликтүү өз алдынча башкаруу органынын жетекчиси, кызмат адамы же ага ыйгарымдуу адамы тарабынан кабыл алынат жана арыз ээсине жазуу түрүндө билдирилет.

Жазуу түрүндөгү кайрылууда коюлган маселелерди чечүү бир нече мамлекеттик органдардын, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын же кызмат адамдарынын компетенциясына тиешелүү болсо, кайрылуунун көчүрмөсү катталгандан беш күн аралыгында тиешелүү мамлекеттик органдарга, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарына же тиешелүү кызмат адамдарына жөнөтүлөт.

Тоо-кен компаниясынын ишмердүүлүгүндө курчап турган чөйрөдөгү зыяндуу заттардын нормаларынан ашып кеткендик үчүн административдик жана кылмыш жоопкерчилигинин кандай чаралары каралган?

Тоо-кен компаниясынын ишмердүүлүгүндө курчап турган чөйрөдөгү зыяндуу заттардын нормаларынан ашып кеткендик үчүн төмөнкүдөй административдик жоопкерчилик каралган.

Курчап турган чөйрөнү коргоо жана жаратылыш ресурстарын рационалдуу пайдалануу боюнча стандарттарды, эрежелерди, нормаларды, инструкцияларды жана башка экологиялык талаптарды бузгандык (АЖжКнын 166-бер.).

Эгерде мындай уруксатты алуу КРнын мыйзамдары менен каралса, курчап турган жаратылыш чөйрөсүнө булгоочу заттарды уруксаты жок чыгаруу (таштоо), калдыктарды жайгаштыруу, физикалык жана башка зыяндуу таасир этүү, ага теңдеш жол берилген чыгаруулардын (таштоолордун) нормативдеринен ашып кетүү (АЖжКнын 167-бер.).

Административдик жоопкерчиликтен тышкары, төмөнкүдөй кылмыш-жаза жоопкерчилиги да каралган.

Эгерде бул жоруктар адамдын ден соолугуна же курчап турган чөйрөгө олуттуу зыян келтирүүнү түзсө, радиоактивдүү, бактериологиялык, химиялык заттарды жана калдыктарды белгиленген жоболорду бузуу менен ташуу, көмүү же утилдештирүү (КРнын КЖКсынын 266-бер.).

От же жогорулатылган коркунучтуу булак менен этият эмес мамиле жасоонун натыйжасында токойду жана жаратылыштын башка объектилерин жок кылуу же бүлдүрүү (КРнын КЖКсынын 270-бер.).

Калктын ден соолугуна зыян же башка оор кесепеттерди келтирүүчү суу көлмөлөрүн (жер бетиндеги же астындагы сууларды) агынды суулар, калдыктардын өнөр жай, тиричилик жана башка түрлөрү менен булгоо же тыгындоо (КРнын КЖКсынын 271-бер.).

Атмсферага булгоочу заттарды чыгарып салуунун эрежелерин бузуу же жабдууларды, курулуштарды жана башка объектилерди эксплуатациялоону бузуу, эгерде бул абанын жаратылыштык касиеттерин бузууга же башка өзгөрүүгө алып келсе (КРнын КЖКсынын 272-бер.).

Аларды сактоодо, пайдаланууда жана ташууда адамдардын ден соолугуна же жаратылыш чөйрөсүнө зыян келтирүүгө алып келген, уу химикаттар, өсүмдүктөрдү өстүрүү стимуляторлору жана башка коркунучтуу химиялык же биологиялык заттар менен иштөө эрежелерин бузуунун натыйжасында топуракты чарбалык же башка ишмердүүлүктүн зыяндуу продуктылары менен ууландыруу, булгоо жана башкача бузуу (КРнын КЖКсынын 273-бер.)

Эгерде бул аракеттер олуттуу зыян келтирүүгө алып келсе, тоо-кен казып алуучу ишканаларды же пайдалуу кен казып алууга байланышпаган жер астындагы курулуштарды долбоорлоодо, жайгаштырууда, курууда, эксплуатацияга киргизүүдө жана эксплуатациялоодо, ошондой эле пайдалуу кендер жаткан аянттарда өз алдынча курууда да жер казынасын коргоо жана пайдалануу эрежелерин бузуу (КРнын КЖКсынын 275-бер.).

Өсүмдүктөр же жаныбарлар дүйнөсүн массалык жок кылуу, атмосфераны же суу ресурстарын ууландыруу, ошондой эле экологиялык катастрофаны жаратуучу аракеттерди жасоо (КРнын КЖКсынын 375-бер.).

Компаниянын мыйзамдуу ишмердигине тоскоолдук кылгандык үчүн административдик жана кылмыш-жаза жоопкерчилигинин кандай чаралары каралган?

Компаниянын мыйзамдуу ишмердүүлүгүнө тоскоолдук кылгандык үчүн төмөнкүдөй жоопкерчилик каралган. КРнын Административдик жоопкерчилик жөнүндө кодексинин 1(АЖжК) 15-бер. ылайык, жарандардын жана юридикалык жактардын жер участокторун берүү жөнүндө арыздарын (өтүнүчтөрүн) кароо мөөнөттөрүн бузуу, жерлерди инвентарлаштырууну жүргүзүүгө, жер-укук документтерин тариздөөгө тоскоолдук кылуу - кызмат адамдарына отузга чейинки эсептик көрсөткүчтө административдик айып салууга алып келет.

Ошондой эле компаниялардын мыйзамдуу ишмердүүлүктөрүнө каршы жыйындарды, митингдерди, көчө жүрүштөрүн жана демонстрацияларды мыйзамсыз уюштуруу жана өткөрүү үчүн КРнын АЖжКсынын 392-бер. ылайык жоопкерчилик каралган, анда

жыйындарды, митингдерди көчө жүрүштөрүн жана демонстрацияларды уюштуруу же өткөрүүдө белгиленген тартипти бузуу -

жарандарга – ондон жыйырмага чейин, кызмат адамдарына – жыйырмадан элүүгө чейин эсептик көрсөткүчтө административдик айып салууга алып келет.

Атүгүл, компаниялардын мыйзамдуу ишмердүүлүгүнө тоскоолдук кылган адамдардын аракеттери майда бейбашчылык, башкача айтканда коомдук жерлерде цензурага жатпаган сөгүнүү, жарандарга уят кылуучу тийишүү жана коомдук тартипти жана жарандардын бейпилдигин бузуучу башка ушундай аракеттер сыяктуу классификациялоого туш келиши да мүмкүн, ал үчтөн бешке чейинки эсептик көрсөткүчтө айып салууга же он беш суткага чейин административдик камакка алууга алып келет (АЖжКнын 364-бер.).

Кылмыш-жаза мыйзамдары менен да компаниялардын мыйзамдуу ишмердигине тоскоолдук кылуу үчүн жоопкерчилик каралган, мисалы КРнын Кылмыш-жаза кодексинин (КЖК) 178-бер. ылайык, жеке ишкерди же юридикалык жакты каттоодон укукка жат баш тартуу же белгилүү бир ишмердүүлүктү жүргүзүүгө атайын уруксатты берүүдөн укукка жат баш тартуу же аны берүүдөн качуу, жеке ишкердин же юридикалык жактын укуктарын жана мыйзамдуу кызыкчылыктарын чектөө, ошондой эле өз алдынчалуулугун чектөө, ишкердик ишмердүүлүк же башка ишмердүүлүктү жүргүзүү үчүн пайдалануучу жайларды кароо, же жеке ишкердин же юридикалык жактын ишмердүүлүгүнө кийлигишүү, эгерде бул жосундар кызмат адамы тараптан өзүнүн кызматтык абалын пайдалануу менен жасалса, - элүүдөн жүзгө чейинки эсептөө көрсөткүчтөрү өлчөмүндө айып же элүү эсептөө көрсөткүчү өлчөмүндө айып салынуу менен беш жылга чейинки мөөнөттө белгилүү бир кызматты ээлөө укугунан ажыратуу менен жазаланат.

Күчүнө кирген сот актысын бузуу менен жасалган, ошондой эле ири зыян келтирген ошол эле жосундар,- белгилүү бир кызматты ээлөө укугунан ажыратуу же жүздөн эки жүз эсептөө көрсөткүчү өлчөмүндө айып салынуу менен беш жылга чейинки мөөнөттө белгилүү бир кызматты ээлөө укугунан ажыратуу же эки жылга чейин эркинен ажыратуу менен жазаланат.

Жай катарында бул беренеде менчик формасына карабастан, ишкердик же башка ишмердүүлүктү жүзөгө ашыруу үчүн алардын багытына ылайык пайдаланылуучу офис, өндүрүштүк цех, кампа жана башка жайлар түшүнүлөт.

Айыл аймагынын территориясында кум-таш кендери жайгашкан, бул участокторду рекультивациялоого ким жоопкерчилик тартууга тийиш?

Рекультивация – бузулган жерлердин продуктивдүүлүгүн жана эл чарбалык маанисин калыбына келтирүүгө багытталган иш чаралардын комплекси.

“Жер казынасы жөнүндө” КРнын мыйзамынын 9-бер. ылайык, жергиликтүү мамлекеттик администрациялар жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары жер участокторунун жана лицензиялык объектилердин рекультивациясын контролдошот.

Ошондой эле, “Жер казынасы жөнүндө” КРнын мыйзамынын 47-бер. ылайык, жер участогунун жана лицензиялык объектини рекультивациясы реультивациянын техникалык долбооруна ылайык жүргүзүлөт жана **лицензиат** тарабынан пайдалуу кен байлыктардын кендерин иштетүү, жер астындагы сууларды алуу же пайдалуу кен байлыктарды иштетүүгө

байланышпаган жер астындагы курулуштар башталгандан тартып ай сайын которулуучу фонддун каражаттарынын эсебинен жүзөгө ашырылат.

Рекультивация фондунун каражаттары КРдагы банктарда жайгаштырылат, башкача айтканда, рекультивация үчүн жоопкерчиликти жер казынасын пайдалануучу тартат.

Айыл аймагынын территориясында кум-таш алынуучу жерлер жайгашкан, бирок аларга лицензия Транспорт жана коммуникациялар министрлиги тарабынан алынган, ал мыйзам боюнча талап кылынуучу бардык төлөмдөрдү, анын ичинде лицензияны кармап тургандыгы үчүн төлөмдү да төлөйбү?

"Жер казынасы жөнүндө" КРнын мыйзамынын 49-бер. ылайык, жер казынасын пайдалануучуга карата аракеттенүүчү салык режими КРнын салык мыйзамдары, ошондой эле концессиялык келишимдер жана продукцияны бөлүштүрүү жөнүндө мыйзамдар менен аныкталат.

Башкача айтканда, бул норма салык мыйзамдарына шилтеме жасайт, өз кезегинде салык мыйзамдары, атап айтканда КРнын Салык кодексинин 7-бер. ар ким салык төлөөгө милдеттүүлүгүн белгилейт. Салыктык укук мамилелеринин бардык катышуучулары КРнын салык мыйзамдарын сактоого милдеттүү.

Бирок, салык мыйзамдарынан айырмаланган башка нормалар да бар, мисалы, КРнын Салык кодексинин 3-бер. ылайык, эгерде анын катышуучусу Кыргыз Республикасы болгон, мыйзам менен белгиленген тартипте күчүнө кирген эл аралык келишимдер менен Кыргыз Республикасынын салык мыйзамдарында каралгандардан башка нормалар белгиленсе, анда мындай эл аралык келишимдин нормалары колдонулат.

Ушуга байланыштуу Транспорт жана коммуникациялар министрлиги (ТжКМ) өз ишмердүүлүгүн "Жер казынасы жөнүндө" КРнын мыйзамына жана КРнын Салык кодексине ылайык лицензиат катарында же кандайдыр-бир эл аралык келишимдин негизинде жүргүзүп жаткандыгын аныктоо зарыл. Эгерде ишмердүүлүк эл аралык келишимдин негизинде жүргүзүлүп жатпаса, анда ТжКМ мыйзам боюнча талап кылынуучу бардык, анын ичинде лицензияны кармап тургандыгы үчүн төлөмдү да төлөйт. Эл аралык келишимдин негизинде ишмердүүлүк жүргүзгөн учурда, мүмкүн болуучу төлөмдөр эл аралык келишимдин шарттарында макулдашылат.

Айыл өкмөтүнүн территориясында минералдык суулуу бир катар скважиналар бар, алардан бир нече ЖЧК минералдык сууну куюштурат, бирок алардан жергиликтүү бюджетке тыйын да түшпөйт. Алар кандай төлөмдөрдү жергиликтүү бюджетке төлөөгө тийиш жана аларды кантип мажбурлоого болот?

КРнын Салык кодексинин 307-бер. ылайык, ЖЧКлар роялти салыгын төлөөгө тийиш, анын төлөөчүсү болуп ата мекендик уюмдар, КРнын территориясында туруктуу мекемелери аркылуу ишмердүүлүк жүргүзүшкөн чет элдик уюмдар, анын ичинде жер астындагы сууларды алууну (жер казынасынан алууну) жүзөгө ашыруучу жеке ишкерлер да саналышат.

Роялтинин ставкасы суу менен жабдуунун адистешкен уюмдарын эсепке албаганда, алынуучу суунун натуралдык көрсөткүчтөгү көлөмүнөн төмөнкү өлчөмдөрдө белгиленет:

Пайдалуу кен байлык	Бирдик өлчөө (салыктык база)	Ставка (пайыз менен же сом менен)
Ичүүчү суу катарында куюлуу үчүн минералдык жана тузсуз суулар	куб.м	200 сом
Бальнеодарылоо үчүн минералдык жана тузсуз суулар	куб.м	0,05 сом
Жылытуу үчүн термалдык суулар	куб.м	0,12 сом
Ичүүчү тузсуз суулар	куб.м	0,15 сом
Техникалык тузсуз суулар	куб.м	0,10 сом
Айыл чарба өндүрүшү үчүн тузсуз суулар	куб.м	0,01 сом

“2013-жылга КРнын республикалык бюджети жана 2014 – 2015-жылдарга прогноз жөнүндө” КРнын мыйзамынын 11-бер. ылайык, 2013-жылга которуулардын нормативдери белгиленген, анда жер казынасын пайдалануу үчүн салыкты (роялтини) аларды иштетүү орду (жайгашкан орду) боюнча айылдардын жергиликтүү бюджеттерине 50 пайыз өлчөмүндө которуу көрсөтүлгөн.

Кайсы уюм административдик-территориялык бирдиктин (айыл аймагынын) чек араларын аныктайт жана жер казынасы айыл аймагынын территориясында тургандыгын далилдөө үчүн кандай документ болууга тийиш?

“Кыргыз Республикасынын административдик-территориялык түзүлүшү жөнүндө” КРнын мыйзамы КРнын административдик-территориялык түзүлүшү түшүнүгүн, принциптерин, административдик-территориялык түзүлүш маселелерин чечүү тартибин, административдик-территориялык бирдиктерди түзүүдө жана жоюуда, **алардын чек араларын аныктоодо жана өзгөртүүдө,** административдик-территориялык бирдиктерди эсепке алууда жана каттоодо, ошондой эле административдик-территориялык түзүлүш менен байланышкан башка маселелерди чечүүдө жергиликтүү мамлекеттик бийлик жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын ыйгарымдарын аныктайт.

“Кыргыз Республикасынын административдик-территориялык түзүлүшү жөнүндө” КРнын мыйзамынын 9-бер. ылайык Жогорку Кеңештин компетенциясына **административдик-территориялык бирдиктердин чек араларын аныктоо жана өзгөртүү** кирет.

Ошондой эле, “Кыргыз Республикасынын административдик-территориялык түзүлүшү жөнүндө” КРнын мыйзамынын 15-бер. ылайык, административдик-территориялык бирдиктер жана аларга бекитилип берилген территорияга жана анда туруктуу жашаган калкка ээ калктуу пункттар эсепке алынууга жана катталууга тийиш. Административдик-территориялык бирдиктерди эсепке алуу жана каттоо, ошондой эле аларды катталган маалыматтардан чыгарып салуу ыйгарымдуу мамлекеттик орган тарабынан жүргүзүлөт.

“Кыргыз Республикасынын административдик-территориялык түзүлүшү жөнүндө” КРнын мыйзамынын 15-бер. ылайык, административдик-территориялык жана территориялык бирдиктерди статистикалык эсепке алууну мамлекеттик статистика органдары административдик-территориялык жана территориялык бирдиктерди эсепке алуу маалыматтарынын негизинде жүргүзөт.

Демек, территориялык бирдиктердин чек араларын аныктоо үчүн КРнын Мамлекеттик каттоо кызматынын органдарына жана КРнын Улуттук статистика комитетине кайрылуу зарыл.

Жер казынасын пайдалануучу салыктарды (роялти, лицензияны кармап туруу үчүн салык) убагында төлөйт. Бирок, бул төлөмдөр райондук борбордун эсептерине түшүүдө, бул салыктардын жер казынасы жайгашкан айыл өкмөтүнүн бюджетине түшүшүнө кандайча жетишүүгө болот?

“2013-жылга КРнын республикалык бюджети жана 2014 – 2015-жылдарга прогноз жөнүндө” КРнын мыйзамынын 11-бер. ылайык, 2013-жылга которуулардын нормативдери белгиленген, анда жер казынасын пайдалануу үчүн салыкты (роялтини) аларды иштетүү орду (жайгашкан орду) боюнча айылдардын жергиликтүү бюджеттерине 50 пайыз өлчөмүндө которуу көрсөтүлгөн.

Лицензияны кармап тургандык үчүн төлөмгө келсек, “Салыктык эмес төлөмдөр жөнүндө” КРнын мыйзамына жана КРнын Өкмөтүнүн 14.12.2012-ж. №834 токтомуна ылайык, лицензияны кармап тургандык үчүн төлөмдөрдөн суммалар жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын бюджеттерине түшөт. Төлөмдү төлөө жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын бюджеттерине түз жүргүзүлөт. Төлөмдүн бюджетке төлөнүшүнүн тууралыгына жана өз убагындалыгына контролду салык органдары КРнын мыйзамдарына ылайык жүргүзүшөт.

Rural Development Fund

Рурал девелопмент фанд (РДФ)

Некоммерческая, неправительственная научно-исследовательская организация, учрежденная в 2003 году. Дословно название нашей организации переводится на русский язык как "Фонд развития села", что полностью соответствует ее направлениям деятельности: проведению социальных исследований, содействию в формировании общественной политики и осуществлению проектов в области сельского развития.

osce

Центр ОБСЕ в г.Бишкек

Организация по безопасности и сотрудничеству в Европе (ОБСЕ)

ОБСЕ - Организация по безопасности и сотрудничеству в Европе, крупнейшая в мире региональная организация, занимающаяся вопросами безопасности.

ОБСЕ нацелена на предотвращение возникновения конфликтов, урегулирование кризисных ситуаций, ликвидацию последствий конфликтов.

ОБСЕ осуществляет устойчивую деятельность и помогает в процветании демократии в 56 странах мира. Организация осуществляет свою деятельность в проведении практической работы по улучшению мира и проводит политические диалоги.

Оглавление

Если со стороны государства были изъяты муниципальные или частные земли или земли, принадлежащие или переданные в управление ОМСУ (пастбища, земли ФПС и другие) для передачи прав использования горнодобывающей компании, то каким образом проводится их компенсация или возмещение?.. 69

Ранее жителями домов расположенных недалеко от трассы, ведущей на рудник, был поднят вопрос о компенсации со стороны горнодобывающей компании за разрушение домов в результате проезда тяжелой техники рядом с их домами и компания провела выплату разовых компенсаций. Но уже более 5-6 лет такой вопрос не поднимался. Есть ли правила выплаты таких компенсаций, их периодичности, кто может требовать получения такой компенсации? 70

В нашем селе говорят, что деятельность горнодобывающих компаний влияет на состояние ледников. В связи с тем, что за последние два, три года уровень воды в реках низкий, это связывают с деятельностью горнорудной компании. Где и каким образом можно получить информацию о состоянии ледников, влиянии деятельности горнодобывающих компаний на состояние ледников и окружающей среды в целом? 71

Как узнать, какие недра расположены на территории аильного аймака и кто получил лицензии на проведение работ на этих территориях? 72

Если на территории аильного аймака обнаружены недра, но они находятся на территории частной собственности, то каким образом государство или ОМСУ могут забрать их и отдать горнодобывающей компании для разработки?.. 76

Какие виды налоговых и неналоговых платежей должны поступать в бюджет ОМСУ от деятельности горнодобывающих компаний на территории аильного аймака? 80

Как получить информацию о том, какие платежи должны быть уплачены горнодобывающей компанией в виде налогов и неналоговых платежей в бюджет государства и местный бюджет?... 82

Если на территории аильного аймака обнаружены недра, но они находятся на территории частной собственности, то каким образом государство или ОМСУ могут забрать их и отдать горнодобывающей компании для разработки?.. 92

Кто принимает и подписывает условия Соглашения о разделе продукции горнодобывающей компании (какая часть должна оставаться Кыргызстану) и кто может принять участие в данном процессе? Могут ли органы ОМСУ и общественность принять участие в данном процессе?......... 96

Обычно местное население хорошо осведомлено о местной территории, и может подсказать, где правильнее всего можно расположить места для застройки кампусов и других сооружений, с тем, чтобы оно максимально учитывало скотопрогоны, места летовий пастбищников, поднятие уровня рек и озер и т.д. Каким образом и где можно узнать о готовящихся проектах строительства корпусов и сооружений горнорудных компаний? 101

Каким образом общественность и ОМСУ могут принять участие в проведении экологической экспертизы воздействия деятельности на окружающую среду, особенно питьевую воду? 102

Каким образом ОМСУ могут принять участие в принятии решения о предоставлении лицензионной площади потенциальной горнодобывающей компании? 107

На какой срок дается пользование недрами?.. 111

Если на территории айыльного аймака собирается начать работу дорожно-строительная компания, то какие налоги они платят? И правда ли что, со стороны Министерства Транспорта дорожно-строительные компании освобождены от налогов?.. 111

Как выявить организацию, проводящую поиск и разведку ресурсов без ведома айыл окмоту? Какие санкции можно применить к таким организациям?... 112

Кем оплачивается налог за землю? Теми, кто разрабатывает недра (лицензиатом) или владельцем земли? Налог оплачивается по месту регистрации лицензиата или там, где ведется работа? 112

Можно ли взять в аренду земельные участки, на которых расположены недра?........................... 112

Объясните процедуру отдачи недр со стороны ОМСУ? 114

На территории нашего айыл окмоту расположено озеро Туз Көл, которое является туристическим объектом и его посещают очень много туристов и отдыхающих. Территорию, где расположено данное озеро, взял в аренду частный предприниматель. Считаются ли такие объекты недрами? Какие платежи должен отчислять арендатор ОМСУ? 115

Если ОМСУ или местное сообщество решит инициировать законопроект путем народной инициативы, каковы механизмы продвижения законопроекта в этом случае? 116

Куда и каким образом необходимо обращаться, чтобы в законном порядке высказать свой протест по какому либо вопросу деятельности горнорудных компаний? 116

Какие меры предусмотрены административной и уголовной ответственности за превышение норм содержания вредных веществ в окружающей среде при деятельности горнорудной компании? . 120

Какие меры административной и уголовной ответственности предусмотрены за воспрепятствование законной деятельности компании?.. 121

На территории аильного аймака расположены песчано-гравийные, кто должен нести ответственность за рекультивацию этих участков?.. 122

На территории аильного аймака расположены песчано-гравийные прииски, но лицензия на них взята Министерством транспорта и коммуникаций, будут ли они оплачивать все выплаты требуемые по закону, в том числе за удержание лицензий? 122

На территории айыл окмоту имеется ряд скважин с минеральной водой, с которой несколько ОсОО разливают минеральную воду, но в местный бюджет от них не попадает ни тыйына. Какие выплаты они должны производить в местный бюджет и как заставить их это сделать?.............................. 123

Какая организация определяет границы административно-территориальной единицы (аильного аймака) и какой документ должен быть, чтобы доказать что недра находятся на территории аильного аймака? 123

Недропользователь платит налоги исправно (роялти, налог на удержание лицензии). Но эти выплаты попадают на счета районного центра, каким образом можно добиться того, чтобы эти налоги попадали в бюджет айыл окмоту, где расположены недра? 124

Если со стороны государства были изъяты муниципальные или частные земли или земли, принадлежащие или переданные в управление ОМСУ (пастбища, земли ФПС и другие) для передачи прав использования горнодобывающей компании, то каким образом проводится их компенсация или возмещение?

В случае геологического изучения недр с нарушением целостности земной поверхности (разведка полезных ископаемых и при разработке) отчуждение земельного участка не производится, а недропользователю предоставляется письменное согласие местной государственной администрации или органа местного самоуправления на временное пользование земельным участком с обязательной оплатой за нарушение целостности земной поверхности и последующей рекультивацией земельного участка и **отчислениями на развитие и содержание инфраструктуры,** в соответствии с Законом Кыргызской Республики "О неналоговых платежах" (ст.19.3). Платят эти отчисления те недропользователи, которые ведут разработку (добычу) месторождений полезных ископаемых. Сумма на развитие и содержание инфраструктуры местного значения вносятся в местный бюджет отчислений до 20 числа месяца, и рассчитывается в размере **2 процентов от выручки** без учета косвенных налогов, полученной от реализации полезных ископаемых.

Недропользователю не может быть отказано в предоставлении права временного пользования земельным участком. В случае неполучения письменного согласия на временное пользование земельным участком в установленные сроки, данное согласие считается полученным.

В случае если спрашиваемый недропользователем земельный участок отведен другому недропользователю, ранее получившему лицензию на право пользования недрами, новый недропользователь обязан согласовать с владельцами земельных прав порядок пользования земельным участком согласно техническому проекту.

В случае геологического изучения без нарушения целостности недр и земель, по заявлению лицензиата с приложением копии лицензии на право пользования недрами и лицензионного приложения, владелец земельных прав в течение 30 дней со дня подачи заявления регистрирует проведение работ на лицензионной площади. Отказ в регистрации не допускается.

Земельный участок, находящийся в частной собственности и входящий в перспективную лицензионную площадь, либо подлежащий внесению в Государственный резерв земель месторождений полезных ископаемых, может быть изъят по решению суда для государственных нужд с уплатой стоимости земель или предоставлением равнозначного земельного участка или выкуплен недропользователем.

При передаче (уступке) права пользования недрами третьему лицу к последнему переходит и право временного пользования земельными участками на дату осуществления передачи.

Земельный отвод и право временного пользования земельными участками, не входящими в Государственный резерв земель месторождений полезных ископаемых, и не являющимися частной собственностью, но необходимыми для пользования недрами (для строительства дорог, промышленных площадок, ЛЭП и др.) предоставляется органами

местного самоуправления на срок действия лицензии на право пользования недрами (п.2 ст. 39 Закона КР «О недрах»).

Право временного пользования земельным участком, находящимся в частной собственности или во временном пользовании, предоставляется собственником земельного участка или пользователем земельных прав по договору с лицензиатом (п.3 ст. 39 Закона КР «О недрах»).

При этом остается вопрос открытым, как будет применяться выше обозначенная норма (п.2 ст. 39 Закона КР «О недрах») в случае, когда пользователем земельных прав будет выступать арендатор земельного участка Государственного фонда сельскохозяйственных угодий. Так как нормами пункта 3 статьи 8 Земельного кодекса КР арендуемая земля из этого фонда не может быть передана в субаренду. Также требует дополнительного разъяснения вопрос не нарушения целевого назначения/целевого использования земельных участков, предоставляемых под недропользование при геологической разведке.

Что такое рекультивация? В статье 47 Земельного кодекса КР установлены основные принципы проведения рекультивации земельного участка и объекта недропользователя.

Рекультивация земельного участка и объекта недропользования проводится в соответствии с техническим проектом и осуществляется за счет средств фонда рекультивации, ежемесячно отчисляемого и аккумулируемого недропользователем с начала разработки месторождения полезных ископаемых, отбора подземных вод или строительства подземных сооружений, не связанных с разработкой месторождений полезных ископаемых.

Средства фонда рекультивации размещаются на счетах недропользователя в банках Кыргызской Республики и не могут расходоваться на другие цели, в том числе для удовлетворения требований кредиторов и погашения задолженности по налоговым и таможенным платежам.

В случае банкротства, ликвидации предприятия или смерти недропользователя средства фонда рекультивации, по поручению Госгеологоагентства, перечисляются на расчетный счет владельца земельного участка для проведения рекультивационных работ. Использование средств фонда рекультивации на иные цели запрещается.

Рекультивация нарушенных земель при поисках или разведке месторождений полезных ископаемых проводится в соответствии с техническим проектом.

Рекультивация нарушенных земель при разработке месторождений полезных ископаемых проводится согласно специального проекта рекультивации

Ранее жителями домов расположенных недалеко от трассы, ведущей на рудник, был поднят вопрос о компенсации со стороны горнодобывающей компании за разрушение домов в результате проезда тяжелой техники рядом с их домами и компания провела выплату разовых компенсаций. Но уже более 5-6 лет такой вопрос не поднимался. Есть ли правила выплаты таких компенсаций, их периодичности, кто может требовать получения такой компенсации?

В законе не предусмотрено о выплатах компенсации со стороны горнодобывающей компании за разрушение домов в результате проезда тяжелой техники. Но если действительно причиняется вред со стороны горнодобывающей компании при проезде тяжелой техники, в таком случае необходимо обратится в Государственную инспекцию по экологической и технической безопасности при Правительстве Кыргызской Республики.

Госэкотехинспекция является уполномоченным государственным органом исполнительной власти, осуществляющим государственный надзор и контроль по вопросам экологической и технической безопасности. Госэкотехинспекция имеет 17 региональных управлений с учетом охвата контролируемых объектов и субъектов предпринимательства, программа оптимизации проверок и географического расположения районов и городов.

Госэкотехинспекция осуществляет свою деятельность под руководством Правительства Кыргызской Республики, взаимодействует с другими государственными органами и органами местного самоуправления.

Целью Госэкотехинспекции является осуществление государственного надзора и контроля над обеспечением соблюдения норм и требований безопасности жизни и здоровья людей, животного и растительного мира, окружающей среды и предупреждение негативных последствий.

Так же можно обратиться в судебные органы с требованиями о возмещении материального вреда за разрушение домов в результате проезда тяжелой техники. Согласно ст. 993 Гражданского кодекса Кыргызской Республики «вред, причиненный личности или имуществу гражданина, а также вред, причиненный юридическому лицу, подлежит возмещению лицом, причинившим вред, в полном объеме и выплата потерпевшим компенсацию сверх возмещения вреда».

В нашем селе говорят, что деятельность горнодобывающих компаний влияет на состояние ледников. В связи с тем, что за последние два, три года уровень воды в реках низкий, это связывают с деятельностью горнорудной компании. Где и каким образом можно получить информацию о состоянии ледников, влиянии деятельности горнодобывающих компаний на состояние ледников и окружающей среды в целом?

Информацию о влиянии горнодобывающей компании на состояние ледников можно узнать, во-первых в Государственном агентстве охраны окружающей среды и лесного хозяйства при Правительстве Кыргызской Республики - уполномоченный орган по реализации политики и регулированию отношений в сфере охраны окружающей среды и пользования природными ресурсами, обеспечения экологической безопасности и природопользования.

Целью Государственного агентства охраны окружающей среды и лесного хозяйства является обеспечение сохранения уникальной экологической системы Кыргызской Республики и охрана окружающей среды для настоящих и будущих поколений.

Задачами ГАООСиЛХ являются:

- реализация политики и регулирование в сфере охраны окружающей среды и пользования природными ресурсами, а также учета, оценки состояния природных компонентов и ресурсов, в том числе лесоохотустройства;
- предотвращение влияния возможных негативных последствий реализации планируемой управленческой, хозяйственной и иной деятельности на окружающую среду проведением государственной экологической экспертизы;
- установление и развитие международного сотрудничества Кыргызской Республики в сфере охраны окружающей среды, экологической безопасности и природопользования.

Обязательной государственной экологической экспертизе для ГАООСиЛХ подлежат проекты недропользования (в части определения принадлежности к землям государственного лесного фонда, особо охраняемых природных территорий и достаточности предлагаемых мер по сохранению биоразнообразия, и в том числе наличия краснокнижных видов и их охраны).

И второй орган Государственная инспекция по технической и экологической безопасности, который осуществляет государственный надзор и контроль за обеспечением соблюдения норм и требований безопасности жизни и здоровья людей, животного и растительного мира, окружающей среды и предупреждение негативных последствий.

Как узнать, какие недра расположены на территории аильного аймака и кто получил лицензии на проведение работ на этих территориях?

На территории Кыргызской Республики выявлены и разведаны месторождения различных видов полезных ископаемых. Страна обладает значительным потенциалом по многим полезным ископаемым, так ведущими для нее являются золото, ртуть, сурьма, редкие земли, олово, вольфрам, уголь, нерудное сырье, подземные воды. Есть перспектива организации добычи железа, титана, ванадия, алюминия, меди, молибдена, бериллия. Не исключена промышленная значимость тантало-ниобатов, кобальта, циркония, лития, цветных камней.

В связи с этим мы решили рассмотреть Государственные органы, регулирующие недропользованием в Кыргызстане, а также полномочиях государственных органов местного самоуправления в области недропользования и определить, куда в какой орган обратится по вашему вопросу.

3. Министерство экономики и антимонопольной политики Кыргызской Республики

Министерство экономики и антимонопольной политики Кыргызской Республики (далее – МЭКР) является центральным государственным органом исполнительной власти в области: фискальной, антимонопольной, тарифной, лицензионной, инвестиционной, внешнеэкономической политики, реализации политики в сфере управления государственным имуществом и минеральными ресурсами (недропользование), технического регулирования и метрологии, торговли, развития предпринимательства и оптимизации нормативной правовой базы регулирования предпринимательской деятельности. (Согласно пункту 1 Положения о Министерстве экономики Кыргызской Республики, утвержденного ПП КР от 20 февраля 2012 года N117).

Целью МЭКР является обеспечение социально-экономического прогресса и устойчивого развития Кыргызской Республики, в том числе через повышение инвестиционной привлекательности страны и создание благоприятных условий для ведения предпринимательской деятельности в сфере недропользования.

Таким образом, в соответствии со статьей 6 Закона КР «О недрах» МЭКР является уполномоченным органом по разработке государственной политики по недропользованию, в том числе, нормативных правовых актов в сфере недропользования, инвестиционной политики в недропользовании. При МЭКР имеется специальное Управление политики природных ресурсов, которое состоит из двух подразделений: Отдела политики по

недропользованию и Отдела анализа и мониторинга минеральных ресурсов (См. нижеследующую Схему 1.)

Схема.1 *Структура управления Госэкотехинспекции по вопросам недропользования*

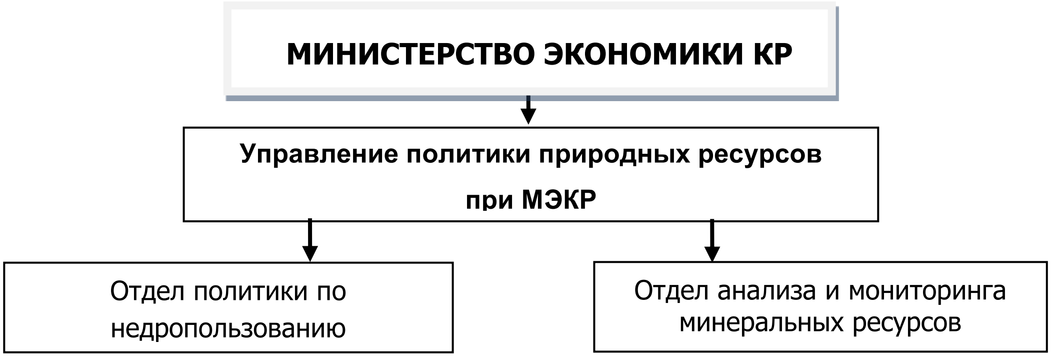

В рамках своих полномочий МЭКР в сфере недропользования :

1) разрабатывает, вносит на утверждение Правительства Кыргызской Республики государственную политику в области недропользования;

2) разрабатывает нормативные правовые акты в сфере недропользования;

3) разрабатывает и вносит на рассмотрение Правительства Кыргызской Республики предложения по совершенствованию налогового законодательства в области недропользования;

4) разрабатывает совместно с уполномоченными государственными органами инвестиционную политику в недропользовании в целях привлечения инвестиций для геологического изучения недр и добычи полезных ископаемых;

5) осуществляет внесудебное разрешение споров по вопросам, относящимся к его компетенции;

6) участвует в конкурсной и аукционной комиссии;

7) получает от уполномоченного государственного органа по реализации государственной политики по недропользованию информацию в целях разработки государственной политики по недропользованию;

8) осуществляет иные полномочия, предусмотренные в соответствии с Законом «О недрах» и законодательством Кыргызской Республики по недропользованию.

4. Государственное агентство по геологии и минеральным ресурсам при Правительстве Кыргызской Республики

Государственное агентство по геологии и минеральным ресурсам при Правительстве Кыргызской Республики (далее Госгеологоагентство) является правопреемником Министерства природных ресурсов Кыргызской Республики и уполномоченным государственным органом исполнительной власти, реализующим государственную политику в области недропользования и развития горнодобывающей промышленности.

Госгеологоагентство и подведомственные ему организации обеспечивают единую систему эффективного использования недр от расширения и восполнения запасов полезных ископаемых до их добычи и переработки. Госгеолоагентство осуществляет свою деятельность во взаимодействии с другими государственными органами исполнительной власти, местной государственной администрации, органами местного самоуправления, общественными объединениями и иными организациями.

Целью деятельности Госгеологоагентство является обеспечение рационального использования недр.

Задачами Госгеологоагентства являются:

а) системное комплексное геологическое изучение недр;

б) государственное регулирование вопросов недропользования и совершенствование системы управления государственным фондом недр;

в) охрана недр и окружающей среды при проведении геологоразведочных работ и разработке месторождений полезных ископаемых;

г) создание благоприятных условий для развития горнодобывающей промышленности;

д) проведение единой технической политики в развитии топографо-геодезических и картографических работ, внедрение новейших достижений науки и техники и передового опыта при производстве картографических, топографо-геодезических работ.

В функции Госгеологоагентства входит:

- реализация государственной политики развития и рационального использования недр, в том числе регулирования, координации, мониторинга и контроля, предоставления, приостановление и аннулирование лицензий на право пользования недрами;
- охрана недр;
- привлечение инвестиций;
- ведение Государственного баланса запасов полезных ископаемых и Государственный кадастр месторождений и проявлений полезных ископаемых, проведение экспертизы горных и геологических проектов;
- осуществление контроля за использованием и охраной недр при геологическом изучении и промышленном освоении недр;
- другие функции в сфере недропользования.

Схема 2. *Структура управлений Госгеологоагентства по вопросам недропользования*

Согласно статье 9 Закона КР «О недрах» МГА и МСУ в сфере недропользования вправе:

1) предоставляют земельный отвод и право временного пользования земельными участками на сроки, которые определены лицензией, в случаях, установленных настоящим Законом и Земельным кодексом Кыргызской Республики;
2) обеспечивают беспрепятственный доступ лицензиатов к лицензионной площади;
3) пресекают самовольную добычу полезных ископаемых;
4) контролируют ликвидацию и консервацию горного и иного имущества, использованного при разработке месторождений или геологическом изучении недр, а также рекультивацию земельных участков и лицензионных объектов;
5) участвуют в работе комиссий по проведению конкурсов и аукционов на лицензионные объекты, расположенные в границах административно-территориальной единицы;
6) организовывают общественную экологическую экспертизу проектов недропользования;
7) проводят работу среди местного населения с целью пресечения незаконного вмешательства в деятельность недропользователей;

8) осуществляют иные полномочия в сфере недропользования в соответствии с Законом КР «О недрах» и законодательством Кыргызской Республики.
9) Деятельность индивидуальных старателей регистрируют и регулируют местные государственные администрации.

Значить вы сможете обратиться в письменном виде и узнать какие недра расположены на территории вашего аильного аймака и какая компания получил лицензии на проведение работ на территориях аильного аймака, вышеуказанным органам, а точнее Государственному агентству по геологии и минеральным ресурсам при Правительстве Кыргызской Республики или Министерству экономики и антимонопольной политики Кыргызской Республики.

Если на территории аильного аймака обнаружены недра, но они находятся на территории частной собственности, то каким образом государство или ОМСУ могут забрать их и отдать горнодобывающей компании для разработки?

В статье 28 Земельного кодекса КР и статье 39 Закона КР «О недрах» предусмотрены основополагающие принципы по предоставлению права на земельные участки под недропользование:

- земельные участки для пользования недрами, могут предоставляться только во временное пользование на срок действия права пользования недрами (п.2 ст. 28 ЗК КР). Это означает, что земельные участки под недропользование могут предоставляться на праве срочного (временного) пользования сроком, что и сроки действия права пользования недрами, то есть земельные участки предоставляются на срок, указанный в лицензии на право пользования недрами/лицензионном приложении, или в концессионном договоре либо в соглашении о разделе продукции.
- Право временного пользования земельным участком под недропользование предоставляются в случае:

- геологического изучения недр с нарушением целостности земель без изъятия из сельскохозяйственного оборота с уплатой возмещения потерь на участках нарушений;
- разработки месторождений полезных ископаемых с изъятием земель из сельскохозяйственного оборота с уплатой земельного налога и возмещения потерь (п. 39 Закона КР «О недрах»).

- При геологическом изучении недр отчуждение земельного участка и оформление правоудостоверяющих документов не производится, а недропользователю предоставляется письменное согласие местной государственной администрации или органа местного самоуправления на проведение геологических работ. При этом согласие на предоставление земельного участка не является сделкой по аренде земельного участка, плата за его предоставление с недропользователя не взимается. Земли, по которым было дано согласие на проведение геологического изучения недр, могут быть использованы собственником земельных прав для сельскохозяйственных и иных нужд.

- Уполномоченными органами по предоставлению земельных участков для пользования недрами являются (п.1 ст.28 ЗК КР и пп.1,2,3 ст. 39 Закона «О недрах»):

9) Госгеологоагентство – по землям Государственного резерва земель месторождений полезных ископаемых;
10) органы государственной власти или местного самоуправления - по земельным участкам, не входящим в Государственный резерв земель месторождений полезных ископаемых и не являющимся частной собственностью, и необходимыми для пользования недрами (для строительства дорог, промышленных площадок, ЛЭП и другие объекты инфраструктуры);
11) собственники земельного участка – по землям, принадлежащим им на праве частной собственности;
12) пользователи земельных прав – по землям, находящихся в срочном (временном) пользовании.

- Границы и размеры земельного участка под недропользование определяются техническим проектом недропользования или технологической схемой отбора подземных вод.
- В случае если на земельном участке будут найдены запасы полезных ископаемых, то Правительство Кыргызской Республики, по представлению Госгеологоагентства, принимает решение о переводе данных земель в категорию земель Государственного резерва земель месторождений полезных ископаемых (п.4 ст.28 ЗК КР).

  Исходя из содержания данного пункта статьи 28 Земельного кодекса КР, следует понимать, что в случае обнаружения запасов полезных ископаемых на земельном участке любой категории земельного фонда Кыргызской Республики, за исключением земель Государственного резерва земель месторождений полезных ископаемых, Государственное агентство по геологии и минеральным ресурсам должен инициировать перед Правительством КР о переводе этих земель в категорию земель Государственного резерва земель месторождений полезных ископаемых.

  Положения этой нормы распространяются на все земли, независимо от того, на каком праве он принадлежит землепользователю (на праве собственности или на праве срочного (временного) пользования), а также независимо от того, что он предоставлялся или не предоставлялся под недропользование.

- Если земельный участок, на котором будут найдены месторождения полезных ископаемых, находится в собственности или в пользовании третьих лиц, то государство в случае принятия решения об их разработке и изъятии земельного участка обязано компенсировать понесенные собственником или землепользователем убытки или предоставить ему другой равноценный земельный участок.

  По применению этих норм Закона КР в будущем, потребуются дополнительные разъяснения, так как имеются такие открытые вопросы, что нужно предпринять, в случае, когда земельный участок, на котором будет проводиться геологическое

изучение, находится в частной собственности и является орошаемой пашней, которое согласно действующему законодательству, не подлежит трансформации.

Немаловажное значение для регулирования отношений по изъятию земельного участка, необходимого для разработки недр имеет соблюдение норм, предусмотренных главой 11 Земельного кодекса КР:

5) изъятие земельного участка является исключительной мерой, и что никто не может быть произвольно лишен своей собственности, и ее изъятие, помимо воли собственника, допускается только по решению суда (ст. 65 Земельного кодекса КР);

6) изъятие земельного участка для разработки подпадает под такое основание, как «изъятие земельного участка для государственных и общественных нужд» (п.4 ст. 66 ЗК КР); Соответственно изъятие земельного участка для государственных и общественных нужд производится после выплаты стоимости права на земельный участок и возмещения убытков.

Кроме того, Земельным кодексом КР (статья 68) также установлены следующие правила изъятия земельного участка:

- Изъятие (выкуп) земельного участка для государственных и общественных нужд может производиться на «добровольной» либо «принудительной» основе.

В первом случае, изъятие производится на основании договора между уполномоченным органом и собственником земельного участка или землепользователем. При этом собственнику земельного участка или землепользователю может быть предоставлен другой земельный участок с зачетом стоимости права на него в выкупную цену.

Во втором случае, при несогласии собственника земельного участка или землепользователя с изъятием (выкупом) или его условиями уполномоченный орган вправе обратиться в двухмесячный срок в суд с иском о возмездном изъятии (выкупе) земельного участка с момента получения отказа.

- До принятия судом решения об изъятии (выкупе) земельного участка собственник земельного участка или землепользователь вправе осуществлять принадлежащие им права на земельный участок и производить необходимые затраты, обеспечивающие использование земельного участка в соответствии с его целевым назначением. Собственник земельного участка или землепользователь несут риск отнесения на него затрат и убытков, связанных с новым строительством, расширением или реконструкцией зданий и сооружений в указанный период.

- При определении выкупной цены земельного участка в него включаются рыночная стоимость права на земельный участок и находящихся на нем зданий и сооружений, а также убытки, причиненные собственнику или землепользователю в связи с прекращением права на земельный участок, включая убытки, связанные с досрочным прекращением обязательств перед третьими лицами.

Таблица 1. Пошаговые действия предоставления органами МГА и МСУ недропользователям права временного пользования земельными участками на сроки, которые определены лицензией

№ Шага	Название шага	Содержание шага	Результат
Шаг 1	Поступление заявления недропользователя о предоставлении и отводе земельного участка под недропользование Обращение лицензиата к главе айыл окмоту	Орган местного самоуправления принимает и регистрирует заявление и копии документов недропользователя в порядке установленном законодательством КР. заявление сдает копии пакета документов в айыл окмоту	Заявление, регистрация в журнале регистрации обращений
Шаг 2	Рассмотрение заявления и представленных недропользователем документов на получение прав пользования земельным участком под недропользование	Орган местного самоуправления рассматривает заявление недропользователя в срок не позднее 30 дней со дня поступления заявления. Отвод земельного участка на срок действия лицензии на право недропользования	Постановление о предоставлении недропользователю земельного участка во временное пользование, Договор о временном пользовании земельным участком под недропользование или письменное согласие МГА, органа МСУ или
Шаг 3	Получение лицензиатом в МРО Правоудостоверяющего документа на земельный участок (смотри Блок-схему 1.)	Лицензиат получает в МРО Удостоверение на право временного пользования земельным участком под недропользование	Удостоверение на право временного пользования земельным участком или договор аренды
Шаг 5	Обеспечение: 5. беспрепятственного доступа лицензиатов к лицензионной площади 6. общественной экологической экспертизы проектов недропользования	МГА и МСУ проводят работу среди местного населения с целью пресечения незаконного вмешательства в деятельность недропользователей. Решение о проведении общественной экологической экспертизы проектов недропользования	5. Соответствующий протокол о решении сельского схода, курултая о сотрудничестве с недропользователем. 6. Заключение по итогам общественной экологической экспертизы

Для предоставления права временного пользования на земельный участок орган местного самоуправления получают следующий пакет документов от недропользователя:

Рисунок 1. *Пакет документов для предоставления в МГА и(или) МСУ*

- заявление;
- копии лицензии на право пользования недрами и лицензионного приложения, как неотъемлемой части лицензии на право пользования недрами;
- копию топографической карты (плана) с границами горного и земельного отвода и координатами угловых точек для разработки месторождений полезных ископаемых или копию топографической карты с границами лицензионной площади и координатами угловых точек для поисков и разведки месторождений полезных ископаемых.

Рассмотрение заявления недропользователя о предоставлении земельного участка в срок не позднее 30 дней со дня подачи заявления, представленных документов на получение прав пользования земельным участком под недропользование.

Отношения недропользователей и владельцев земельных прав касаются вопросов основания приобретения права землепользования, сервитута в отношении горного или геологического отвода иного недропользователя и сервитута в отношении земельного участка, право временного пользования которым предоставлено иному недропользователю.

Правовые отношения по вопросам сервитута регулируются гражданским и земельным законодательством Кыргызской Республики.

Какие виды налоговых и неналоговых платежей должны поступать в бюджет ОМСУ от деятельности горнодобывающих компаний на территории аильного аймака?

В Кыргызской Республике определена система налогов, которая состоит из общегосударственных и местных налогов (ст. 31 НК КР).

Общегосударственные налоги	Местные налоги
Налог на прибыль	Земельный налог
Налог на добавленную стоимость	Налог на имущество
Акцизный налог	
Налоги за пользование недрами (бонус, роялти)	
Налог с продаж	

Общегосударственными налогами являются налоги, устанавливаемые Налоговым Кодексом и обязательные к уплате на всей территории Кыргызской Республики.

Местными налогами признаются налоги, устанавливаемые Налоговым Кодексом и вводимые в действие нормативными правовыми актами местных кенешей, обязательные к уплате на территориях соответствующих административно-территориальных единиц.

Доходы местных бюджетов состоят из местных налогов и сборов, неналоговых поступлений; налогов и доходов, распределяемых на республиканском уровне; трансфертов, добровольных взносов.

В местные бюджеты производятся отчисления **от общегосударственных налогов** и **доходов**, распределяемых на республиканском уровне. К ним относятся:

1) подоходный налог;

2) налог с продаж;

3) налог на основе добровольного патента;

4) налог на основе обязательного патента;

5) упрощенная система налогообложения на основе единого налога;

6) налоги за пользование недрами;

7) другие общегосударственные налоги и доходы, устанавливаемые в законодательном порядке.

Перечисленные налоги и доходы, распределяются согласно установленному нормативу отчислений органу местного самоуправления по месту поступления налогов, который устанавливается Законом КР «О республиканском бюджете».

Например, в Законе КР «О республиканской бюджете Кыргызской Республики на 2013 года и прогнозе на 2014-2015 годы» статьей 11 установлены следующие нормативы:

«1.Установить на 2013 год нормативы отчислений от:

общегосударственных налоговых поступлений: подоходного налога, уплачиваемого налоговым агентом и налога с продаж для местных бюджетов городов и айылов в размере 50 процентов;

земельного налога, налога на имущество, налога на основе добровольного патента, налога на основе обязательного патентирования, поступления на основе единого налога в размере 100 процентов в распоряжении местных бюджетов городов и айылов;

*зачислять налог за пользование недрами (роялти, за исключением стратегических полезных ископаемых: золото, нефть, газ) в соответствующие бюджеты по месту их разработок (местонахождения) в местные бюджеты городов республиканского значения, городов областного значения, городов районного значения, айылов **в размере 50 процентов**.*

2. Производить налогоплательщиками выплаты по налоговым и неналоговым обязательствам открытием расчетных счетов по месту их производства (добычи/разработки) и оказанию услуг».

Из неналоговых платежей при недропользовании в местные бюджеты поступают:

- суммы от платежей за удержание лицензии (поступают напрямую в бюджеты органов местного самоуправления),
- отчисления на развитие и содержание инфраструктуры.

Доходы местных бюджетов, получаемые из местных налогов и сборов и неналоговых поступлений, не подлежат изъятию в бюджет другого уровня. Займы не включаются в доходы местных бюджетов.

Сбор местных налогов и сборов осуществляется органами Налоговой службы и уполномоченными ими налоговыми инспекторами органов местного самоуправления.

Как получить информацию о том, какие платежи должны быть уплачены горнодобывающей компанией в виде налогов и неналоговых платежей в бюджет государства и местный бюджет?

Налог - это обязательный, индивидуально безвозмездный денежный платеж, взимаемый с налогоплательщика в соответствии с налоговым законодательством Кыргызской Республики (ст. 19 НК КР).

Налогоплательщиками являются субъекты, которые получают доход в Кыргызстане или владеют налогооблагаемым имуществом. (ст.41 НК КР). Таким образом, налоги должны платить все: и организации (юридические лица – отечественные и иностранные), и индивидуальные предприниматели (в том числе те, кто работает по патенту), и просто физические лица.

Все налогоплательщики, в том числе и недропользователи должны пройти *налоговую регистрацию* в соответствии с налоговым законодательством Кыргызской Республики (ст.95 НК КР) и учетную регистрацию. Учетная регистрация налогоплательщика осуществляется после прохождения субъектом процедуры налоговой регистрации в том случае, если есть объекты налогообложения, которые находятся не по месту налоговой регистрации, а в других районах.

Деятельность в сфере недропользования в Кыргызской Республике предполагает уплату и предоставление отчетности по следующим основным видам налогов:

7. **Налог на прибыль (ставка 10%)** - уплачивают все, кто занимается экономической деятельностью и в результате которой получает доход. Это и отечественные организации, и иностранные организации, осуществляющие деятельность через постоянное учреждение, и индивидуальные предприниматели и те, кто выплачивает доход иностранной организации из источников в Кыргызской Республике.

Налоговой базой по налогу на прибыль является прибыль, исчисленная по правилам, установленным законодательством Кыргызской Республики о бухгалтерском учете, с учетом особенностей, предусмотренных разделом VIII Налогового кодекса КР.

Обратите внимание! При расчете налога на прибыль налогооблагаемая база горнодобывающего предприятия уменьшается на 15 процентов с резервированием этой суммы в специальном фонде предприятия для воспроизводства погашенных запасов месторождения.

Ставка налога на прибыль налогоплательщика, осуществляющего деятельность по добыче и реализации золотосодержащей руды, золотосодержащего концентрата, золотого сплава и аффинированного золота, **устанавливается в размере 0 %.** В этом случае эта категория налогоплательщиков, согласно ст.221-1 НК КР, оплачивает налог на доходы.

8. **НДС (общая ставка 12%, по некоторым экспортным и импортным операциям 0%)** – налог на добавленную стоимость (НДС) - это часть стоимости всех облагаемых поставок на территории Кыргызской Республики, а также облагаемого импорта, которая оплачивается в доход государственного бюджета. НДС оплачивают юридические, физические лица и индивидуальные предприниматели, осуществляющие экономическую деятельность, независимо от их организационно-правовой формы, вида деятельности, подчиненности и формы собственности. Они должны быть зарегистрированы как налогоплательщики НДС, или если они осуществляют поставки товаров, работ и услуг,

предусмотренных в пункте 2 статьи 224 НК КР, стоимость которых составила сумму, превышающую регистрационный порог по НДС равный 4.000.000 сомов. Более подробно об НДС изложено в разделе IX Налогового кодекса КР.

9. Налог с продаж (от 1% до 3% - в зависимости от рода деятельности предпринимателя) - его должны платить все предприниматели, в том числе и недропользователи, кто что-то продает, или выполняет какую-то работу за оплату (кроме заработной платы), или оказывает за оплату какую-то услугу. Платится он независимо от того, продаете вы с прибылью или с убытком. Он платится просто за то, что Вы продаете товар, работу или услугу. Физическое лицо, которое ведет деятельность по патенту, уплачивает этот налог, приобретая патент (добровольный или обязательный), в виде налога на патент. Более подробно об этом можно прочитать в разделе XII Налогового кодекса КР.

10. Акцизный налог (ранжируется в зависимости от вида подакцизного товара, его цены или физического объема) – его платит тот недропользователь, который производит, в том числе на давальческой основе, *подакцизные товары* на территории Кыргызской Республики и/или импортирует подакцизные товары на территорию Кыргызской Республики. В сфере недропользования к подакцизным товарам относятся: нефть сырая и нефтепродукты сырые, полученные из битуминозных пород, нефть и нефтепродукты, полученные из битуминозных пород, кроме сырых; продукты, содержащие 70 мас.% или более нефти или нефтепродуктов, отработанные нефтепродукты. Более подробно об этом можно ознакомиться в разделе XII Налогового кодекса КР.

11. Земельный налог - оплачивается собственником земельных прав, которое удостоверено государственным актом о праве частной собственности на земельный участок, удостоверением на право временного пользования земельным участком, свидетельством о праве частной собственности на земельную долю в соответствии с Земельным кодексом Кыргызской Республики, независимо от того, используется или не используется земельный участок.

Напомним, что недропользователь получает удостоверение на право временного пользования земельным участком под недропользование[3] в том случае, если он имеет

3. Лицензию на право пользования недрами (на поиск, разведку месторождений полезных ископаемых и другие проектно-изыскательские работы без нарушения целостности земной поверхности),

4. Согласие на предоставление земельного участка от местной государственной администрации или органа местного самоуправления на временное пользование земельным участком. (Смотри Раздел 3 данного руководства).

Недропользователь оплачивает земельный налог на общих основаниях. Размер налога зависит от размера участка и от того, где он находится и для чего используется. Более подробно об этом можно прочитать в разделе XIV Налогового кодекса КР.

Напомним, что согласие на предоставление земельного участка не является сделкой по аренде земельного участка, <u>плата за его предоставление с недропользователя не взимается.</u> Земли, по которым было дано согласие на проведение геологического изучения недр, могут быть использованы собственником земельных прав для сельскохозяйственных и

[3] Положение о предоставлении земельных участков под недропользование. ППКР от 12 апреля 2006 года N 261.

иных нужд. В этом случае земельный налог уплачивается собственником (арендатором) земельных прав.

В случае нарушения целостности земель делается расчет возмещения потерь сельскохозяйственного производства лесного фонда, который затем перечисляется физическими и юридическими лицами, которым предоставляются земельные участки до выдачи им документов, удостоверяющих право на земельный участок на специальные счета Государственной инспекции по экологической и технической безопасности при Правительстве Кыргызской Республики согласно Постановления Правительства Кыргызской Республики от 14 февраля 1998 года № 66 "Об утверждении нормативов стоимости возмещения потерь сельскохозяйственного производства, связанных с предоставлением сельскохозяйственных угодий для несельскохозяйственных нужд".

12. Налог на имущество – платится, когда юридическое или физическое лицо имеет в собственности имущество, отнесенное к группам 1, 2, 3: жилое помещение (квартиру или дом), площадь которых превышает необлагаемый размер. Или имеет нежилое помещение или здание. Или имеет несколько домов или квартир. Размер этого налога зависит от того, как используется здание, квартира, производственное и непроизводственное помещение. И от того, где они находятся, и каков их размер. Этот налог платится, даже если они временно не используются.

Налог на имущество группы 4 (на транспортные средства, включая самоходные машины и механизмы) уплачивается всеми владельцами транспортных средств. Этот налог зависит от вида транспорта, года выпуска и типа двигателя.

Недропользователь, имеющий имущество всех групп и использующий это имущество в своей экономической деятельности, оплачивает налог на имущество в соответствие с законодательством. Об этом налоге написано в разделе XIII Налогового кодекса КР.

Кроме указанных выше налогов, недропользователями на общих основаниях производится оплата следующих основных платежей:

- производится оплата *страховых взносов* в Социальный фонд Кыргызской Республики, которые рассчитываются от начислений оплаты работникам, в соответствии с Законом Кыргызской Республики «О тарифах страховых взносов по государственному социальному страхованию» от 24 января 2004 года № 8.
- производится оплата *таможенных сборов, пошлин и НДС* в случае осуществления внешнеэкономической деятельности в соответствие с Таможенным кодексом КР.
- осуществляются *неналоговые платежи*, поступающие в государственный бюджет в виде сборов, платежей, доходов и санкций в соответствии с Законом Кыргызской Республики «О неналоговых платежах» от 14 апреля 1994 года № 1480-XII.

Глава 4.2. Налоги за пользование недрами

К налогам за пользование недрами относят **бонусы и роялти** (Раздел XI Глава 43-45 НК КР), а также **налог на доходы** (ст.221-1 НК КР).

Рассмотрим представленную ниже таблицу 2, дающую **определение** каждому налогу и то, **кто должен их оплачивать:**

Таблица 2. Налоги за пользование недрами. Определение налогов и их плательщики

Наименование налога за пользование недрами	Определение налога в НК КР	Кто должен оплачивать налог (налогоплательщик)?
Бонус	**Разовый платеж** за право пользования недрами с целью поисков, разведки и разработки месторождений полезных ископаемых; Бонус **уплачивается повторно** при смене участников в сумме 10 и более процентов пропорционально изменению данной доли собственности, за исключением изменения доли собственности компаний, прошедших листинг на фондовых биржах.[4]	Юридические лица, отечественные и иностранные, индивидуальные предприниматели, **имеющие право пользования недрами** через постоянное учреждение в Кыргызской Республике **с целью**: 1) разработки месторождения полезного ископаемого; 2) разведки месторождения полезного ископаемого с оцененными запасами; 3) поиска месторождения полезного ископаемого на площадях с предварительно оцененными запасами и прогнозными ресурсами; 4) отбора (извлечения из недр) подземных вод; 5) бурения гидрогеологических скважин.
Роялти	**Текущие платежи** за пользование недрами с целью разработки месторождений полезных ископаемых и/или отбора (извлечения из недр) подземных вод	Юридические лица, отечественные и иностранные, индивидуальные предприниматели, зарегистрированные в КР, имеющие постоянное учреждение в Кыргызской Республике и **осуществляющие**: 1) разработку месторождений полезных ископаемых; 2) отбор (извлечение из недр) подземных вод; 3) попутное извлечение нефти и газа в процессе опытных испытаний при поиске и разведке месторождений углеводородов; 4) разовую добычу полезных ископаемых в целях опытно-промышленных испытаний и/или предотвращения или ликвидации чрезвычайных ситуаций **с целью** извлечения из недр полезных ископаемых.
Налог на доходы	Особенности налогообложения горнодобывающих и/или горноперерабатывающих предприятий	Налогоплательщики, осуществляющие деятельность по добыче и реализации золотосодержащей руды, золотосодержащего концентрата, золотого сплава и аффинированного золота.

Что является *налоговой базой* для начисления бонусов, т.е. на основании какой стоимости, физической или иной характеристики права и/или действия, у налогоплательщика возникает налоговое обязательство для начисления бонусов?

Налоговой базой для исчисления **бонуса** является **количество геологических запасов и прогнозных ресурсов**, учтенных Государственным кадастром месторождений и проявлений полезных ископаемых Кыргызской Республики, и **глубина бурения гидрогеологических скважин.**

[4] Прохождение листинга на фондовой бирже позволяет компаниям и их акционерам достичь снижения налоговых выплат. В соответствии с п.33 ст.167 и п.9 ст.189 Налогового кодекса КР предусмотрены Положения об освобождении от подоходного налога физических лиц и налога на прибыль юридических лиц, полученных в результате реализации акций, прошедших листинг на фондовой бирже.

Ставка бонуса устанавливается Правительством Кыргызской Республики **по всем видам полезных ископаемых** по классификационной таблице в зависимости от степени изученности, **ценности и масштаба** месторождений и/или проявлений полезных ископаемых, а также **размера площади** для поисков месторождений полезных ископаемых и **глубины бурения** гидрогеологических скважин (см. в Приложении 1 Квалификационную таблицу ставок бонусов месторождений и проявлений полезных ископаемых и в Приложении 2 Классификационную таблицу ставок бонусов лицензионной площади).

Обратите внимание! Если месторождение полезных ископаемых выставляется на конкурс (т.е. входит в Перечень месторождений полезных ископаемых общегосударственного значения, который утверждается Правительством Кыргызской Республики), то *ставка бонуса* устанавливается Правительством Кыргызской Республики на каждое месторождение отдельно (см. в Приложении 3 Перечень месторождений полезных ископаемых, распределяемых по конкурсу, и размер бонусов.).

Налоговой базой **роялти** является:

1) **выручка** без учета НДС и налога с продаж, полученная от реализации полезных ископаемых или продукции, полученной в результате переработки полезных ископаемых;

2) **объем реализованной продукции в натуральном выражении**;

3) **объем отбираемой воды из недр по водомеру** - для налогоплательщиков роялти (за исключением специализированных организаций водоснабжения).

См. таблицу 3:

	Полезное ископаемое	Налоговая база	Ед. изм.	Ставка в % или сомах
	Минеральные и пресные воды для розлива в качестве питьевых	объем	куб.м	200 сомов
	Минеральные и термальные воды для бальнеолечения	объем	куб.м	0,05 сомов
	Термальные воды для отопления	объем	куб.м	0,12 сомов
	Пресные воды питьевые	объем	куб.м	0,15 сомов
	Пресные воды технические	объем	куб.м	0,10 сомов
	Пресные воды для сельскохозяйственного производства	объем	куб.м	0,01 сомов
	На золото, серебро и платину с учетом прироста запасов для месторождений с запасами более 10 тонн	Выручка от реализации	%	5
	На золото, серебро и платину с учетом прироста запасов для месторождений с запасами от 3 до 10 тонн	Выручка от реализации	%	3
	На золото, серебро и платину с учетом прироста запасов для месторождений с запасами менее 3 тонн	Выручка от реализации	%	1
0	Для специализированных организаций водоснабжения	Выручка от реализации	%	5
1	На гипс	Выручка от реализации	%	6

2	На природные камни для производства облицовочных материалов	Выручка от реализации	%	12
3	На уголь каменный, бурый	Выручка от реализации	%	1
4	Полезные ископаемые или продукты их переработки, не указанные в № 1-13	Выручка от реализации	%	3

Если доходы получены иностранной организацией не связанной с постоянным учреждением в Кыргызской Республике от источников в Кыргызской Республике, то они подлежат налогообложению налоговыми агентами у источника выплаты доходов без осуществления вычетов по определенным статьей 223 НК КР ставкам. Так, касательно налогов на пользование недрами, **ставка роялти равна 10 процентов**.

В соответствии с Законом Кыргызской Республики «О внесении изменений и дополнения в Налоговый кодекс Кыргызской Республики» от 9 августа 2012 года N 158, вступившего в действие с 1 января 2013 года, и на основании новой редакции Закона КР «О недрах» от 9 августа 2012 года N 160, у некоторых недропользователей возникло обязательство по уплате в государственный бюджет *налога на доходы*.

Налог на доходы – новый налог в области недропользования.

Его должны платить те предприниматели, которые занимаются добычей и реализацией золотосодержащей руды, золотосодержащего концентрата, золотого сплава и аффинированного золота (см. статью 221-1 НК КР).

Налоговой базой налога на доходы является выручка без учета НДС и налога с продаж, полученная от реализации золотого сплава и аффинированного золота, и стоимость золота в золотосодержащей руде и золотосодержащем концентрате, исчисленная исходя из мировых цен, в порядке, установленном Правительством Кыргызской Республики.

Ставка налога на доходы устанавливается по таблице в следующих размерах (см. таблицу 4):

Таблица 4. Ставки налога на доходы

Цена золота за одну тройскую унцию, в долларах США	**с 1201 по 1300**	**с 1301 по 1400**	**с 1401 по 1500**	**с 1501 по 1600**	**с 1601 по 1700**	**с 1701 по 1800**	**с 1801 по 1900**	**с 1901 по 2000**	**с 2001 по 2100**	**с 2101 по 2200**	**с 2201 по 2300**	**с 2301 по 2400**	**с 2401 по 2500**	**с 2500 и выше**
Ставка налога на доход, в %	**1**	**3**	**5**	**7**	**9**	**11**	**13**	**14**	**15**	**16**	**17**	**18**	**19**	**20**

Согласно ст. 222 НК КР, налог с доходов, полученных иностранной организацией из источника дохода в Кыргызской Республике, не связанной с постоянным учреждением в Кыргызской Республике, исчисляется и удерживается организацией и индивидуальным

предпринимателем, выплачивающими доход иностранной организации, при каждой выплате доходов по ставкам и в порядке, установленном статьей 223 НК КР, за исключением случая, когда налоговый агент уведомлен получателем дохода, что выплачиваемый доход относится к постоянному учреждению получателя дохода в Кыргызской Республике, и получатель дохода передал налоговому агенту копию регистрационной карты и справку налогового органа о его налоговой регистрации. В этом случае перечисление в бюджет налоговыми агентами сумм удержанных налогов производится до дня, следующего за 20 числом месяца, следующего за месяцем, в котором возникает доход по условиям статьи 168 НК КР.

Теперь рассмотрим таблицу 4, которая содержит необходимую информацию для плательщиков налогов на пользование недрами и нового налога на доходы. Здесь указан налоговый период, за какой недропользователи должны оплачивать бонусы, роялти и налог на доходы, порядок исчисления этих налогов, необходимо ли где-либо согласовывать расчеты, куда предоставить отчетность и до какого срока произвести его уплату.

Таблица 5. Порядок исчисления и уплаты налогов за пользование недрами

Элементы налогообложения	Бонус	Роялти	Налог на доходы
Налоговый период	1 раз при получении лицензии и 1 раз при изменении доли собственности	календарный месяц	календарный месяц
Порядок исчисления налога	устанавливается Правительством Кыргызской Республики	самостоятельно, путем умножения налоговой базы на налоговую ставку, исходя из налоговых льгот и освобождений	самостоятельно, путем умножения налоговой базы на налоговую ставку, исходя из налоговых льгот и освобождений
Согласование исчисленного налога	с государственным органом по недропользованию (Госгеологоагентством)	нет	нет
Куда предоставляется отчетность	в налоговый орган соответствующий расчет	в налоговый орган соответствующий расчет	в налоговый орган соответствующий расчет
Срок уплаты налога	не позднее 30 дней со дня получения лицензии на право пользования недрами	до 20 числа месяца, следующего за отчетным	до 20 числа месяца, следующего за отчетным
Где оплачивается	по месту учетной регистрации	по месту учетной регистрации	по месту учетной регистрации или по месту налоговой регистрации

Обратите внимание! От уплаты налогов за пользование недрами, согласно ст.300 НК КР, освобождаются следующие субъекты:

5) собственник земельного участка или землепользователь, ведущий добычу песка, глины, песчано-гравийной смеси и отбор подземных вод, не связанную с осуществлением предпринимательской деятельности, на принадлежащем ему или находящемся в его пользовании земельном участке;

6) субъект, получивший участки недр для образования особо охраняемых природных территорий, имеющих особое экологическое, природоохранное, научное и историко-культурное значение;

7) субъект, перерабатывающий отходы горного, обогатительного, коксо-химического и металлургического производства;

8) субъект, выполняющий геологические, геофизические и другие работы по изучению недр, проводимые за счет средств республиканского бюджета, научно-исследовательские работы, в том числе по прогнозированию землетрясений, инженерно-геологические изыскания и геоэкологические исследования, а также иные работы, проводимые без нарушений целостности недр.

Кроме того, следует иметь ввиду, что согласно ст.298 «Стабилизация режима налогообложения» в случае внесения изменений и/или дополнений в действующий Налоговый кодекс, предусматривающих увеличение ставок налогов за пользование недрами и/или изменение их налогооблагаемой базы, плательщики налогов за пользование недрами имеют право сохранить порядок взимания указанных налогов, действующий на день выдачи лицензии на разработку месторождений полезных ископаемых, в течение срока действия такой лицензии, но не более 20 лет со дня ее выдачи.

Глава 4.3. Неналоговые платежи

Кроме указанных налогов в Главе 1 и 2 настоящего руководства, пользователь недр должен осуществлять также и так называемые *неналоговые платежи*. К ним относятся различные сборы, платежи, отчисления, доходы и санкции. Они поступают в государственный бюджет и регулируются Законом КР «О неналоговых платежах» от 14 апреля 1994 года N 1480-XII.

«*Установление и отмена, размеры и сроки, порядок зачисления в бюджет неналоговых платежей, а также предоставления льгот их плательщикам осуществляется Жогорку Кенешем Кыргызской Республики и другими органами государственной власти*» в соответствии со ст. 1 вышеуказанного Закона КР.

В сфере недропользования **субъекты, получившие лицензию на право пользования недрами**, осуществляют следующие основные платежи:

2. **Платеж за удержание лицензии на право пользования недрами**, в соответствии с Законом Кыргызской Республики "О неналоговых платежах" (ст.19.2) и Положения о порядке уплаты и исчисления платежа за удержание лицензий на право пользования недрами (утвержденного ПП КР от 14 декабря 2012 года N 834).

Сумма платежа за удержание лицензии на право пользования недрами зависит от того, какое право получает недропользователь: право на поиск и/или разведку и/или разработку месторождений полезных ископаемых в Кыргызской Республике.

В нижеприведенной таблице рассмотрим, какова установленная плата в этих случаях и чему равны размеры ставок, которые должен вносить недропользователь (см. таблицу 6):

Таблица 6. Установленная плата за удержание лицензии в зависимости от вида пользования недрами

Наличие лицензии на право пользования недрами *с целью*:	**Установленная плата**	**Размеры ставок**	**Сроки платежа**
поиска месторождений полезных ископаемых	кратно одному расчетному показателю *за квадратный километр лицензионной площади* в год	См. Приложение 5 к настоящему разделу	Первоначально **полная сумма за 1-ый год** в течение 30 дней со дня получения лицензии, далее **ежеквартально** до 20-го числа месяца, следующего за отчетным кварталом
разведки месторождений полезных ископаемых	кратно одному расчетному показателю *за гектар лицензионной площади* в год	См. Приложение 6 к настоящему разделу	
разработки месторождений полезных ископаемых	кратно одному расчетному показателю *за гектар лицензионной площади* в год	См. Приложение 7 к настоящему разделу	

Плата за удержание лицензии на право пользования недрами с целью поиска месторождений полезных ископаемых устанавливается кратно одному расчетному показателю за квадратный километр лицензионной площади в год. Размеры ставок для исчисления лицензионных площадей на право пользования недрами с целью поиска месторождений полезных ископаемых приведены в приложении 5 к настоящему разделу.

Плата за удержание лицензии на пользование недрами с целью разведки месторождений полезных ископаемых устанавливается кратно одному расчетному показателю за гектар лицензионной площади в год. Размеры ставок для исчисления лицензионных площадей на право пользования недрами с целью разведки месторождений полезных ископаемых приведены в приложении 6 к настоящему разделу.

Плата за удержание лицензии на разработку месторождений полезных ископаемых устанавливается кратно одному расчетному показателю за гектар лицензионной площади в год. Размеры ставок для исчисления лицензионных площадей на право разработки месторождений полезных ископаемых приведены в приложении 7 к настоящему разделу.

Сроки оплаты: *в течение 30 календарных дней* со дня получения лицензии лицензиат, получивший лицензию на право пользования недрами, **должен оплатить платеж за первый год действия лицензии на право пользования недрами**. Далее, оплата платежа производится **на ежеквартальной основе**. Общий размер платы за год распределяется пропорционально по месяцам, и лицензиат производит уплату платежа не позднее 20 числа месяца, следующего за отчетным кварталом. После уплаты недропользователь

ежеквартально должен подавать сведения об уплате платежа, с приложением копий подтверждающих оплату документов в Госгеологоагентство.

Обратите внимание!

3. Если лицензии выданы до введения платежа за удержание лицензий на основании Закона Кыргызской Республики "О недрах" от 9 августа 2012 года N 160, то плата за удержание лицензий исчисляется пропорционально оставшемуся времени до конца 2012 года. В дальнейшем оплата платежа производится в общем порядке. Лицензиат *обязан оплатить платеж в течение 15 календарных дней* с момента надлежащего вручения ему расчета платежа. Под надлежащим вручением понимается вручение расчета лично лицензиату или его представителю, под роспись, направление расчета по почте заказным письмом по последнему известному адресу. Лицензиат, сменивший свой адрес и не поставивший об этом в известность лицензиара, самостоятельно несет риск последствий несвоевременной уплаты платежа.

4. Непредоставление сведений об оплате платежа в Госгеологоагентство, расценивается как неуплата платежа.

Суммы от платежей за удержание лицензии поступают в бюджеты органов местного самоуправления. Оплата платежа производится напрямую в бюджеты органов местного самоуправления. При этом, если лицензионная площадь находится на территории нескольких административно-территориальных единиц, оплата платежа производится на счет каждого органа местного самоуправления, пропорционально площади, которая находится на территории той или иной указанных административно-территориальных единиц.

Расчет платежа производится Госгеологоагентством и выдается недропользователю одновременно при выдаче лицензии для представления в налоговый орган по месту нахождения лицензионной площади. Если лицензионная площадь охватывает территории нескольких административно-территориальных единиц, то составляется соответственно несколько расчетов по каждой административно-территориальной единице отдельно.

Обратите внимание! Неуплата платежа в срок более 30 календарных дней является **основанием для аннулирования лицензии** недропользователя согласно Закону Кыргызской Республики "О недрах".

Прекращается уплата платежа за удержание лицензии:

- при прекращении прав пользования недрами (аннулировании лицензии), с месяца, следующего за месяцем, в котором была аннулирована лицензия;

- <u>с момента начала добычи полезных ископаемых</u>, при условии 100-процентного выполнения годового объема добычи полезного ископаемого, установленного согласованным Планом горных работ;

- в период действия форс-мажорных обстоятельств, препятствующих выполнению лицензиатом обязательств, предусмотренных условиями лицензирования, платеж не начисляется и не уплачивается. Обстоятельства форс-мажора и период их действия, указанные в настоящем пункте, устанавливаются Торгово-промышленной палатой Кыргызской Республики или судом.

В случае частичного выполнения годового объема добычи полезного ископаемого, лицензиат обязан уплатить платеж в сумме, пропорциональной объему недовыполненных добычных работ за соответствующий год.

Приостановление действия лицензии не является основанием для приостановления начисления и оплаты платежа.

В случае если приостановление действия лицензии будет признано незаконным по решению суда, уплаченные суммы платежа за время приостановления лицензии подлежат возврату лицензиату, либо должны быть зачтены в счет будущих платежей. **Отчисления на развитие и содержание инфраструктуры,** в соответствии с Законом Кыргызской Республики "О неналоговых платежах" (ст.19.3).

Платят эти отчисления те недропользователи, которые ведут разработку (добычу) месторождений полезных ископаемых.

Сумма на развитие и содержание инфраструктуры местного значения вносятся в местный бюджет отчислений до 20 числа месяца, следующего за отчетным и рассчитывается в размере **2 процентов от выручки** без учета косвенных налогов, полученной от реализации полезных ископаемых.

Контроль над правильностью и своевременностью уплаты платежа в бюджет осуществляют налоговые органы в соответствии с законодательством Кыргызской Республики.

Если на территории аильного аймака обнаружены недра, но они находятся на территории частной собственности, то каким образом государство или ОМСУ могут забрать их и отдать горнодобывающей компании для разработки?

В статье 28 Земельного кодекса КР и статье 39 Закона КР «О недрах» предусмотрены основополагающие принципы по предоставлению права на земельные участки под недропользование:

- земельные участки для пользования недрами, могут предоставляться только во временное пользование на срок действия права пользования недрами (п.2 ст. 28 ЗК КР). Это означает, что земельные участки под недропользование могут предоставляться на праве срочного (временного) пользования сроком, что и сроки действия права пользования недрами, то есть земельные участки предоставляются на срок, указанный в лицензии на право пользования недрами/лицензионном приложении, или в концессионном договоре либо в соглашении о разделе продукции.
- Право временного пользования земельным участком под недропользование предоставляются в случае:

- геологического изучения недр с нарушением целостности земель без изъятия из сельскохозяйственного оборота с уплатой возмещения потерь на участках нарушений;

- разработки месторождений полезных ископаемых с изъятием земель из сельскохозяйственного оборота с уплатой земельного налога и возмещения потерь (п. 39 Закона КР «О недрах»).

- При геологическом изучении недр отчуждение земельного участка и оформление правоудостоверяющих документов не производится, а недропользователю

предоставляется письменное согласие местной государственной администрации или органа местного самоуправления на проведение геологических работ. При этом согласие на предоставление земельного участка не является сделкой по аренде земельного участка, плата за его предоставление с недропользователя не взимается. Земли, по которым было дано согласие на проведение геологического изучения недр, могут быть использованы собственником земельных прав для сельскохозяйственных и иных нужд.

- Уполномоченными органами по предоставлению земельных участков для пользования недрами являются (п.1 ст.28 ЗК КР и пп.1,2,3 ст. 39 Закона «О недрах»):

13) Госгеологоагентство – по землям Государственного резерва земель месторождений полезных ископаемых;

14) органы государственной власти или местного самоуправления - по земельным участкам, не входящим в Государственный резерв земель месторождений полезных ископаемых и не являющимся частной собственностью, и необходимыми для пользования недрами (для строительства дорог, промышленных площадок, ЛЭП и другие объекты инфраструктуры);

15) собственники земельного участка – по землям, принадлежащим им на праве частной собственности;

16) пользователи земельных прав – по землям, находящихся в срочном (временном) пользовании.

- Границы и размеры земельного участка под недропользование определяются техническим проектом недропользования или технологической схемой отбора подземных вод.

- В случае если на земельном участке будут найдены запасы полезных ископаемых, то Правительство Кыргызской Республики, по представлению Госгеологоагентства, принимает решение о переводе данных земель в категорию земель Государственного резерва земель месторождений полезных ископаемых (п.4 ст.28 ЗК КР).

Исходя из содержания данного пункта статьи 28 Земельного кодекса КР, следует понимать, что в случае обнаружения запасов полезных ископаемых на земельном участке любой категории земельного фонда Кыргызской Республики, за исключением земель Государственного резерва земель месторождений полезных ископаемых, Государственное агентство по геологии и минеральным ресурсам должен инициировать перед Правительством КР о переводе этих земель в категорию земель Государственного резерва земель месторождений полезных ископаемых.

Положения этой нормы распространяются на все земли, независимо от того, на каком праве он принадлежит землепользователю (на праве собственности или на праве срочного (временного) пользования), а также независимо от того, что он предоставлялся или не предоставлялся под недропользование.

- Если земельный участок, на котором будут найдены месторождения полезных ископаемых, находится в собственности или в пользовании третьих лиц, то государство в случае принятия решения об их разработке и изъятии земельного участка обязано компенсировать понесенные собственником или землепользователем убытки или предоставить ему другой равноценный земельный участок.

По применению этих норм Закона КР в будущем, потребуются дополнительные разъяснения, так как имеются такие открытые вопросы, что нужно предпринять, в случае,

когда земельный участок, на котором будет проводиться геологическое изучение, находится в частной собственности и является орошаемой пашней, которое согласно действующему законодательству, не подлежит трансформации.

Немаловажное значение для регулирования отношений по изъятию земельного участка, необходимого для разработки недр имеет соблюдение норм, предусмотренных главой 11 Земельного кодекса КР:

7) изъятие земельного участка является исключительной мерой, и что никто не может быть произвольно лишен своей собственности, и ее изъятие, помимо воли собственника, допускается только по решению суда (ст. 65 Земельного кодекса КР);

8) изъятие земельного участка для разработки подпадает под такое основание, как «изъятие земельного участка для государственных и общественных нужд» (п.4 ст. 66 ЗК КР); Соответственно изъятие земельного участка для государственных и общественных нужд производится после выплаты стоимости права на земельный участок и возмещения убытков.

Кроме того, Земельным кодексом КР (статья 68) также установлены следующие правила изъятия земельного участка:

- Изъятие (выкуп) земельного участка для государственных и общественных нужд может производиться на «добровольной» либо «принудительной» основе.

В первом случае, изъятие производится на основании договора между уполномоченным органом и собственником земельного участка или землепользователем. При этом собственнику земельного участка или землепользователю может быть предоставлен другой земельный участок с зачетом стоимости права на него в выкупную цену.

Во втором случае, при несогласии собственника земельного участка или землепользователя с изъятием (выкупом) или его условиями уполномоченный орган вправе обратиться в двухмесячный срок в суд с иском о возмездном изъятии (выкупе) земельного участка с момента получения отказа.

- До принятия судом решения об изъятии (выкупе) земельного участка собственник земельного участка или землепользователь вправе осуществлять принадлежащие им права на земельный участок и производить необходимые затраты, обеспечивающие использование земельного участка в соответствии с его целевым назначением. Собственник земельного участка или землепользователь несут риск отнесения на него затрат и убытков, связанных с новым строительством, расширением или реконструкцией зданий и сооружений в указанный период.
- При определении выкупной цены земельного участка в него включаются рыночная стоимость права на земельный участок и находящихся на нем зданий и сооружений, а также убытки, причиненные собственнику или землепользователю в связи с прекращением права на земельный участок, включая убытки, связанные с досрочным прекращением обязательств перед третьими лицами.

Таблица 7. Пошаговые действия предоставления органами МГА и МСУ недропользователям права временного пользования земельными участками на сроки, которые определены лицензией:

№ Шага	Название шага	Содержание шага	Результат
Шаг 1	Поступление заявления недропользователя о предоставлении и отводе земельного участка под недропользование Обращение лицензиата к главе айыл окмоту	Орган местного самоуправления принимает и регистрирует заявление и копии документов недропользователя в порядке установленном законодательством КР. заявление сдает копии пакета документов в айыл окмоту	Заявление, Регистрация в журнале регистрации обращений
Шаг 2	Рассмотрение заявления и представленных недропользователем документов на получение прав пользования земельным участком под недропользование	Орган местного самоуправления рассмотривает заявление недропользователя в срок не позднее 30 дней со дня поступления заявления. Отвод земельного участка на срок действия лицензии на право недропользования	Постановление о предоставлении недропользователю емельного участка во временное пользование, Договор о временном пользовании земельным участком под недропользование или письменное согласие МГА, органа МСУ или
Шаг 3	Получение лицензиатом в МРО Правоудостове-ряющего документа на земельный участок (смотри Блок-схему 1.)	Лицензиат получает в МРО Удостоверение на право временного пользования земельным участком под недропользование	Удостоверение на право временного пользования земельным участком или договор аренды
Шаг 5	Обеспечение: 7. беспрепятственн ого доступа лицензиатов к лицензионной площади 8. общественной экологической экспертизы проектов недропользования	МГА и МСУ проводят работу среди местного населения с целью пресечения незаконного вмешательства в деятельность недропользователей Решение о проведении общественной экологической экспертизы проектов недропользования	7. Соответствующий протокол о решении сельского схода, курултая о сотрудничестве с недропользователем. 8. Заключение по итогам общественной экологической экспертизы

Для предоставления права временного пользования на земельный участок орган местного самоуправления получают следующий пакет документов от недропользователя:

- заявление;
- копии лицензии на право пользования недрами и лицензионного приложения, как неотъемлемой части лицензии на право пользования недрами;
- копию топографической карты (плана) с границами горного и земельного

отвода и координатами угловых точек для разработки месторождений полезных ископаемых или копию топографической карты с границами лицензионной площади и координатами угловых точек для поисков и разведки месторождений полезных ископаемых.

Рассмотрение заявления недропользователя о предоставлении земельного участка в срок не позднее 30 дней со дня подачи заявления, представленных документов на получение прав пользования земельным участком под недропользование.

Отношения недропользователей и владельцев земельных прав касаются вопросов основания приобретения права землепользования, сервитута в отношении горного или геологического отвода иного недропользователя и сервитута в отношении земельного участка, право временного пользования которым предоставлено иному недропользователю.

Правовые отношения по вопросам сервитута регулируются гражданским и земельным законодательством Кыргызской Республики.

Кто принимает и подписывает условия Соглашения о разделе продукции горнодобывающей компании (какая часть должна оставаться Кыргызстану) и кто может принять участие в данном процессе? Могут ли органы ОМСУ и общественность принять участие в данном процессе?

Понятие соглашения о разделе продукции дано в статье 4 Закона КР «О недрах» и в статье 2 Закон КР «О соглашениях о разделе продукции при недропользовании», согласно которому соглашение о разделе продукции – договор, в соответствии с которым Правительство Кыргызской Республики предоставляет недропользователю на определенный срок исключительные права на разработку месторождения полезных ископаемых, а недропользователь обязуется осуществить проведение указанных работ за свой счет и на свой риск.

Соглашение о разделе продукции (далее - соглашение) является договором, в соответствии с которым Кыргызская Республика предоставляет субъекту предпринимательской деятельности (далее - инвестор) на возмездной основе и на определенный срок исключительные права на поиск, разведку, разработку месторождений полезных ископаемых на участке недр, указанном в соглашении, и на ведение связанных с этим работ, а инвестор обязуется осуществить проведение указанных работ за свой счет и на свой риск.

Предмет, форма и стороны соглашения о разделе продукции при недропользовании

Предметом соглашения о разделе продукции при недропользовании могут быть земля, ее недра, производимая продукция при недропользовании и ведение деятельности по поиску, разведке, разработке месторождений полезных ископаемых на участке недр, указанном в соглашении.

Соглашение о разделе продукции заключается в письменной форме.

Сторонами соглашения являются (ст.3 Закон КР «О соглашениях о разделе продукции при недропользовании»):

- Кыргызская Республика (далее - государство), от имени которой в соглашении выступает Правительство Кыргызской Республики или уполномоченные им органы государственного управления;
- инвесторы - физические и юридические лица Кыргызской Республики, иностранные физические и юридические лица, осуществляющие вложение собственных, заемных или привлеченных средств в поиск, разведку и добычу минерального сырья и являющиеся пользователями недр на условиях соглашения.

Содержание соглашения о разделе продукции при недропользовании

В соглашении о разделе продукции должны быть определены все условия пользования недрами, условия и порядок раздела произведенной продукции между сторонами соглашения, а также иные условия, предусмотренные законодательством Кыргызской Республики о соглашениях разделе продукции.

Согласно нормам Закона КР «О соглашениях о разделе продукции при недропользовании», в Соглашении о разделе продукции при недропользовании (далее по тексту «Соглашение») должны быть предусмотрены следующие положения:

13. **стороны договора о Соглашении.** В данном разделе указываются стороны Соглашения: Кыргызская Республика (Правительство КР и/или уполномоченные им органы государственного управления) и инвесторы (физические и юридические лица КР, иностранные физические и юридические лица).

14. **Объект недр, передаваемых инвестору.** Данный раздел должен содержать объект недропользования, которое передается инвестору, а также условия по последующей передаче этого объекта и/или вновь созданного объекта Правительству Кыргызской Республики или уполномоченному государственному органу.

15. **Условия и порядок раздела продукции между государством и инвестором**:

- определения общего объема товарной продукции;
- определения части товарной продукции, которая передается в собственность инвестора для возмещения его затрат на выполнение работ по соглашению (далее - компенсационная продукция). Капитальные и эксплуатационные затраты, подлежащие возмещению инвестору за счет компенсационной продукции, определяются соглашением на основании технико-экономических расчетов по стандартам и нормам, соответствующим законодательству Кыргызской Республики;
- раздела между государством и инвестором прибыльной продукции, под которой понимается товарная продукция за вычетом части этой продукции, используемой для уплаты платежей за пользование недрами и компенсационной продукции;
- передачи государству части товарной продукции, принадлежащей ему в соответствии с условиями соглашения;
- получения инвестором части товарной продукции, принадлежащей ему в соответствии с условиями соглашения.

16. **порядок ликвидации и консервации объектов Соглашения.**

17. **условия по соблюдению норм, правил, стандартов законодательства Кыргызской Республики по безопасному ведению работ, охране недр, окружающей**

природной среды и здоровья населения.

18. **сроки действия соглашения**. Срок действия соглашения устанавливается сторонами самостоятельно, но не свыше 10 лет (ст.5 Закона КР «Закона КР «О соглашениях о разделе продукции при недропользовании»).

19. **ответственность сторон соглашения.**

20. **права, обязанности управляющего комитета и порядок его работы**. Согласно пункта 7 ст. 7 Закона КР «Закона КР «О соглашениях о разделе продукции при недропользовании», в целях координации деятельности по выполнению работ по соглашению сторонами должно быть предусмотрено создание управляющего комитета, в состав которого входит равное число представителей от каждой стороны. Численный состав, права и обязанности управляющего комитета, а также порядок его работы определяется соглашением.

21. **порядок контроля за исполнением Соглашения.** В данном разделе указывается порядок осуществления Правительством Кыргызской Республики или уполномоченным государственным органом или органом местного самоуправления, контроля за исполнением Соглашения о разделе продукции;

22. **порядок возмещения убытков** сторон в случае досрочного прекращения договора о Соглашении. В данном разделе определяются размер неустойки в случае

23. **порядок внесения изменений и дополнения в Соглашение**.

24. **другие необходимые условия**.

При этом соглашением должны быть предусмотрены обязательства инвестора (ст.ст.6 и 7 Закона КР «О соглашениях о разделе продукции при недропользовании»):

- по предоставлению юридическим лицам Кыргызской Республики преимущественного права на участие в работах по соглашению в качестве подрядчиков, поставщиков, перевозчиков или в ином качестве на основании договоров (контрактов) с инвесторами;
- по привлечению работников - граждан Кыргызской Республики, количество которых должно составлять не менее 80 процентов состава всех привлеченных работников;
- привлечению иностранных рабочих и специалистов только на начальных этапах работ по соглашению или при отсутствии рабочих и специалистов - граждан Кыргызской Республики соответствующих квалификаций;
- по размещению заказов на изготовление оборудования, технических средств и материалов, необходимых для геологического изучения, разработки месторождений полезных ископаемых и переработки добытого минерального сырья, в объеме не менее 50 процентов общей стоимости таких заказов между юридическими лицами Кыргызской Республики и иностранными юридическими лицами, осуществляющими деятельность и зарегистрированными в качестве налогоплательщиков на территории Кыргызской Республики;
- по приобретению на конкурсной основе новой техники и внедрению прогрессивных технологий для ведения работ по соглашению. При этом товары, произведенные в Кыргызской Республике (оборудование, технические средства и материалы), в отношении надежности, безопасности, качества и сроков поставок должны быть конкурентоспособными по отношению к аналогичным иностранным товарам;
- по осуществлению мер, направленных на предотвращение вредного влияния

указанных работ на окружающую природную среду, а также по ликвидации последствий такого влияния;

- по страхованию ответственности по возмещению ущерба в случае аварий, повлекших за собой вредное влияние на окружающую природную среду;
- по ликвидации всех сооружений, установок и иного имущества по завершении работ по соглашению, а также по очистке от загрязнения территории, на которой проводились работы по соглашению.
- по участию хозяйствующих субъектов Кыргызской Республики в реализации соглашения в долях, определенных Правительством Кыргызской Республики.
- по передаче объекта Соглашения Правительству Кыргызской Республики или уполномоченному государственному органу после прекращения Соглашения;
- по выплате соответствующих компенсаций за нарушение режима традиционного природопользования за участки недр, расположенных на территориях традиционного природопользования.
- по возврату участков территории, переданной ему в пользование после завершения определенных этапов поиска и разведки месторождений полезных ископаемых.

Пошаговые действия органов местного самоуправления при заключении соглашения о разделе продукции при недропользовании

Таблица 8. Пошаговые действия органов местного самоуправления при заключении соглашения о разделе продукции при недропользовании

№ шага	Название шага	Содержание шага	Результат/ Рабочий документ
Действия органов местного самоуправления до заключения Соглашения о разделе продукции			
Шаг 1	Утверждение «социального пакета» (социально-экономическое развитие местного сообщества) на сессии айыльного/городского кенеша, на территории которого находится объект недропользования, передаваемый по Соглашению о разделе продукции.	Айыльный/городской кенеш на сессии утверждает и «социальный пакет» - программа инвестирования в социально-бытовые условия местного сообщества (подготовка кадров, трудоустройство местного населения, строительство инфраструктуры и другие условия) с учетом решения острых проблем местного сообщества, на территории которого объект недропользования, передаваемый по Соглашению о разделе продукции.	Утвержденная программа инвестирования в социальные бытовые условия местного сообщества (социальный пакет), на территории которого находится объект недропользования, передаваемый по Соглашению о разделе продукции.

Шаг 2	Организация общественной экологической экспертизы проекта недропользования (по необходимости).	Органы местного самоуправления организуют проведение общественной экологической экспертизы проекта недропользования (по мере необходимости).	Отчет общественной экологической экспертизы проекта недропользования.
Шаг 3 (конкурс)	Работе в составе конкурсной комиссии по предоставлению права пользования на объекты, передаваемые по Соглашению о разделе продукции и расположенные в границах соответствующей административно-территориальной единицы.	Представители местного самоуправления принимают участие в работе конкурсной комиссии, которая утверждает результаты конкурса по предоставлению права пользования на объекты недропользования, передаваемые на условиях раздела продукции и расположенные в границах соответствующего айыльного или городского кенеша.	Протокол конкурсной комиссии о результатах конкурса.
Шаг 3 (аукцион)	Работа в составе аукционной комиссии по предоставлению права пользования на лицензионные объекты, расположенные в границах соответствующей административно-территориальной единицы.	Представители местного самоуправления принимают участие в работе аукционной комиссии, которая определяет победителя аукциона на объекты недропользования, передаваемые по Соглашению о разделе продукции.	Протокол аукционной комиссии об определении победителя аукциона.
Действия органов местного самоуправления после заключения Соглашение о разделе продукции			
Шаг 1	Предоставление права временного пользования земельными участками и отвод земли в натуре.	Органы местного самоуправления предоставляют концессионеру земельные участки, не входящими в Государственный резерв земель месторождений полезных ископаемых и не являющимися частной собственностью, на праве временного пользования и осуществляют отвод земли в натуре.	Постановление айыльного/городского АО о предоставлении земельного участка во временное пользование и Удостоверение на право временного пользования земельным участком под недропользование.
Шаг 2	Доступ инвесторов к объектам недропользования. .	Органы местного самоуправления принимают меры по обеспечению беспрепятственного доступа инвесторов к объекту Соглашения о разделе продукции.	Протоколы, решения сельских сходов, собраний среди местного населения

Шаг 3	Работа среди местного населения с целью пресечения незаконного вмешательства в деятельность недропользователей.	Органы местного самоуправления организуют проведение общественной экологической экспертизы проекта недропользования (по мере необходимости).	Протоколы, решения сельских сходов, собраний среди местного населения.
Шаг 4	Мониторинг и контроль за исполнением условий Соглашения о разделе продукции при недропользовании.	Органы местного самоуправления осуществляют на основе определенных сторонами условиях Соглашения о разделе продукции, мониторинг и контроль за исполнением взятых инвестором обязательств, в том числе исполнение социального пакета, ликвидацию и консервацию горного и иного имущества, использованного при разработке месторождений или геологическом изучении недр, а также рекультивацию земельных участков и объектов недропользования, переданных на основе Соглашения о разделе продукции.	Соответствующие отчеты, Акты о приемке выполненных работ.

Обычно местное население хорошо осведомлено о местной территории, и может подсказать, где правильнее всего можно расположить места для застройки кампусов и других сооружений, с тем, чтобы оно максимально учитывало скотопрогоны, места летовий пастбищников, поднятие уровня рек и озер и т.д. Каким образом и где можно узнать о готовящихся проектах строительства корпусов и сооружений горнорудных компаний?

Для разрешения имеющихся проблем в связанных с недропользованием на территории пастбищ или вблизи водных источников необходимо вовлечь все заинтересованные стороны, прежде всего пастбищепользователей и водопользователей. Какие бы усилия со стороны руководства ОПП, АВП и СООППВ не принимались, они не могут охватить весь широкий спектр проблем рационального использования пастбищ и воды. Поэтому большое значение приобретает участие представителей добывающих компаний на общих собраниях местного сообщества в обсуждении соответствующих вопросов, чтобы учесть интересы пастбищепользователей, водопользователей и местных органов власти в сложных современных условиях.

Государственного агентства по геологии и минеральным ресурсам при Правительстве Кыргызской Республики являются регулирующим органом отношений при недропользовании. Осуществляет подготовительную работу по выдаче лицензий на недропользование.

В тоже время Государственного агентства по геологии и минеральным ресурсам согласовывает местоположение рабочих площадок предприятий по добыче и переработке

полезных ископаемых, проекты застройки территорий, задания на проектирование объектов недропользования, технико-экономические обоснования и технические проекты на геологическое изучение и разработку месторождений полезных ископаемых, консервацию и ликвидацию предприятий по добыче полезных ископаемых, годовые программы (планы) развития геологоразведочных и горных работ, нормативы извлечения полезных ископаемых из недр и полезных компонентов при переработке минерального сырья, списание погашенных и не подтвердившихся запасов полезных ископаемых с учета предприятий. В настоявшее время вы можете обратится Госгеология агентству и узнать о готовящихся проектах строительства корпусов и сооружений горнорудных компаний?

Каким образом общественность и ОМСУ могут принять участие в проведении экологической экспертизы воздействия деятельности на окружающую среду, особенно питьевую воду?

Государственная инспекция по экологической и технической безопасности при Правительстве Кыргызской Республики (далее - Госэкотехинспекция) является уполномоченным государственным органом исполнительной власти, осуществляющим государственный надзор и контроль по вопросам экологической и технической безопасности. Госэкотехинспекция имеет 17 региональных управлений с учетом охвата контролируемых объектов и субъектов предпринимательства, программа оптимизации проверок и географического расположения районов и городов.

Госэкотехинспекция осуществляет свою деятельность под руководством Правительства Кыргызской Республики, взаимодействует с другими государственными органами и органами местного самоуправления. Государственная инспекция по экологической и технической безопасности при Правительстве Кыргызской Республики осуществляют надзор согласно **Закона Кыргызской Республики «Об экологической экспертизе»**,

Закон КР «Об экологической экспертизе», регулирует правовые отношения в области экологической экспертизы, направлен на реализацию конституционного права граждан, на благоприятную окружающую среду посредством предупреждения негативных экологических последствий, возникающих в результате осуществления хозяйственной и иной деятельности. Одной из основных возможностей участия граждан и их объединений в процессе принятия решений в области охраны окружающей среды и рационального природопользования является общественная экологическая экспертиза. **В Кыргызской Республике осуществляются 2 вида экологической экспертизы: государственная экологическая экспертиза и общественная экологическая экспертиза.**

Государдарственная экологическая экспертиза проводится с порядком, утвержденным специально уполномоченным государственным органом по экологической экспертизе.

Инициатор проекта для проведения государственной экологической экспертизы обязан представить следующую документацию:

- материалы оценки воздействия хозяйственной и иной деятельности на окружающую среду;

- заключения и/или документы согласований соответствующих специально уполномоченных органов государственного контроля и органов местного самоуправления;

- заключение общественной экологической экспертизы, если она проводилась.

Государственная экологическая экспертиза проводится при условии ее предварительной оплаты в полном объеме инициатором проекта в установленном порядке.

Процедуру оценки воздействия на окружающую среду обеспечивает инициатор проекта в соответствии с действующими нормативными правовыми актами.

Оценка воздействия на окружающую среду организуется и проводится при подготовке обоснований для следующих видов деятельности:

- концепций, программ и планов отраслевого и территориального социально-экономического развития;

- схем комплексного использования и охраны природных ресурсов;

- генеральных планов городов, населенных мест и другой градостроительной документации;

- нового строительства, реконструкции, расширения и технического перевооружения действующих хозяйственных и иных объектов, оказывающих либо способных оказать воздействие на окружающую среду.

Наличие оценки воздействия на окружающую среду в составе всех видов и стадий разработки проектной документации является обязательным и служит основой для принятия решения специально уполномоченным государственным органом по экологической экспертизе.

Государственная экологическая экспертиза конкретного объекта проводится экспертной комиссией, образованной специально уполномоченным государственным органом по экологической экспертизе.

В состав экспертной комиссии включаются штатные сотрудники специально уполномоченного государственного органа по экологической экспертизе и внештатные эксперты, в том числе специалисты организаций, в компетенцию которых входят вопросы охраны окружающей среды.

Экспертом государственной экологической экспертизы не может быть представитель инициатора проекта или его разработчик.

Срок проведения государственной экологической экспертизы определяется сложностью объекта экспертизы, но не должен превышать трех месяцев с момента получения необходимых материалов в полном объеме и внесения платы за ее проведение.

Заключением государственной экологической экспертизы является документ, подготовленный экспертной комиссией, который содержит обоснованные выводы о допустимости воздействия на окружающую среду экспертируемой деятельности, возможности реализации объекта экспертизы.

Заключение государственной экологической экспертизы может быть положительным или отрицательным.

Положительное заключение государственной экологической экспертизы является одним из обязательных условий финансирования, кредитования, инвестирования, реализации объекта экспертизы.

Положительное заключение государственной экологической экспертизы имеет юридическую силу в течение срока, определенного специально уполномоченным государственным органом по экологической экспертизе.

Юридическим следствием отрицательного заключения государственной экологической экспертизы является запрет реализации объекта экспертизы.

В случае отрицательного заключения государственной экологической экспертизы инициатор проекта вправе представить материалы на повторную государственную экологическую экспертизу при условии их переработки с учетом замечаний, изложенных в заключении.

Общественная экологическая экспертиза организуется и проводится по инициативе граждан, органов местного самоуправления и общественных объединений, зарегистрированных в порядке, установленном законодательством Кыргызской Республики.

Общественная экологическая экспертиза может проводиться независимо от государственной экологической экспертизы.

Инициаторы проведения общественной экологической экспертизы обязаны предварительно письменно известить местные государственные администрации и органы местного самоуправления о проведении общественной экологической экспертизы.

Общественные объединения и граждане, осуществляющие проведение общественной экологической экспертизы в установленном настоящим Законом порядке, имеют право:

- на получение от инициатора проекта документации, подлежащей экологической экспертизе, в полном объеме;

- на ознакомление с нормативно-технической документацией, устанавливающей требования к проведению государственной экологической экспертизы;

- на опубликование результатов общественной экологической экспертизы в средствах массовой информации.

В регистрации заявления о проведении общественной экологической экспертизы может быть отказано в случае, если общественная экологическая экспертиза инициирована в отношении объекта, сведения о котором составляют государственную тайну в соответствии с перечнем сведений, устанавливаемых законодательством о государственной тайне.

Заключение общественной экологической экспертизы направляется органу, осуществляющему государственную экологическую экспертизу, а также органу, принимающему решение о реализации объектов экспертизы.

Заключение общественной экологической экспертизы является рекомендательным. Оно может публиковаться в средствах массовой информации, передаваться местным государственным администрациям и органам местного самоуправления, инициаторам проекта, разработчикам и другим заинтересованным лицам.

В ст. 8 указано что, Местные государственные администрации и органы местного самоуправления на соответствующей территории осуществляют:

- делегирование экспертов в состав экспертных комиссий для участия в экологической экспертизе объектов, реализация которых намечается на их территории, а также в случаях возможного воздействия на окружающую среду в результате хозяйственной деятельности, намечаемой на соседней административно-территориальной единице;

- принятие и реализацию в рамках своих полномочий решений по вопросам экологической экспертизы на основании результатов общественных обсуждений, референдумов, опросов, заявлений общественных экологических организаций и движений;

- организацию по требованиям местного населения общественной экологической экспертизы;

- информирование специально уполномоченного государственного органа по экологической экспертизе о намечаемой хозяйственной и иной деятельности на подведомственной административной территории.

Местные государственные администрации и органы местного самоуправления имеют право:

- на получение от специально уполномоченного государственного органа по экологической экспертизе необходимой информации об объектах экологической экспертизы, оценке их воздействия на окружающую среду;

- направлять в письменном виде специально уполномоченному государственному органу по экологической экспертизе аргументированные предложения, касающиеся экологических аспектов реализации намечаемой деятельности.

Раздел III
Государственная экологическая экспертиза

Статья 9. Проведение государственной экологической экспертизы

Государственная экологическая экспертиза проводится в соответствии с порядком, утвержденным специально уполномоченным государственным органом по экологической экспертизе.

Инициатор проекта для проведения государственной экологической экспертизы обязан представить следующую документацию:

- материалы оценки воздействия хозяйственной и иной деятельности на окружающую среду;

- заключения и/или документы согласований соответствующих специально уполномоченных органов государственного контроля и органов местного самоуправления;

- заключение общественной экологической экспертизы, если она проводилась.

Государственная экологическая экспертиза проводится при условии ее предварительной оплаты в полном объеме инициатором проекта в установленном порядке.

Статья 10. Оценка воздействия на окружающую среду

Процедуру оценки воздействия на окружающую среду обеспечивает инициатор проекта в соответствии с действующими нормативными правовыми актами.

Оценка воздействия на окружающую среду организуется и проводится при подготовке обоснований для следующих видов деятельности:

- концепций, программ и планов отраслевого и территориального социально-экономического развития;

- схем комплексного использования и охраны природных ресурсов;

- генеральных планов городов, населенных мест и другой градостроительной документации;

- нового строительства, реконструкции, расширения и технического перевооружения действующих хозяйственных и иных объектов, оказывающих либо способных оказать воздействие на окружающую среду.

Наличие оценки воздействия на окружающую среду в составе всех видов и стадий разработки проектной документации является обязательным и служит основой для принятия

решения специально уполномоченным государственным органом по экологической экспертизе.

Статья 11. Экспертная комиссия государственной экологической экспертизы

Государственная экологическая экспертиза конкретного объекта проводится экспертной комиссией, образованной специально уполномоченным государственным органом по экологической экспертизе.

В состав экспертной комиссии включаются штатные сотрудники специально уполномоченного государственного органа по экологической экспертизе и внештатные эксперты, в том числе специалисты организаций, в компетенцию которых входят вопросы охраны окружающей среды.

Экспертом государственной экологической экспертизы не может быть представитель инициатора проекта или его разработчик.

Статья 12. Сроки проведения государственной экологической экспертизы

Срок проведения государственной экологической экспертизы определяется сложностью объекта экспертизы, но не должен превышать трех месяцев с момента получения необходимых материалов в полном объеме и внесения платы за ее проведение.

Статья 13. Заключение государственной экологической экспертизы

Заключением государственной экологической экспертизы является документ, подготовленный экспертной комиссией, который содержит обоснованные выводы о допустимости воздействия на окружающую среду экспертируемой деятельности, возможности реализации объекта экспертизы.

Заключение государственной экологической экспертизы может быть положительным или отрицательным.

Положительное заключение государственной экологической экспертизы является одним из обязательных условий финансирования, кредитования, инвестирования, реализации объекта экспертизы.

Положительное заключение государственной экологической экспертизы имеет юридическую силу в течение срока, определенного специально уполномоченным государственным органом по экологической экспертизе.

Юридическим следствием отрицательного заключения государственной экологической экспертизы является запрет реализации объекта экспертизы.

В случае отрицательного заключения государственной экологической экспертизы инициатор проекта вправе представить материалы на повторную государственную экологическую экспертизу при условии их переработки с учетом замечаний, изложенных в заключении.

Раздел IV
Общественная экологическая экспертиза

Статья 14. Осуществление общественной экологической экспертизы

Общественная экологическая экспертиза организуется и проводится по инициативе граждан, органов местного самоуправления и общественных объединений, зарегистрированных в порядке, установленном законодательством Кыргызской Республики.

Общественная экологическая экспертиза может проводиться независимо от государственной экологической экспертизы.

Инициаторы проведения общественной экологической экспертизы обязаны предварительно письменно известить местные государственные администрации и органы местного самоуправления о проведении общественной экологической экспертизы.

Статья 15. Права общественных объединений и граждан в области экологической экспертизы

Общественные объединения и граждане, осуществляющие проведение общественной экологической экспертизы в установленном настоящим Законом порядке, имеют право:

- на получение от инициатора проекта документации, подлежащей экологической экспертизе, в полном объеме;

- на ознакомление с нормативно-технической документацией, устанавливающей требования к проведению государственной экологической экспертизы;

- на опубликование результатов общественной экологической экспертизы в средствах массовой информации.

Статья 16. Отказ в регистрации заявления о проведении общественной экологической экспертизы

В регистрации заявления о проведении общественной экологической экспертизы может быть отказано в случае, если общественная экологическая экспертиза инициирована в отношении объекта, сведения о котором составляют государственную тайну в соответствии с перечнем сведений, устанавливаемых законодательством о государственной тайне.

Статья 17. Заключение общественной экологической экспертизы

Заключение общественной экологической экспертизы направляется органу, осуществляющему государственную экологическую экспертизу, а также органу, принимающему решение о реализации объектов экспертизы.

Заключение общественной экологической экспертизы является рекомендательным. Оно может публиковаться в средствах массовой информации, передаваться местным государственным администрациям и органам местного самоуправления, инициаторам проекта, разработчикам и другим заинтересованным лицам.

Каким образом ОМСУ могут принять участие в принятии решения о предоставлении лицензионной площади потенциальной горнодобывающей компании?

Право пользования недрами может предоставляться на основании проведения конкурсов, аукционов, путем проведения прямых переговоров. Для проведения конкурса или аукциона образуется комиссия в составе должен участвовать сотрудник местной государственной администрации или органа местного самоуправления, на чьей территории расположен конкурсный объект, имеющий право голоса. Таким образом, ОМСУ могут принять участия в решении о предоставлении лицензионной площади.

Таблица 9. Методы предоставления права пользования недрами и их содержание

Конкурс	Аукцион	Прямые переговоры
1.Конкурсы проводятся по объектам общегосударственного значения по решению Правительства Кыргызской Республики, перечень которых публикуется в средствах массовой информации.	1.Аукционы проводятся по месторождениям, проявлениям, перспективным площадям по перечню, утвержденному Госгеологоагентством. Объекты недр, подлежащие выставлению на аукцион: - объекты недр, включенные в перечень аукционных объектов; - объекты, по которым принято решение комиссии о передаче права пользования ими на аукцион в результате невыявления победителя по итогам проведения двух конкурсов; - объекты недр, не предназначенные для выставления на аукцион, но по которым поступило две и более заявки на получение права пользования недрами; - объекты права пользования недрами, по которым не были предоставлены лицензии недропользователям путем прямых переговоров в течение 24 месяцев.	Предоставление права пользования недрами прямыми переговорами осуществляется Госгеологоагентством по заявкам заинтересованных лиц.
2.Определяются конкурсные условия право пользования недрами.	2. Стартовая цена лота (объекта недропользования) , выставляемого на аукцион определяется Госгеологоагентством по реализации государственной политики по недропользованию и включает сумму бонуса.	Право пользования недрами предоставляется на основе протокола прямых переговоров.
3.Конкурс проводится конкурсной комиссией на основании поступивших заявок и победителем конкурса становится тот, кто предложил наилучшие условия недропользования.	3. Аукцион проводится аукционной комиссией на основании поступивших заявок. Победителем аукциона считается претендент, предложивший наибольшую денежную сумму за получение права пользования недрами.	Право пользования недрами предоставляется по результатам рассмотрения поступивших заявлений с указанием объекта

		недропользования, вида права пользования недрами и перечня полезных ископаемых.
4.Для проведения конкурса Правительством Кыргызской Республики образуется межведомственная конкурсная комиссия в составе не менее 7 членов. Председатель этой комиссии назначается Правительством Кыргызской Республики, а секретарь комиссии, не имеющий право голоса, - от уполномоченного государственного органа по реализации государственной политики по недропользованию. В состав комиссии входят представители парламентских фракций Жогорку Кенеша Кыргызской Республики, заинтересованных министерств и ведомств, Аппарата Правительства Кыргызской Республики, местной государственной администрации или органа местного самоуправления, на чьей территории расположен конкурсный объект.	4.Порядок проведения и деятельности аукциона регулируется регламентом аукционной комиссии, утверждаемым председателем комиссии. Комиссия должна состоять из представителей Госгеологоагентства, заинтересованных министерств и ведомств, местных государственных администраций или местного самоуправления, где размещается объект права пользования недрами. Состав комиссии, не менее 5 человек, утверждается приказом Госгеологоагентством. Председателем и секретарем комиссии назначаются представители уполномоченного государственного органа по реализации государственной политики по недропользованию. Секретарь комиссии не имеет права голоса при принятии решений комиссией, осуществляет работу по подготовке и проведению заседаний комиссии, ведет протокол заседания комиссии и подсчет голосов членов комиссии при голосовании.	
5.Объявление о проведении конкурса публикуется в средствах массовой информации и размещается на Интернет-сайте Госгеологоагентства.	5.Объявление о проведении аукциона публикуется в средствах массовой информации и размещается на Интернет-сайте Госгеологоагентства не позднее, чем **за 45 дней** до даты проведения аукциона.	
6.Конкурсы являются открытыми.	6.Аукционы являются открытыми.	

7.Право пользования недрами предоставляется победителю конкурса на основе протокола конкурсной комиссии.	7.Право пользования недрами предоставляется победителю аукциона на основе протокола аукционной комиссии.	
8.Конкурс признается не состоявшимся в следующих случаях: 1) если ни одно из заявленных предложений не отвечает конкурсным условиям; 2) при отсутствии заявок, 3) при поступлении только одной заявки.	8.Аукцион признается несостоявшимся в следующих случаях: 1) при отсутствии заявок на участие в аукционе, либо если подана только одна заявка; 2) к участию в аукционе допущен только один участник, либо никто не допущен; 3) для участия в аукционе зарегистрировался только один участник или никто не зарегистрировался; 4) участниками аукциона не предложена цена выше стартовой. В случае признания аукциона несостоявшимся аукционная комиссия принимает решение о проведении повторного аукциона и определяет дату проведения повторного аукциона.	
9.Если в результате повторного конкурса не выявлен победитель, конкурсная комиссия принимает решение о передаче объекта на аукцион.	9.При двукратном не выявлении победителя аукциона или аукцион признаны несостоявшимися два аукциона подряд, право пользование недрами предоставляется путем прямых переговоров, право пользования недрами осуществляется путем прямых переговоров.	
10..Расходы участников конкурса возмещению не подлежат.	10.Расходы участников аукциона возмещению не подлежат.	

На какой срок дается пользование недрами?

В Законе КР «О недрах» в статье 22 указаны следующие сроки пользования недрами:

1) на геолого-поисковые работы - до 5 лет с последующим продлением в соответствии с техническим проектом;
2) на геологоразведочные работы – до 10 лет с последующим продлением в соответствии с техническим проектом;
3) на разработку месторождений полезных ископаемых - до 20 лет с последующим продлением до истощения запасов полезных ископаемых;
4) на объекты, не связанные с геологическим изучением недр и разработкой месторождений полезных ископаемых, - на срок, предусмотренный техническим проектом, с последующим продлением на срок, предусмотренный скорректированным техническим проектом.

Срок действия права пользования недрами, предоставляемого на основании государственной регистрации, определяется сроком выполнения программы научно-исследовательских работ.

Если на территории айыльного аймака собирается начать работу дорожно-строительная компания, то какие налоги они платят? И правда ли что, со стороны Министерства Транспорта дорожно-строительные компании освобождены от налогов?

Согласно 31 статьи Налогового кодекса КР существуют два вида налогов: общегосударственные и местные. Недропользователь оплачивает общегосударственные налоги, в которые входят налог на прибыль, акцизный налог, налог на добавленную стоимость, налоги за пользование недрами (бонус, роялти, подоходный налог), налог с продаж. Эти налоги оплачиваются на Республиканском уровне. К местным налогам относятся земельный налог и налог на имущество.

В законах КР нет положения, освобождающего дорожно - строительные компании от налогов, но в постановлении Правительства КР от 21.05.2004 №374 «**О реализации инвестиционных проектов строительства, реабилитации и реконструкции автомобильных дорог в Кыргызской Республике» содержится следующее:** «освободить Министерство транспорта и коммуникаций Кыргызской Республики и подрядные организации, задействованные в инвестиционных проектах строительства, реабилитации и реконструкции дорог в Кыргызской Республике, согласно положений подписанных и ратифицированных Кредитных соглашений от оплаты:

- возмещения потерь сельскохозяйственного производства и убытков, связанных с отводом земель для реализации проектов;
- возмещения ущерба за вырубку деревьев и кустарников, подпадающих на полосу отвода проектных участков автодорог, включая участки спрямления дорог;
- отчислений на развитие и воспроизводство минерально-сырьевой базы по общераспространенным полезным ископаемым (локальные карьеры по добыче рваного камня, песчано-гравийные смеси, материалы осыпей) при пользовании недрами земли.
- Министерству транспорта и коммуникаций Кыргызской Республики обеспечить выполнение подрядными организациями рекультивации земель с последующей передачей

их местным государственным администрациям по акту приема-передачи для дальнейшего использования их в сельском хозяйстве.»

Следовательно, если на территорию айыльного аймака дорожно-строительная компания начала работу, то она оплачивает налоги, кроме вышеперечисленных в законе.

Как выявить организацию, проводящую поиск и разведку ресурсов без ведома айыл окмоту? Какие санкции можно применить к таким организациям?

Вы можете получить информацию о недрах, расположенных на территории вашего айыльного аймака, а также о стадии их поиска, разведки и разработки, обратившись в письменном виде в Государственное агентство по геологии и минеральным ресурсам. Этот орган отвечает за контроль по геологическим исследованиям и промышленному освоению недр, он же выдает лицензии на пользование недрами.

Однако, 9 статья Закона Кыргызской Республики «О недрах» гласит, что организация, которая начинает работу по недрам ещё до стадии поиска и разведки должна получить разрешение от айыл окмоту или от местной администрации.

Если Государственное агентство по геологии и минеральным ресурсам подтвердит информацию о проведении поисковых работ и разведки недр на вашей территории, вы должны снова в письменном виде обратиться в этот орган с предупреждением о том, что работы ведутся без ведома аиыл окмоту и местной администрации. Государственное агентство по геологии и минеральным ресурсам обязано привлечь к ответственности виновных в соответствии с Кодексом об Административной ответственности по 105 или по 97 статьям.

Кем оплачивается налог за землю? Теми, кто разрабатывает недра (лицензиатом) или владельцем земли? Налог оплачивается по месту регистрации лицензиата или там, где ведется работа?

В соответствии с актом Земельного кодекса КР о праве частной собственности на земельный участок налог на землю оплачивается субъектом, указанным в свидетельстве о праве частной собственности на земельный участок, в удостоверении на право временного пользования земельным участком, несмотря на то, что пользуется он или нет земельным участком. Пользователь недр оплачивает земельный налог на общих основаниях. Размер налога определяется в зависимости от площади, места расположения и цели использования земли. Согласно закону лицензиат оплачивает налог по месту регистрации.

Можно ли взять в аренду земельные участки, на которых расположены недра?

В Законе КР «О недрах» по условиям норм 20 статьи право пользования недрами возникает на основании:

лицензии на право пользования недрами;

Концессионный договор – это форма права пользования недрами на основе концессионного договора между Правительством КР и (или) уполномоченным государственным органом. Недропользователю предоставляется исключительное право на геологическое изучение недр и (или) разработку месторождений полезных ископаемых на условиях, определяемых концессионным договором.

К прямым платежам относятся:

- плата за концессию;
- арендная плата, размер которой устанавливается законодательством КР;
- налоги, предусмотренные законодательством КР.

Косвенными платежами являются:

- дополнительное инвестирование в народное хозяйство КР;
- предоставление концессионером льготных кредитов;
- предоставление концессионером иных льгот юридическим и физическим лицам КР для развития торгово-экономического сотрудничества.

Под платой за концессию подразумевается твердая сумма в свободно конвертируемой или приравненной к ней валюте, размер которой определяется в ходе конкурса и является оценочной стоимостью концессионного объекта. Как правило, это платеж разовый и производится после государственной регистрации концессионного предприятия до начала его хозяйственной деятельности, если иное не предусмотрено концессионным договором.

Соглашение о разделе продукции (далее - соглашение) является договором, в соответствии с которым Кыргызская Республика предоставляет субъекту предпринимательской деятельности (далее - инвестор) на возмездной основе и на определенный срок исключительные права на поиск, разведку, разработку месторождений полезных ископаемых на участке недр, указанном в соглашении, и на ведение связанных с этим работ, а инвестор обязуется осуществить проведение указанных работ за свой счет и на свой риск.

Социальный пакет – это (социально – экономическое развитие местного сообщества) программа инвестирования в социально-бытовые условия местного сообщества (подготовка кадров, трудоустройство местного населения, строительство инфраструктуры и другие условия) с учетом решения острых проблем местного сообщества, на территории которого объект недропользования.

Лицензию на право пользования недрами, функцию приостановления и аннулирования лицензий исполняет Государственное агентство по геологии и минеральным ресурсам КР.

После получения лицензии и лицензионного приложения недропользователь получает статус лицензиата и после составляет технические программы. В них содержится информация экспертиз по охране недр, экологической и промышленной безопасности, предоставляется государственным органам и используется для получения права пользования участком у собственников выделившим земли.

Следовательно, пользование недрами дается не в аренду, а на основании вышеперечисленных документов.

Объясните процедуру отдачи недр со стороны ОМСУ?

Право пользования недрами основывается на следующих соглашениях: лицензии, концессионном договоре, соглашении о разделе продукции.

В тоже время земельные участки, на которых расположены полезные ископаемые отдаются в три стадии: это поиск, разведка и разработка. Всё это подробно описано в 28 статье Земельного кодекса КР и в 39 статье закона КР «О недрах». Так же указано, что земельные участки, на которых расположены недра, и право пользования недрами дается только на временный срок пользования. Это означает, что земельные участки, на которых расположены недра так же даются на временное пользование, как и право пользования недрами. Сроки пользования недрами указываются в лицензионном приложении или же в концессионном договоре, соглашении о разделе продукции или в социальном пакете.

Первая стадия – поиск. При геолого – поисковых работах отчуждение земельного участка не производится без оформления правосвидетельствующих документов, недропользователю выдается письменное соглашение местной государственной администрации или же органов местного самоуправления на проведение геологических работ. Соглашение на передачу земельного участка не считается арендным соглашением, и за него не взимается плата. Земли, отданные на геолого – поисковых работы, могут использоваться правособственниками земли для сельскохозяйственных и других нужд.

На второй стадии разведки недропользователю выдается письменное соглашение местной государственной администрации или же органов местного самоуправления на проведение геологических работ. Но если недропользователь начнет разрушать земельный покров, то согласно 47 статье Закона О недрах он открывает Рекультивационный фонд, а это средства на восстановление земельного покрова при его разрушении. Средства Рукультивационного фонда располагаются на счетах банков КР и не расходуются для других целей, в том числе для выплаты кредитных, налоговых и таможенных долгов. Если же предприятие обанкротилось, ликвидировано или недропользователь умер, то в этих случаях средства Рекультивационного фонда по обязательству Госгеологии переводятся на счет землевладельца для проведения рекультивационных работ.

На третьей стадии разработки при выявлении запасов полезных ископаемых на разных категориях земельного фонда КР Государственное агентство по геологии и минеральным ресурсам КР должно обратиться к Правительству КР для перевода земли в категорию. По представлению Госгеоагенства должно быть принято решение о переводе этих земель в категорию Государственного резерва земель месторождений полезных ископаемых. Следовательно, если компания, которая проводила стадии поиска и разведки, отказывается от работы, то тогда передача земли осуществляется на основе конкурса, аукциона или прямых переговоров. Нужно отметить, что на конкурсе и аукционе обязательно участие депутата местного кенеша, так же ОМСУ до конкурса и аукциона должны участвовать в организации экспертизы общественной экологии и социального пакета. Компания, прошедшая конкурс, аукцион и прямые переговоры для получения права временного пользования земельным участком должна сдать в местную государственную администрацию или в органы местного самоуправления следующие документы:

1.заявление

2.копию лицензия на право пользования недрами и лицензионного приложения

3.графическое приложение с указанием выделяемого земельного участка.

В течение 30 календарных дней ОМСУ должно рассмотреть и вынести решение по заявлению недропользователя о предоставлении земли на временное пользование. Невозможен отказ в выделении земельного участка для разработки недропользователю. Если же заявление не будет рассмотрено в данные сроки, то считается, что согласие получено. Если земля, находящаяся в частной собственности, входит в лицензионную площадь или в государственный резерв земель месторождений полезных ископаемых , то земельный участок забирается судебным решением с выплатой стоимости участка или выделением равноценного участка. Также согласно Земельного закона КР недропользователь может выкупить участок. ОМСУ во время работ на недрах должны обеспечить беспрепятственный доступ лицензиатов к лицензионной площади, должны проводить работу среди местного населения с целью пресечения незаконного вмешательства в деятельность недропользователей и вести мониторинг выполнения условий лицензионного приложения (соглашения о разделе продукции, концессионный договор).

На территории нашего айыл окмоту расположено озеро Туз Көл, которое является туристическим объектом и его посещают очень много туристов и отдыхающих. Территорию, где расположено данное озеро, взял в аренду частный предприниматель. Считаются ли такие объекты недрами? Какие платежи должен отчислять арендатор ОМСУ?

Прежде всего, необходимо определить, для чего посещают туристы озеро Туз кол. Если туристы посещают озеро для так называемого бальнеолечения, то данные объекты могут считаться недрами и в данном случае согласно ст.310 Налогового кодекса Кыргызской Республики необходимо уплачивать налог – роялти за минеральные и термальные воды для бальнеолечения в размере 0,05 сом за куб.м.

Если же исходить из требований ст.4 Закона Кыргызской Республики «О недрах» недра - часть земной коры, расположенная ниже почвенного слоя, а при его отсутствии - **ниже земной поверхности и дна водоемов и водотоков**, простирающаяся до глубин, доступных для геологического изучения и освоения, включая россыпные проявления полезных ископаемых. Также согласно ст.2 Закона Кыргызской Республики «О недрах» отношения, связанные с использованием и охраной земель, **водных объектов**, растительного и животного мира, атмосферного воздуха, возникающие при пользовании недрами и не урегулированные настоящим Законом, регулируются соответствующим законодательством Кыргызской Республики. В соответствии со ст.89 Земельного кодекса Кыргызской Республики к землям водного фонда относятся земли, занятые водоемами (реками, **озерами**, водохранилищами, каналами), ледниками, болотами, гидротехническими и другими водохозяйственными сооружениями, а также земли, выделенные под полосы отвода.

В случае если озеро используется не в качестве недр арендатором ОМСУ, то он скорее всего уплачивает арендную плату за использование водного объекта.

Если ОМСУ или местное сообщество решит инициировать законопроект путем народной инициативы, каковы механизмы продвижения законопроекта в этом случае?

В соответствии со п.1 ст.79 Конституции Кыргызской Республики право законодательной инициативы принадлежит 10 тысячам избирателей (народная инициатива. Законопроекты вносятся в Жогорку Кенеш. Законы принимаются Жогорку Кенешем в трех чтениях. Законы, решения Жогорку Кенеша принимаются большинством от числа присутствующих депутатов, но не менее чем 50 голосами депутатов Жогорку Кенеша, если иное не предусмотрено в Конституции.

Принятый Жогорку Кенешем закон в течение 14 дней направляется Президенту для подписания. Президент не позднее одного месяца со дня получения закона подписывает или возвращает его со своими возражениями в Жогорку Кенеш для повторного рассмотрения. Если при повторном рассмотрении конституционный закон или закон будет одобрен в ранее принятой редакции большинством не менее двух третей голосов от общего числа депутатов Жогорку Кенеша, такой закон подлежит подписанию Президентом в течение 14 дней со дня поступления. В случае неподписания в установленный срок конституционного закона или закона, одобренного в ранее принятой редакции, такой закон подписывается Торага Жогорку Кенеша не позднее 10 дней и подлежит опубликованию.

Закон вступает в силу по истечении 10 дней со дня официального опубликования в официальном печатном органе, если иной срок не предусмотрен в самом законе или в законе о порядке введения его в действие.

Куда и каким образом необходимо обращаться, чтобы в законном порядке высказать свой протест по какому либо вопросу деятельности горнорудных компаний?

В случае если возникает протест по какому либо вопросу деятельности горнорудных компаний, то в первую очередь необходимо уточнить по какому именно вопросу возник протест, так как каждый уполномоченный орган имеет ряд своих полномочий. Следовательно необходимо обращаться в тот орган, которому законодательством предоставлено полномочие на решение таких вопросов. Далее подробно указано, какой орган правомочен решать те или иные вопросы.

Так согласно ст. Закона Кыргызской Республики «О недрах» Правительство Кыргызской Республики:

1) распоряжается и управляет Государственным фондом недр;
2) обеспечивает реализацию и совершенствование государственной политики и законодательства в сфере недропользования;
3) определяет участки недр и месторождения, предназначенные для удовлетворения государственных нужд в стратегических видах минерального сырья;
4) устанавливает ограничения и запреты на пользование недрами в целях обеспечения национальной безопасности, безопасности населения и охраны окружающей среды;
5) утверждает перечень участков недр, месторождений, имеющих стратегическое значение;

6) утверждает перечень объектов общегосударственного значения, подлежащих выставлению на конкурс;
7) утверждает положение о Государственной комиссии по запасам полезных ископаемых Кыргызской Республики;
8) утверждает технические регламенты в сфере недропользования;
9) утверждает положение о первооткрывателях месторождений Кыргызской Республики;
10) утверждает состав Комиссии по проведению конкурсов на предоставление права недропользования и положение о ней;
11) осуществляет иные полномочия в соответствии с настоящим Законом и законодательством Кыргызской Республики в сфере недропользования.

Реализация полномочий Правительства Кыргызской Республики в сфере недропользования осуществляется уполномоченными государственными органами.

Согласно же ст.6 Закона КР «о недрах» уполномоченный государственный орган по разработке государственной политики по недропользованию:

1) разрабатывает, вносит на утверждение Правительства Кыргызской Республики государственную политику в области недропользования;
2) разрабатывает нормативные правовые акты в сфере недропользования;
3) разрабатывает и вносит на рассмотрение Правительства Кыргызской Республики предложения по совершенствованию налогового законодательства в области недропользования;
4) разрабатывает совместно с уполномоченными государственными органами инвестиционную политику в недропользовании в целях привлечения инвестиций для геологического изучения недр и добычи полезных ископаемых;
5) осуществляет внесудебное разрешение споров по вопросам, относящимся к его компетенции;
6) участвует в конкурсной и аукционной комиссии;
7) получает от уполномоченного государственного органа по реализации государственной политики по недропользованию информацию в целях разработки государственной политики по недропользованию;
8) осуществляет иные полномочия, предусмотренные в соответствии с Законом КР «О недрах» и законодательством Кыргызской Республики.

Также согласно ст.7 Закона КР «О недрах» уполномоченный государственный орган по реализации государственной политики по недропользованию:

1) реализует государственную политику в области недропользования;
2) организует систему предоставления прав пользования недрами и земельными участками Государственного резерва земель месторождений полезных ископаемых;
3) привлекает инвестиции для геологического изучения недр и разработки месторождений полезных ископаемых;
4) регулирует геологическое изучение недр;
5) ведет Государственный баланс запасов полезных ископаемых Кыргызской Республики;

6) ведет Государственный кадастр месторождений и проявлений полезных ископаемых Кыргызской Республики;
7) организует работу по управлению Государственным геологическим информационным фондом;
8) организует работу Государственной комиссии по запасам полезных ископаемых Кыргызской Республики;
9) осуществляет надзор за охраной недр в границах геологического, горного и земельного отводов;
10) осуществляет государственную регистрацию прав пользования недрами в случаях, предусмотренных настоящим Законом;
11) выдает, приостанавливает и прекращает право пользования недрами и пользование землями Государственного резерва земель месторождений полезных ископаемых;
12) проводит экспертизу горных и геологических проектов;
13) представляет Правительство Кыргызской Республики в судебных спорах по вопросам недропользования;
14) разрабатывает технические регламенты, правила в сфере недропользования;
15) осуществляет контроль за использованием и охраной недр при геологическом изучении и промышленном освоении недр;
16) осуществляет иные полномочия в соответствии с Законом КР «О недрах» и законодательством Кыргызской Республики.

В случае если протест возник по вопросам, касающимся экологической и/или технической безопасности, то в соответствии со ст.8 Закона КР «О недрах» необходимо обратиться в Государственную инспекцию по экологической и технической безопасности при Правительстве КР, которая,

1) осуществляет государственный надзор за обеспечением экологической и промышленной безопасности в границах геологического, горного и земельного отводов;
2) осуществляет государственный контроль за соблюдением природоохранного законодательства и промышленной безопасности при геологическом изучении и промышленном освоении недр;
3) осуществляет иные полномочия, предусмотренные настоящим Законом и законодательством Кыргызской Республики.

Также можно обратиться в органы местных государственных администраций и местного самоуправления, которые согласно ст.9 Закона КР «О недрах», в полномочия которых входит:

1) предоставляют земельный отвод и право временного пользования земельными участками на сроки, которые определены лицензией, в случаях, установленных настоящим Законом и Земельным кодексом Кыргызской Республики;
2) обеспечивают беспрепятственный доступ лицензиатов к лицензионной площади;
3) пресекают самовольную добычу полезных ископаемых;
4) контролируют ликвидацию и консервацию горного и иного имущества, использованного при разработке месторождений или геологическом изучении недр, а также рекультивацию земельных участков и лицензионных объектов;

5) участвуют в работе комиссий по проведению конкурсов и аукционов на лицензионные объекты, расположенные в границах административно-территориальной единицы;
6) организовывают общественную экологическую экспертизу проектов недропользования;
7) проводят работу среди местного населения с целью пресечения незаконного вмешательства в деятельность недропользователей;
8) осуществляют иные полномочия в сфере недропользования в соответствии с Законом КР «О недрах» и законодательством Кыргызской Республики.

Деятельность же индивидуальных старателей регистрируют и регулируют местные государственные администрации.

Не менее важным является то, каким образом необходимо обращаться в те или иные уполномоченные органы. Так согласно ст.4 Закона КР «О порядке рассмотрения обращений граждан» в Кыргызской Республике каждый гражданин имеет право обращаться лично или через своего представителя в органы государственной власти, органы местного самоуправления и к их должностным лицам, которые обязаны предоставить обоснованный ответ в установленный законом срок.

Также согласно ст.6 Закона КР «О порядке рассмотрения обращений граждан» гражданин в своем письменном обращении в обязательном порядке указывает наименование государственного органа или органа местного самоуправления, в который направляет письменное обращение, либо фамилию, имя, отчество соответствующего должностного лица, либо должность соответствующего лица, а также свои фамилию, имя, отчество (последнее при наличии), почтовый адрес, по которому должен быть направлен ответ, излагает суть предложения, заявления или жалобы, ставит личную подпись и дату.

Заявление, жалоба гражданина должны быть обоснованными. В случае необходимости к ним прилагаются документы, подтверждающие доводы гражданина.

И в соответствии со ст.8 Закона КР «О порядке рассмотрения обращений граждан» письменное обращение подлежит обязательной регистрации в течение одного дня с момента поступления в государственный орган, орган местного самоуправления или тому должностному лицу, в компетенцию которого входит решение поставленных в обращении вопросов.

Письменное обращение, поступившее в государственный орган, орган местного самоуправления или должностному лицу в соответствии с их компетенцией, рассматривается в течение 30 дней со дня регистрации письменного обращения.

В случаях если для разрешения обращения гражданина необходимо проведение специальной проверки (экспертизы), истребование дополнительных материалов либо принятие других мер, сроки разрешения жалоб могут быть в порядке исключения продлены, но не более чем на 30 дней. Решение об этом принимается руководителем государственного органа или органа местного самоуправления, должностным лицом либо уполномоченным на то лицом и сообщается заявителю в письменной форме.

В случае если решение поставленных в письменном обращении вопросов относится к компетенции нескольких государственных органов, органов местного самоуправления или должностных лиц, копия обращения в течение пяти дней со дня регистрации направляется в

соответствующие государственные органы, органы местного самоуправления или соответствующим должностным лицам.

Какие меры предусмотрены административной и уголовной ответственности за превышение норм содержания вредных веществ в окружающей среде при деятельности горнорудной компании?

За превышение норм содержания вредных веществ в окружающей среде при деятельности горнорудной компании предусмотрена следующая административная ответственность.

Нарушение стандартов, правил, норм, инструкций и других экологических требований по охране окружающей среды и рациональному использованию природных ресурсов (ст.166 КоАО).

Выброс (сброс) загрязняющих веществ в окружающую природную среду, размещение отходов, физическое и иное вредное воздействие на природную среду без разрешения, если получение такого разрешения предусмотрено законодательством Кыргызской Республики, а равно превышение нормативов предельно допустимых выбросов (сбросов) (ст.167 КоАО).

Помимо административной ответственности предусмотрена также уголовная ответственность, такая как.

Перевозка, захоронение или утилизация радиоактивных, бактериологических, химических веществ и отходов с нарушением установленных правил, если эти деяния создали угрозу причинения существенного вреда здоровью человека или окружающей среде (ст.266 УК КР).

Уничтожение или повреждение леса или иных объектов природы в результате небрежного обращения с огнем или источником повышенной опасности (ст.270 УК КР).

Загрязнение или засорение водоемов (поверхностных или подземных вод) сточными водами, производственными, бытовыми и другими видами отходов и отбросов, повлекшее причинение вреда здоровью населения или другие тяжкие последствия (ст.271 УК КР).

Нарушение правил выброса в атмосферу загрязняющих веществ или нарушение эксплуатации установок, сооружений и иных объектов, если это повлекло загрязнение или иное изменение природных свойств воздуха (ст.272 УК КР.

Отравление, загрязнение или иная порча земли вредными продуктами хозяйственной или иной деятельности вследствие нарушения правил обращения с ядохимикатами, стимуляторами роста растений и иными опасными химическими или биологическими веществами при их хранении, использовании и перевозке, повлекшие причинение вреда здоровью людей или природной среде (ст.273 УК КР)

Нарушение правил охраны и использования недр при проектировании, размещении, строительстве, вводе в эксплуатацию и эксплуатации горнодобывающих предприятий или подземных сооружений, не связанных с добычей полезных ископаемых, а равно самовольная застройка площадей залегания полезных ископаемых, если эти деяния повлекли причинение значительного ущерба (ст.275 УК КР).

Массовое уничтожение растительного или животного мира, отравление атмосферы или водных ресурсов, а также совершение действий, способных вызвать экологическую катастрофу (ст.374 УК КР).

Какие меры административной и уголовной ответственности предусмотрены за воспрепятствование законной деятельности компании?

За воспрепятствование законной деятельности компании в административном законодательстве предусмотрена следующая ответственность. Так согласно, ст.115 Кодекса КР об административной ответственности при нарушении сроков рассмотрения заявлений (ходатайств) граждан и юридических лиц о предоставлении земельных участков или сокрытие информации о наличии свободного земельного фонда, воспрепятствование проведению инвентаризации земель, оформлению земельно-правовых документов - влекут наложение административного штрафа на должностных лиц до тридцати расчетных показателей.

Также при незаконной организации и проведения собраний, митингов, уличных шествий и демонстраций против законной деятельности компаний предусмотрена ответственность согласно ст.392 Кодекса КР об административной ответственности, где нарушение установленного порядка организации или проведения собраний, митингов, уличных шествий и демонстраций -влечет наложение административного штрафа на граждан - от десяти до двадцати, на должностных лиц - от двадцати до пятидесяти расчетных показателей.

Более того, действия лиц, воспрепятствующих законной деятельности компаний, могут также подпасть под такую квалификацию как мелкое хулиганство, то есть нецензурная брань в общественных местах, оскорбительное приставание к гражданам и другие подобные действия, нарушающие общественный порядок и спокойствие граждан, которое влечет наложение административного штрафа от трех до пяти расчетных показателей или административный арест на срок до пятнадцати суток (ст.364 КОАО).

Уголовным законодательством также предусмотрена ответственность за воспрепятствование законной деятельности компаний, так согласно ст.178 Уголовного кодекса Кыргызской Республики неправомерный отказ в регистрации индивидуального предпринимателя или юридического лица либо уклонение их от регистрации, неправомерный отказ в выдаче специального разрешения (лицензии) на осуществление определенной деятельности либо уклонение от его выдачи, ограничение прав и законных интересов индивидуального предпринимателя или юридического лица, а равно ограничение самостоятельности, осмотр помещений, используемых для осуществления предпринимательской и иной деятельности, либо иное незаконное вмешательство в деятельность индивидуального предпринимателя или юридического лица, если эти деяния совершены должностным лицом с использованием своего служебного положения, - наказываются штрафом в размере от пятидесяти до ста расчетных показателей либо лишением права занимать определенные должности или заниматься определенной деятельностью на срок до пяти лет со штрафом в размере до пятидесяти расчетных показателей.

Те же деяния, совершенные в нарушение вступившего в законную силу судебного акта, а равно причинившие крупный ущерб, -

наказываются лишением права занимать определенные должности или заниматься определенной деятельностью на срок до пяти лет со штрафом в размере от ста до двухсот расчетных показателей либо лишением свободы на срок до двух лет.

Под помещением в настоящей статье понимается офис, производственный цех, склад и другие помещения независимо от форм собственности, используемые в соответствии с их назначением для осуществления предпринимательской и иной деятельности.

На территории аильного аймака расположены песчано-гравийные, кто должен нести ответственность за рекультивацию этих участков?

Рекультивация - комплекс мероприятий, направленных на восстановление продуктивности и народнохозяйственного значения нарушенных земель.

В соответствии со ст.9 Закона КР «О недрах» органы местных государственных администраций и местного самоуправления контролируют рекультивацию земельных участков и лицензионных объектов.

Также в соответствии со ст.47 Закона КР «О недрах» рекультивация земельного участка и лицензионного объекта проводится в соответствии с техническим проектом рекультивации и осуществляется за счет средств фонда рекультивации, ежемесячно отчисляемых и аккумулируемых **лицензиатом** с начала разработки месторождения полезных ископаемых, отбора подземных вод или строительства подземных сооружений, не связанных с разработкой месторождений полезных ископаемых.

Средства фонда рекультивации размещаются на счетах лицензиата в банках Кыргызской Республики, т.е. ответственность за рекультивацию несет недропользователь.

На территории аильного аймака расположены песчано-гравийные прииски, но лицензия на них взята Министерством транспорта и коммуникаций, будут ли они оплачивать все выплаты требуемые по закону, в том числе за удержание лицензий?

В соответствии со ст.49 Закона КР «О недрах» налоговый режим, действующий в отношении недропользователей, определяется налоговым законодательством Кыргызской Республики, а также законодательством о концессионных договорах и соглашениях о разделе продукции.

Т.е. данная норма отсылает к налоговому законодательству, в свою очередь налоговое законодательство, а именно ст. 7 Налогового кодекса КР устанавливает, что каждый обязан платить налоги. Все участники налоговых правоотношений обязаны соблюдать налоговое законодательство Кыргызской Республики.

Однако имеются и иные нормы, отличные от налогового законодательства, так в соответствии со ст.3 Налогового кодекса Кыргызской Республики, если вступившим в установленном законом порядке международным договором, участником которого является Кыргызская Республика, установлены иные нормы, чем предусмотренные налоговым законодательством Кыргызской Республики, то применяются нормы такого международного договора.

В связи с чем необходимо выяснить, осуществляет ли Министерство транспорта и коммуникаций свою деятельность в качестве лицензиата в соответствии с Законом КР «О недрах» и Налоговым кодексом КР либо на основании какого-либо международного договора. Если деятельность осуществляется не на основании международного договора, то МТК будет платить все выплаты требуемые по закону, в том числе и за удержание лицензии.

В случае же осуществления деятельности на основании международного договора, то возможные выплаты будут оговорены в условиях международного договора.

На территории айыл окмоту имеется ряд скважин с минеральной водой, с которой несколько ОсОО разливают минеральную воду, но в местный бюджет от них не попадает ни тыйына. Какие выплаты они должны производить в местный бюджет и как заставить их это сделать?

В соответствии со ст.307 Налогового кодекса Кыргызской Республики ОсОО должны уплачивать налог-роялти, плательщиком которой являются отечественные организации, иностранные организации, осуществляющие деятельность в Кыргызской Республике через постоянное учреждение, индивидуальные предприниматели, осуществляющие в том числе отбор (извлечение из недр) подземных вод.

Ставка роялти устанавливается от объема отбираемой воды в натуральном выражении, за исключением специализированных организаций водоснабжения, в следующих размерах:

Полезное ископаемое	**Единица измерения (налоговая база)**	**Ставка (в процентах или сомах)**
Минеральные и пресные воды для розлива в качестве питьевых	куб.м	200 сомов
Минеральные и термальные воды для бальнеолечения	куб.м	0,05 сомов
Термальные воды для отопления	куб.м	0,12 сомов
Пресные воды питьевые	куб.м	0,15 сомов
Пресные воды технические	куб.м	0,10 сомов
Пресные воды для сельскохозяйственного производства	куб.м	0,01 сомов

В соответствии со ст.11 Закона КР «О республиканском бюджете КР на 2013 год и прогнозе на 2014-2015 годы» установлен на 2013 год нормативы отчислений, где указано, зачислять налог за пользование недрами (роялти) в соответствующие бюджеты по месту их разработок (местонахождения) в местные бюджеты айылов в размере 50 процентов.

Какая организация определяет границы административно-территориальной единицы (аильного аймака) и какой документ должен быть, чтобы доказать что недра находятся на территории аильного аймака?

Закон КР «Об административно-территориальном устройстве Кыргызской Республики» определяет понятие, принципы административно-территориального устройства Кыргызской Республики, порядок решения вопросов административно-территориального устройства, полномочия органов государственной власти и местного самоуправления при решении вопросов образования и упразднения административно-территориальных единиц,

установления и изменения их границ, учета и регистрации административно-территориальных и территориальных единиц, а также иных вопросов, связанных с административно-территориальным устройством.

В соответствии со ст.9 Закона КР «Об административно-территориальном устройстве Кыргызской Республики» к компетенции Жогорку Кенеша относится **установление и изменение границ административно-территориальных единиц**.

Также согласно ст.15 Закона КР «Об административно-территориальном устройстве Кыргызской Республики» административно-территориальные единицы и населенные пункты, имеющие закрепленную за ними территорию, и постоянно проживающее на ней население, подлежат учету и регистрации. Учет и регистрация административно-территориальных единиц и населенных пунктов, а также исключение их из учетных данных производятся уполномоченным государственным органом.

Согласно же ст.16 Закона КР «Об административно-территориальном устройстве Кыргызской Республики» статистический учет административно-территориальных и территориальных единиц ведут органы государственной статистики на основании данных учета административно-территориальных и территориальных единиц.

Следовательно, для определения границ территориальных единиц необходимо обратиться в органы Государственной регистрационной службы Кыргызской Республики и в Национальный статистический комитет Кыргызской Республики.

Недропользователь платит налоги исправно (роялти, налог на удержание лицензии). Но эти выплаты попадают на счета районного центра, каким образом можно добиться того, чтобы эти налоги попадали в бюджет айыл окмоту, где расположены недра?

В соответствии со ст.11 Закона КР «О республиканском бюджете КР на 2013 год и прогнозе на 2014-2015 годы» установлен на 2013 год нормативы отчислений, где указано, зачислять налог за пользование недрами (роялти) в соответствующие бюджеты по месту их разработок (местонахождения) в местные бюджеты айылов в размере 50 процентов.

Что касается платежа за удержание лицензии, то в соответствии с Законом КР « О неналоговых платежах» и Положения о порядке уплаты и исчисления платежа за удержание лицензий на право пользования недрами, утвержденного ПП КР от 14.12.1012 года № 834 суммы от платежей за удержание лицензии поступают в бюджеты органов местного самоуправления. Оплата платежа производится напрямую в бюджеты органов местного самоуправления. Контроль за правильностью и своевременностью уплаты платежа в бюджет осуществляют налоговые органы в соответствии с законодательством Кыргызской Республики.